

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ГРАЧОВА ІРИНА ЄВГЕНІЇВНА

УДК 811.111'36 – 112

**СТАНОВЛЕННЯ КЛАСУ СЛІВ-КВАНТИФІКАТОРІВ
В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (VII – XVII ст.)**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник –
Буніятова Ізабелла Рафаїлівна
доктор філологічних наук,
професор

КИЇВ – 2008

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КЛАСУ	
СЛІВ-КВАНТИФІКАТОРІВ У СУЧАСНИХ	
ГРАМАТИЧНИХ СТУДІЯХ	15
1.1. Слова-квантифікатори як мовні реалізатори категорії кількості	15
1.2. Місце слів-квантифікаторів у мовному полі кількості	22
1.3. Вітчизняна граматична традиція: проблема визначення статусу	
слів-квантифікаторів	25
1.3.1. Числівники, займенники і квантифікатори: підходи до	
розмежування	27
1.3.2. Детермінативи, займенники і квантифікатори: принципи	
розмежування	33
1.4. Західна граматична традиція: підходи до виокремлення	
слів-квантифікаторів	36
1.5. Клас слів-квантифікаторів як результат дії механізму радикальної	
реінтерпретації	38
1.6. Структура логічного представлення кванторів	41
1.7. Основні підходи до класифікації слів-квантифікаторів у сучасній	
англійській мові	45
Висновки до Розділу 1	50
РОЗДІЛ 2. КЛАС СЛІВ-КВАНТИФІКАТОРІВ У МОВІ	
ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОГО ПЕРІОДУ	53
2.1. Методика аналізу мовного матеріалу	53
2.2. Морфологічна характеристика прикметників і протоквантифікаторів	
у давньоанглійській мові	55
2.3. Синтаксична поведінка прикметників і протоквантифікаторів у	
давньоанглійський період	58
2.4. Дистрибуція протоквантифікаторів у давньоанглійській мові	61

Висновки до Розділу 2	101
РОЗДІЛ 3. КЛАС СЛІВ-КВАНТИФІКАТОРІВ У МОВІ СЕРЕДНЬО- ТА РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКОГО ПЕРІОДІВ	104
3.1. Дистрибуція класу слів-квантифікаторів у середньо- та ранньюновоанглійській мові	104
3.2. Графічні форми слів-квантифікаторів у середньо- та ранньюновоанглійській мові	150
3.3. Семантична сполучуваність слів-квантифікаторів у середньо- та ранньюновоанглійській мові	154
Висновки до Розділу 3	178
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	185
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	209
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	211

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

англ. – англійська

гол. – голландська

гот. – готська

грец. – грецька

дат. – датська

двн.-англ. – давньоанглійська

двн.-в.-нім. – давньоверхньонімецька

двн.-півн. – давньопівнічна

двн.-рус. – давньоруська

двн.-сакс. – давньосаксонська

двн.-фриз. – давньофризька

і. є. – індоєвропейська мова–основа

лат. – латинська

нім. – німецька

н.-англ. – новоанглійська

р.-н.-англ. – ранньоновоанглійська

санскр. – санскрит

ср.-англ. – середньоанглійська

ср.-в.-нім. – середньоверхньонімецька

ср.-гол. – середньоголландська

шв. – шведська

Adj – прикметник

Adv – прислівник

AP – атрибутивна фраза

Conj – сполучник

Det – детермінатив

Gen – родовий відмінок

IP – флексивна фраза

N – іменник

NP – іменна фраза

O – об'єкт

P – прийменник

Pl – множина

PP – прийменникова фраза

PRO – редукований займенник

Proп – займенник

Q – квантифікатор

S – суб'єкт

V – дієслово

VP – дієслівна фраза

ВСТУП

Останні десятиліття XX ст. позначені певними зрушеннями у розбудові діяхронних студій. Особливий інтерес викликають питання, пов'язані зі становленням певних лексико-граматичних категорій. Помітну роль у цьому зіграли здобутки генеративної граматики з її концепцією розвитку мовних систем, зокрема тих змін, що відбуваються внаслідок дії механізму радикальної реінтерпретації [187; 231; 232; 248]. Застосування процедурного апарату генеративної граматики для дослідження історичного синтаксису мов різних типів сприяло розв'язанню таких проблем, як розкриття механізмів граматичних змін, варіативності мовних одиниць, розбудові теорії універсалій [20; 60; 186; 220; 231; 247].

Клас слів-квантифікаторів неодноразово слугував об'єктом дослідження у мовознавчих студіях різних часів. Однак, ідентифікація їхнього частиномовного статусу і нині залишається предметом дискусій. Пріоритет у виокремленні цих одиниць у самостійний лексико-граматичний розряд слів належить західним дослідникам і передусім тим, що працюють у галузі генеративної граматики, теорії управління та зв'язування, а також програми мінімалізму [186; 204; 232; 248; 264]. У контексті нашого дослідження так само важливим є підхід, запропонований деякими вітчизняними вченими, зокрема С.А.Жаботинською, яка розглядає числівники та квантифікатори з когнітивно-ономасіологічного погляду, виділяючи їх в окремі частини мови [52, с. 167].

Незважаючи на певні досягнення у вітчизняній [2; 13; 51; 52; 88; 92; 105; 106; 107; 110; 155; 158] та зарубіжній [185; 206; 221; 231; 246 та інші] граматичній традиціях щодо вивчення слів англійської мови, спеціалізованих на позначення кількості, існує низка питань, які потребують окремого висвітлення, зокрема це становлення слів-квантифікаторів на зразок *all*, *any*, *both*, *each*, *either*, *every*, *(a) few*, *half*, *(a) little*, *many*, *more*, *most*, *much*, *none*, *some*, *several* в історії англійської мови, а також їх кореляція з іншими

частинами мови. У контексті розбудови вітчизняних синтаксичних студій у діяхронному аспекті важливою виявляється потреба становлення слів-квантифікаторів у межах реченнєвих одиниць. Необхідним при цьому є дослідження цього класу слів з урахуванням новітнього методологічного інструментарію, у тому числі набутків генеративної граматики [199; 204; 260] та інших мовознавчих парадигм.

Актуальність цієї дисертаційної роботи визначається загальною спрямованістю сучасних граматичних студій на вивчення проблем функціонування й розвитку мовних систем. Невизначеність питань, пов'язаних з відсутністю інтегрального підходу до дослідження слів-квантифікаторів в історичному розвитку англійської мови, зумовлює необхідність вивчення структурних та функціональних ознак слів-квантифікаторів у давньо-, середньо- та ранньомовноанглійській мові в контексті розв'язання загальної проблематики їх походження, формування й розвитку.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертацію виконано в межах комплексної теми “Мова, текст, дискурс в синхронії та діяхронії” кафедри граматики та історії англійської мови Київського національного лінгвістичного університету, затвердженої вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол №2 від 27 вересня 2004 року). Проблематика дисертації вписується в коло питань, досліджуваних згідно з держбюджетною науковою темою Міністерства освіти і науки України “Функціональні моделі тексту та дискурсу в синхронії та діяхронії: когнітивний, комунікативний та емотивний аспекти” №0106U002115, затвердженою вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол №6 від 30 січня 2005 р.).

Метою дисертаційного дослідження є визначення шляхів становлення та напрямів розвитку класу слів-квантифікаторів в англійській мові VII – XVII ст. з урахуванням їх основних структурних, семантичних та синтаксичних особливостей.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити граматичний статус слів-квантифікаторів в історії англійської мови;
- розглянути місце слів-квантифікаторів у мовному полі кількості;
- виявити історичні умови формування слів-квантифікаторів у давньо-, середньо- та ранньомовноанглійській періоди з урахуванням особливостей попередніх етапів розвитку мови;
- висвітлити структурні особливості розвитку, графічні форми та семантичну сполучуваність слів-квантифікаторів у середньоанглійській період;
- окреслити мовні та позамовні чинники, які вплинули на розвиток досліджуваних одиниць у період із VII по XVII ст.;
- установити основні моделі синтаксичної дистрибуції слів-квантифікаторів в англійській мові VII-XVII ст.

Об'єктом дослідження є клас слів-квантифікаторів у давньо-, середньо- та ранньомовноанглійській мові.

Предметом є граматичний статус слів-квантифікаторів на різних етапах розвитку англійської мови та особливості становлення й функціонування цих слів у період із VII по XVII ст. з урахуванням взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників мовного розвитку.

Матеріалом дослідження слугували слова-квантифікатори, відібрані для дослідження методом суцільної вибірки з різних за жанром текстів англійською мовою з VII по XVII ст. Загальна кількість розглянутих одиниць становить для давньоанглійського періоду 2380, для середньоанглійського 14639 та ранньомовноанглійського 3617. Кількість проаналізованих пам'яток – 47 назв. У нашому дослідженні використана періодизація історії англійської мови М.Ріссана та ін. [249, с. 21]. У ній давньоанглійський зріз розподілено на чотири періоди: *OE1*: ...– 850, *OE2*: 850 – 950, *OE3*: 950 – 1050, *OE4*: 1050 – 1150; середньоанглійський період на ранньо- та пізньосередньоанглійський період, які у свою чергу

діляться на підперіоди: *ME1*: 1150 – 1250, *ME2*: 1250 – 1350, *ME3*: 1350 – 1420, *ME4*: 1420 – 1500; ранньоновоанглійський період має такі часові зрізи як *ENE1*: 1500 – 1570, *ENE2*: 1570 – 1640, *ENE3*: 1640 – 1710. Пам'ятки були відібрані таким чином, щоб вони охоплювали названі вище періоди й належали до різних жанрів літературної спадщини: агіографічні твори, заклинання, історичні хроніки, ліро-епос, і поезія та ін. Використано матеріал тлумачних й етимологічних словників. Зазначимо, що прикладами слугують речення або фрагменти речень, які є репрезентативними та найвагомішими.

Методи дослідження зумовлені метою, завданнями та специфікою аналізу писемного мовлення VII–XVII ст. Відтворення еволюційних процесів у граматичній системі англійської мови ґрунтується на прийомах порівняльно-історичного аналізу, елементах компонентного аналізу, індуктивного та дедуктивного методів аналізу. Інтерпретація семантики й структури реченнєвих утворень у давніх текстах базується на застосуванні трансформаційних правил *теорії керування та зв'язування* Н.Хомського. Виокремлення загальних принципів реалізації слів-квантифікаторів у реченні та їх особливості побудоване на методиці дистрибутивного аналізу. Використовується описовий метод для встановлення особливостей функціонування слів-квантифікаторів у текстах давньо-, середньо- та ранньоновоанглійських пам'яток. Звернення до елементів кількісного аналізу мовних фактів дозволило встановити тенденції вживання та розвитку слів-квантифікаторів в англійській мові VII-XVII ст.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше у вітчизняній англістиці використано механізм радикальної реінтерпретації для діахронічного дослідження англійських слів-квантифікаторів (VII-XVII ст.) в різних за жанрами текстах. Це передбачає вивчення системних відношень в англійській мові на певному етапі їхнього розвитку, позначеного, з одного боку, відносною стабільністю, відсутністю кардинальних змін, а з іншого – поступовими якісними зрушеннями, які

посилуються наприкінці середньоанглійського періоду. У дослідженні вперше проведено системний аналіз становлення та розвитку слів-квантифікаторів як граматичного класу згідно з *теорією керування та зв'язування* на матеріалі давньо-, середньо- та ранньоновоанглійського періодів. У межах дисертаційного дослідження детально розглянуто поняття “протоквантифікатори”. Новими є результати аналізу основних засобів реалізації цих слів в англійському реченні VII-XVII ст. зокрема, базових синтаксичних дистрибуцій: предетермінативної, постномінативної, номінативної, появи конструкції з *of* тощо; семантичної сполучуваності квантифікаторів з різними лексико-граматичними розрядами слів, а також динаміки відокремлення цих слів протягом кожного окремого досліджуваного періоду.

Теоретичне значення дисертації зумовлене новим підходом до проблеми виникнення та розвитку класу слів-квантифікаторів у давньо-, середньо- та ранньоновоанглійському періодах. Виявлення тенденцій еволюції цього класу слів сприяє подальшій розбудові теорій синтаксичних змін, варіативності мовних одиниць, мовних універсалій. Результати дослідження є внеском у порівняльно-історичне, загальне й германське мовознавство. Запропонована методика, результати та висновки дослідження можуть бути використані в подальших теоретичних розробках у царині не тільки історичного синтаксису, але й у працях з проблематики загальної теорії мовної еволюції та механізму розвитку мовних систем.

Практична цінність дисертації полягає в можливості використання її результатів, основних положень, висновків та ілюстративного матеріалу в навчальних курсах з історії англійської мови (розділи “Частини мови”, “Синтаксис”), вступу до германського мовознавства (розділ “Частини мови”, “Синтаксис”), а також у курсі теоретичної граматики (розділ “Частини мови”). Результати дослідження також можуть бути використані при розробці відповідних розділів підручників та учбових посібників по історії

англійської мови, а також у науково-дослідній роботі студентів і магістрів з англійської філології.

На захист виносяться такі **положення**:

1. Квантифікатори – це закритий клас слів сучасної англійської мови з окремим частиномовним статусом. Вони є континуантами давньоанглійської групи слів на позначення кількості, протоквантифікаторів, до яких належать слова на зразок *eal* (> англ. *all*), *ænig* (> англ. *any*), *begen* (> англ. *both*), *ælc* (> англ. *every*), *gehwilc* (> англ. *each*), *gæ-hwæþer* (> англ. *either*), *fea* (> англ. *few*), *healf* (> англ. *half*), *lytel*, *lyt* (> англ. *little*), *manig* (> англ. *many*), *monig* (> англ. *many*), *mara* (> англ. *more*), *mæst* (> англ. *most*), *nænig* (> англ. *none*), *sum* (> англ. *some*), *seuerall* (> англ. *several*).

2. У давньоанглійський період граматичний статус протоквантифікаторів і прикметників є тотожним, що підтверджується особливостями їхньої морфологічної будови й дистрибуційними характеристиками. Вони мають такі дистрибуції: предномінативна, предетермінативна, постномінативна, номінативна та плаваюча. Окрема група протоквантифікаторів представлена з іменником у родовому відмінку. У середньо- та ранньомовноанглійський періоди плаваюча дистрибуція не фіксується у досліджуваних пам'ятках, і тому стає нерелевантною як для класу слів-квантифікаторів, так і прикметників.

3. У середньоанглійський період (XI–XV ст.) продовжується накопичення категоріальних змін у мікросистемі слів-квантифікаторів. Графічна форма цих одиниць відбиває високу мовну варіативність, наявну у середньоанглійських діалектах досліджуваного періоду. Виокремлення слів-квантифікаторів у самостійний граматичний клас слів відбувається наприкінці XVI ст. як результат дії механізму радикальної реінтерпретації в основі якого лежить реграматизація давніх поверхневих структур, що нівелює колишні відмінності і створює нові.

4. Слова-квантифікатори утворюють гомогенну мікросистему вираження неозначених кількісних відношень, якими володіє кожна одиниця

цієї групи, із властивими тільки для них синтагматичними властивостями, а саме: предетермінативна, постномінативна та поява з прийменником *of* дистрибуції, дозволяють виокремити їх в окремий клас у XVI ст.

5. Кінець середньо- та початок ранньомовноанглійського періодів позначений здатністю прикметників уживатися у таких синтаксичних дистрибуціях: предетермінативна; із прийменником *of* у значенні родового партитивного; номінативна; постномінативна. Квантифікатори, які вживалися у цих позиціях упродовж трьох досліджуваних періодів, зазнали у XV – XVI ст. паралельних змін: утратили синтаксичну позицію як Det – Pre-Q – N; контактне вживання протоквантифікаторів на зразок Pre-Q + Pre-Q; синтаксичну позицію Adj – Det – N; набули синтаксичної позиції з прийменником *of*.

6. У сучасній англійській мові слова-квантифікатори складають окрему групу одиниць, яка характеризується цілісною системною організацією та виражає неозначену (неточну) кількість, утворюючи опозицію з категорією точної кількості. Ці слова є одними з реалізаторів мовного поля кількості, розміщуючись на його периферії.

Апробація результатів дослідження здійснена на міжнародному конференц-семінарі “Текст, текстолінгвістика і дискурс, дискурсознавство у світлі когнітології” (Вінниця, 2005 р.); на восьми міжвузівських конференціях: “Лінгвістична наука і освіта у європейському вимірі” (Київ, 2005 р.), “Актуальні проблеми лінгвістики та лінгводидактики у контексті євроінтеграції” (Київ, 2006 р.), “Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур” (Донецьк, 2006 р.), “Мови у відкритому суспільстві” (Чернігів, 2006 р.), “Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві” (Київ, 2007 р.); на вузівських наукових конференціях (Вінниця, 2005 р., 2006 р.) та інтернет-конференції “Мова. Освіта. Культура” (Вінниця, 2005 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 3 статтях, опублікованих у фахових виданнях ВАК України (1,8 др. арк.), та в шести тезах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 2,86 др. арк.

Загальний обсяг роботи. Обсяг тексту дисертації складає 184 сторінок, загальний обсяг праці разом з бібліографією становить 217 сторінок. Список використаної літератури містить 282 позиції, із них 114 іноземними мовами, список лексикографічних джерел нараховує 18 позицій.

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаної наукової літератури, довідкової літератури, джерел ілюстративного матеріалу.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної проблематики, окреслено мету й завдання роботи, визначено її об'єкт та предмет, зазначено наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, визначено методи дослідження, сформульовано основні положення, що виносяться на захист, наведено відомості про апробацію результатів.

Перший розділ “Концептуальні засади вивчення класу слів-квантифікаторів у сучасних граматичних студіях” присвячено аналізу сучасних зарубіжних та вітчизняних концепцій генези й розвитку слів-квантифікаторів у германських мовах з урахуванням принципу дії механізму радикальної реінтерпретації. Окремо розглянуто питання про логічну структуру квантифікаторів, місце та реалізацію цих слів у мовному полі кількості, їх статус у різних граматичних студіях та різні підходи до класифікації слів-квантифікаторів у сучасній англійській мові.

У **другому** розділі “Клас слів-квантифікаторів у мові давньоанглійського періоду” досліджено загальний напрям розвитку класу слів-квантифікаторів в історичній перспективі, звернено увагу на морфологічну й синтаксичну кореляції квантифікаторів та прикметників,

висвітлено основні синтаксичні дистрибуції цього класу слів у мові давньоанглійського періоду.

Третій розділ “Клас слів-квантифікаторів у мові середньо- та ранньоновоанглійського періодів” присвячено дистрибуційним змінам класу слів-квантифікаторів у зазначених періодах, структурній організації в середньо- та ранньоновоанглійській мові, розглянуто питання про становлення класу слів-квантифікаторів як окремого граматичного класу. Досліджено графічні форми досліджуваних слів в англійській мові з VII-XVII ст., окремо звернено увагу на семантичну сполучуваність слів-квантифікаторів у середньо- та ранньоновоанглійській мові. Проаналізовано частоту вживання квантифікаторів у писемному мовленні в зазначені періоди.

У загальних висновках підведено підсумки проведеного дослідження й окреслено перспективи подальших наукових розробок.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КЛАСУ СЛІВ- КВАНТИФІКАТОРІВ У СУЧАСНИХ ГРАМАТИЧНИХ СТУДІЯХ

У мовах багатьох народів світу є слова, частиномовний статус яких є затемненим і викликає численні дискусії щодо природи й становлення таких одиниць. Свого часу В.В.Виноградов увів парасольковий термін “гібридні”, який відбивав змішану природу таких лексико-семантичних розрядів російської мови як числівники, прислівники й дієприкметники [28, с. 42; с. 263-264]. Серед слів з такою гібридною природою особливий інтерес становлять слова-квантифікатори, походження й розвиток яких в історії англійської мови є предметом розгляду у нашому дослідженні.

Зазначимо також, що питання, пов’язані з категоріальним статусом, особливостями дистрибуції та сполучуваності слів-квантифікаторів у контексті їхнього становлення та утвердження в граматичній підсистемі англійської мови, й досі залишаються на периферії історичних студій в англістиці. Труднощі у визначенні особливостей вживання й функціонування слів-квантифікаторів пов’язані насамперед із характером їхньої семантичної структури, яка містить семи, що перетинаються з наявними в інших частиномовних одиницях, а також їхньої синтаксичною поведінкою.

У цьому розділі ми вдаємося до аналізу існуючих теоретичних моделей інтерпретації граматичного статусу слів-квантифікаторів, визначаємо місце слів-квантифікаторів у мовному полі кількості.

1.1. Слова-квантифікатори як мовні реалізатори категорії кількості

Вітчизняне мовознавство має у своєму доробку чимало праць із питань організації та вербалізації сегментів поля кількості, виконаних з урахуванням різних аспектів квантитативної лексики, а саме: польовий [2],

лексико-семантичний [36; 85], частиномовний [52], лексико-граматичний [70], системно-функціональний [88], синтаксичний [92], когнітивний [105; 107], типологічний [155].

Для кращого розуміння принципів поділу слів за частиномовним статусом звернімося до поняття „категорія” (із грец. *katēgoría* – висловлення; лат. *praedicamenta*). Його прийнято визначати як форму мислення, тип зв’язку суб’єкта та предиката в судженні, стійкі засоби передумування, які існують у мові та які складають умови для можливості досвідченого знання, які мають апріорне значення в якості універсалій та граничних понять [267, с. 229]. У лінгвістиці категорія (у широкому значенні) — це будь-яка група мовних елементів, виокремлених на основі спільної властивості; у вузькому — деяка ознака (параметр), яка лежить в основі розподілу сукупності однорідних мовних одиниць на обмежену кількість класів, що не перетинаються, та члени яких характеризуються одним й тим же значенням цієї ознаки [266, с. 215]. Категорія є також однією з пізнавальних форм мислення людини, яка дозволяє узагальнити його досвід і здійснити його класифікацію [265, с. 45].

Звернімося також до підходу, концептуалізованому в теорії прототипів, згідно із засадами якої, категорії відокремлені одна від іншої, проте не мають чітких кордонів, тобто за своєю природою є розмитими. Людина формує конкретний або абстрактний мисленевий образ предметів, що належить до певної категорії. Саме цей образ і є прототипом, за допомогою якого ми сприймаємо оточуючий світ. Член категорії, який є найближчим до цього образу сприймається як найкращий зразок або прототипичний екземпляр. Прототипи можуть змінюватися з часом, особливо, в результаті метафоричного використання термінів, коли категорія набуває нових представників [265, с. 140-144]. Це поняття відноситься до базового рівня, має певні ознаки, які стають визначальними саме для нього. Прототип – це культурно-обумовлена асоціація, яка залежить від віку, статі, культурного середовища, до якого належить індивід.

Проте для реалізації завдань, поставленим у нашому дослідженні, прийнятнішою виявляється позиція Аристотеля, у класифікації якого категорії “сутності”, “якості”, “відношення”, “кількості” та деякі інші розглядаються у контексті вищої сутності об’єктивного буття [132, с. 543]. Поняття кількості є однією з найбільших загальних та фундаментальних логіко-філософських та лінгвофілософських категорій, являючи собою універсальну категорію, яка належить до найбільш загальних семантичних категорій мови, оскільки відображає об’єктивно існуючі, реальні кількісні відношення в матеріальному світі. До висвітлення категорій кількості та якості неодноразово зверталися дослідники різних часів, у тому числі Аристотель, Декарт, Кант, Гегель. У мовознавчих студіях традиційно зазначалося, що кількість має конкретніший характер, а якість – абстрактніший, втілюючись в універсальні розумові категорії квантитативності та квалітативності. Перша співвідноситься з аналоговим, а друга – із логіко-орієнтованими аспектами синтаксису [114, с. 61].

Перше розгорнуте визначення кількості, яке зорієнтоване на досвід давньогрецької математики, наведене Аристотелем: “... кількістю називається те, що може бути поділене на частини, кожна з яких, буде їх дві чи більше, є за своєю природою щось одне і визначене дещо. Будь-яка кількість є безліч, якщо вона рахується, і величина – якщо вимірюється” [5, с. 270]. У подальшому як філософські, так і лінгвістичні уявлення про категорію кількості опосередковано відбивають результати математичних досліджень.

У більшості мов цей лексико-граматичний розряд слів отримав значний розвиток, виокремившись у самостійну частину мови – числівник. Проте в деяких із них він обмежений кількома чи навіть однією назвою чисел у межах першого десятка. Окремо зазначимо, що в усіх мовах існують лексичні позначення неконкретної кількості, в яких зафіксована ступінь сили множин чи різниця у величині, коли йдеться про неперервану кількість. Так, напр., в англійській мові словами *many* “багато” та *few* “мало” фіксується різниця в силі множини, а словами *much* “багато” та *little* “мало” – різниця у величині,

й вони на відміну від перших уживаються з назвами речовин, а не предметів. Кількісні поняття передаються й такими звичайними займенниковими словами, як російські слова *все, некоторые, всякий, каждый* та ін. [106, с. 162-163].

Вважають також, що історичною передумовою для виникнення категорії кількості є безпосереднє чуттєве сприйняття кількості тієї чи іншої конкретної множини так, що розрізненість у кількісній характеристиці тих чи інших конкретних множин фіксується в чуттєво-наочних образах цих множин [106, с. 34-67].

Мовна об'єктивація повсякденного досвіду дозволяє простежити генезу становлення категорії кількості як категорії абстрактного, узагальненого мислення, що означало величезний прогрес у розвитку людського мислення, яке пройшло довгий шлях, перш ніж побачило в табуні коней, у сузір'ї чи в групі людей одну й ту саму кількість. Це означало, що людське мислення еволюціонувало, процес осмислення світу спрощувався, універсалізувався [66, с. 36]. У розвитку цієї категорії можна виокремити чотири основних етапи: 1) встановлення рівночисельних конкретних множин предметів; 2) виділення еталона (еквівалента), по відношенню, до якого, встановлюється рівночисельність інших конкретних множин. Первісно у цій функції, виступали пальці рук і ніг, а також камінці, палички і т.п.; 3) поява конкретного рахунку – етап “предметної кількості”; 4) формування поняття абстрактної кількості [105, с. 3-18]. У свідомості людини кількісні відношення формуються внаслідок емоційно-ціннісного сприйняття світу. Через це у повсякденній свідомості, кількість домінантою свого відтворення має величину і градується по шкалі “більше – менше” [108, с. 28].

Засоби пізнання кількості безпосередньо залежать від самого її характеру. Дискретні об'єкти дійсності, обмежені простором, та ознаки предметів і явищ, обмежених часом, підлягають кількісному означенню. До категорії кількості також належать характеристики недискретних,

неперерваних об'єктів і явищ, набутих штучним шляхом. Отже, основними ознаками категорії кількості є неперервність та дискретність [152, с. 138].

Категорія кількості, як правило, реалізується на граматичному й лексичному рівнях. Мовні форми засвідчують те, що мислення сучасної людини досягнуло вищого рівня абстракції в уявленні кількості, де співіснують і регулярно використовуються різноманітні її ступені, і відповідно, різні ступені конкретизації при зображенні кількості й кількісних відношень [151, с. 44]. Таким чином, у мові категорія кількості може бути означеною (конкретною, точною), неозначеною (неконкретною), приблизною та наближеною. У лінгвістиці вона виступає в єдності двох протилежних понять: означена – неозначена кількість. Під першою розуміють певну, конкретизовану, точно визначену кількість одиниць. Щодо другої, то вона становить недиференційовану сукупність і поділена на: а) малу неозначену кількість; б) велику неозначену кількість; в) надзвичайно велику неозначену кількість; г) інші значення. Інколи також звертають увагу й на те, що така градація узагальнено відбиває висхідний числовий ряд, який утворюють числівники: мала неозначена кількість → велика неозначена кількість → надзвичайно велика неозначена кількість [36, с. 18].

У сучасній англійській мові виокремлюють також низку засобів вираження значення точної кількості, проте вони є обмеженими [142, с. 128]. До лексичних засобів позначення означеної кількості належать числівники, кількісні іменники *pair, couple, dozen, score*, одина, двоїна (троїна) іменників, корені числівників (у тому числі латинського й грецького походження) у похідних та складних словах: *quadruple, doubly, sevenfold*. Нарешті, означена кількість може бути представлена простим перерахуванням предметів, що також включає засоби вираження парності на противагу множинності: займенники *both, each other* замість *all, one another*, прийменник *between* замість *among*, прикметник *mutual* замість *common, general*. Означена кількість акцентується частками обмеження й уточнення – *only, just, but, alone, merely, solely, barely, exactly, precisely, right*.

Зазначимо також, що неозначена (неконкретна) кількість має різноманітні лексико-граматичні засоби вираження, а саме, форми множини, питальні слова на зразок *how many*, *how much*, інтенсифікатори *such*, *so*, *as*, прислівники *this*, *that*, а також словосполучення *a number of*, *a variety of*, *a series of*. Неозначена кількість передається тривалою часовою формою дієслова, сполученням *would*, *used (to)* з інфінітивом, неозначена кількість актантів імплікується дієсловами типу *gather*, *collect* [142, с. 129]. Як твердить С.О.Швачко, мовні засоби неозначеної кількості не тільки передають кількісні відношення, але й містять оцінний компонент [156, с. 9].

Неозначену кількість можна оцінити як велику чи малу, як достатню, надмірну, або найбільшу; її малу кількість позначають за допомогою таких частиномовних одиниць як займенники *some*, *few*, *little*, прислівники *rarely*, *seldom*, прикметники *several*, *indifferent*. Неозначену велику кількість експлікують за допомогою різноманітних, різнорівневих засобів вираження, а саме, займенниками *many*, *much*; прислівниками *often*, *frequently*; кількісними іменниками, які позначають поняття часу *for hours (years, months)*; іменниками, які передають неозначену кількість: *a lot*, *lots*, *heaps* та ін. Використовують також іменники, які позначають об'єкти великого розміру, простору чи сили: *oceans*, *mountains*, *worlds*, *volumes*, *barrels*, *bucketfuls*, *hurricanes* та ін.; чималі одиниці виміру: *ton*, *mile*, *century*, *millennium*; іменники, які певним чином належать до квантифікаторів, напр., *myriad* “дуже велика кількість, десять тисяч”, *in droves* “натовпами”. Неозначена велика кількість представлена також елативом прикметника й множиною іменників на позначення речовин (*snows*, *waters*). Під терміном “елатив” розуміють значення абсолютної (безвідносної) ознаки у формі найвищого ступеня [6, с. 524].

Неозначена кількість пов'язана з усталеними чи ситуативними еталонами. Відносність оцінок спричиняє появу в мовленні стилістичних фігур на зразок оксиморонів, напр., *глибокий мелкий колодець*, *большой маленький город* [142, с. 128-129]. З іншого боку, означена кількість завжди

має дискретний характер, напр., *ten pages, say three times*, а неозначена може мати як розчленований (*a few pages, repeat some times*), так і нерозчленований (*much water, wait long enough*) характер. Для того, щоб нерозчленована сукупність стала означеною, потрібно використати одиниці виміру: *five liters of water, wait for two hours* [142, с. 128].

З розуміння категорії кількості як засобу характеристики впливає її поділ на два типи: числову (один, більше одного, два, більше двох та інші) та нечислову (весь – не весь, багато – мало, більше – менше і т.п.). На цьому протиставленні побудований також поділ її на два класи: числова квантифікація об'єктів і числова квантифікація фактів. Як наслідок, виокремлюють три грамеми: “нейтральність”, яка позначає кількісний повтор “невизначену кількість разів”, “мультипликатив”, який має значення “декілька разів” і, нарешті, “семельфактив” із значенням “один раз” [89, с. 123].

Поняття кількості складається із самої кількості, множини та числа, які є взаємодоповнюючими та основоположними. Кількість має зміст лише тоді, коли вона не просто існує як щось наперед й одночасно задане, а є втіленням взаємодії, вільної послідовності [107, с. 68]. Логічна категорія кількості відбиває результати соціального досвіду, абстрагуючи діяльність мислення за допомогою кількісних мовних одиниць [155, с. 13].

Історія еволюції вербальних засобів відтворення категорії кількості, насамперед лексичних позначень кількісних понять і категорії граматичного числа, показує, що головну роль відіграє розвиток розумової категорії кількості як відображення деяких основних властивостей об'єктивованої дійсності. Аналіз історичного процесу становлення категоріальних ознак зазначених мовних явищ свідчить, що мовні значення формуються як відображення об'єктивної дійсності у процесі пізнавальної діяльності людини, у тій чи іншій мірі, фіксуючи її результати [106, с. 161].

У викладі нашого матеріалу важливою є концепція З.Я.Тураєвої та Я.Г.Біренбаума, які в межах категорії кількості виокремлюють такі

особливості: (1) – онтологічна тріада, оскільки вона стосується основних категорій буття – предмета, процесу та ознаки. Члени цієї опозиції відповідно називаються предметокількістю, процесокількістю та ознакокілкістю. Онтологічні види кількості переважно реалізуються за допомогою категоріальних значень частиномовних одиниць, яким властиві словотворчі та формотворчі засоби та певна сполучуваність; (2) – опозиція “розчленованості/нерозчленованості”, згадувана Аристотелем. Першу визначають завдяки рахунку, у той час як другу – завдяки вимірюванню. Розчленованість/нерозчленованість представлена не лише у поділі іменників на злічувані та незлічувані, але й в опозиціях *many / much, few / little*; (3) – опозиція “кардинальність (кількісність) vs. ординальність (якісність)” є універсальним проявом поділу числівників на кількісні та порядкові [142, с. 122-127]. Отже, значення кількості може передаватися за допомогою слів, що належать до різних лексико-граматичних класів. Категорія неозначеної кількості охоплює різні за структурою лексико-граматичні засоби вираження.

У нашому дослідженні розглядаються одиниці на позначення кількості з граматичним статусом квантифікаторів як одним із засобів вираження неозначеної кількості. Термін “квантифікатор” використовують на позначення слів, що відтворюють величину, тобто, число в контексті зі злічуваними одиницями, кількість із незлічуваними та ступінь у певних контекстах [212, с. 580]. До цього класу ми (слідом за С.А.Жаботинською та Д.Лайтфуттом) відносимо такі сучасні англійські слова як *all, any, both, each, either, every, (a) few, half, (a) little, many, more, most, much, none, some, several*.

1.2. Місце слів-квантифікаторів у мовному полі кількості

Для з'ясування місця слів-квантифікаторів у загальному контексті реалізації категорії кількості у мові релевантним видається звернення до принципів теорії поля, які передбачають включення будь-якого мовного

елемента в одну із семантичних або тематичних груп. У працях окремих дослідників систематизовано й узагальнено досвід виокремлення семантичних полів, оскільки теорія поля відбиває впорядкованість одиниць усіх мовних рівней [152, с. 137]. Незважаючи на різномайття термінології та наявність дискусійних питань в існуючих напрацюваннях із теорії поля, на наш погляд, вивчення досліджуваного матеріалу з використанням такого підходу є перспективним.

Вважають, що значення низки фраз, із яких створюється те чи інше поле, визначається однаковим компонентом, обов'язковим для всіх членів цього поля. Останнє дало змогу виокремити мовне поле кількості (термінологічне словосполучення введене С.О.Швачко) як складного за змістом континууму, що має відповідну внутрішню структуру, включає одиниці із значенням множини, величини, ваги, ємності, висоти, глибини, довжини, інтенсивності властивостей, об'єму, площі, розміру, росту, сили, швидкості, товщини, числа та ін. [155, с. 51] і характеризується внутрішньосистемними відношеннями мови та змістовною різницею понятійних категорій. Квантитативні одиниці утворюють опозиційні ряди на основі спільної ознаки, корелята.

Принцип поля полягає в тому, що спільна ознака елементів поля кількості дедалі слабше проявляється у напрямку від центра до периферії. Отже, центральне місце в цьому полі займають числівники, оскільки вони регулярно співвідносяться з натуральним рядом чисел, заміщують рахункові слова, масово вживаються, здібні до номінацій точних, приблизних і неозначено-кількісних характеристик [154, с. 312-317]. Числівники є мовними знаками високої абстракції, їхню специфіку складає нумеральність, тобто наявність опорних сем числа. Слід врахувати й те, що поступове виокремлення такої частини мови як числівник означало усвідомлення самостійності понятійної категорії числа, що дало можливість його відокремити.

Теза про самостійність числівників знайшла своє втілення також у праці О.О.Потебні (1888) “Из записок по русской грамматике” [111, с. 118-129]. Відмітимо, однак, що в деяких студіях самостійність цього класу поставлена під сумнів насамперед через його нечисельність, закритість, характер походження (кількісні числівники) і значення: він тяжіє до слів, що позначають субстанцію з високим ступенем абстрагування [145, с. 76-90]. Слід також підкреслити, що основною ознакою числівників є наявність опорної семи числа, відсутня у квантифікаторів.

У мовному полі кількості існують багато інших одиниць, що виражають кількість, а периферію безпосереднє утворює лексика з неточним її позначенням. У лінгвістичній літературі досліджувані слова прийнято називати: *квантитативами*, *нумеративами*, *квантифікаторами*. Квантитативи – це мовні засоби, які дають “кількісну характеристику окремих предметів, окремих множин предметів або окремих дій” [81, с. 107], нумеративи слугують для позначення натуральних чисел [2, с. 8], а квантифікатори, або кванторні слова – уточнюють кількісну характеристику об’єктів і дій та відіграють важливу роль у процесі актуалізації – перетворення віртуальних понять в елементи конкретних речень [32, с. 701-702].

Мовні одиниці, які співвідносяться зі значенням неточної кількості, утворюють ряди зовнішніх та внутрішніх антиномій. Разом з одиницями точної квантифікації неточні протистоять одиницям, позбавленим кількісної наповненості (зовнішня антиномія кількісних і некількісних одиниць). Опозиції утворюються на межі точних та неточних квантифікаторів, а також у субкатегорії неточної кількості, які в свою чергу поділяються за семами неозначеності та приблизності [153, с. 200]. Використання квантифікаторів у межах речення з погляду їх варіювання й комбінаторики з числівниками дозволяє розглядати квантифікатори як одне з найбільш гнучких і рухомих засобів, створених мовою для презентації різнорівневих градацій у сфері кількості [158, с. 14].

У сучасній англійській мові слова-квантифікатори входять у мовне поле кількості, оскільки вони складають особливу групу одиниць, що характеризується цілісною системною організацією та виражає неточну (неозначену) кількість, утворюючи опозицію з категорією точної кількості. Відсутність єдиного підходу до виокремлення класу слів-квантифікаторів в окрему частину мови, пояснюється складністю та багатогранністю цієї проблеми.

Під терміном “квантифікатор” (із лат. *quantum* – скільки) розуміють слова, семантика яких характеризується високим ступенем узагальненості та які позначають неконкретну кількість типу: *all, any, each, either, every, (a) few, half, (a) little, a lot of, many, more, much, none, some (скільки-то, трохи), several. Some* та *any* відносять до числа квантифікаторів лише тоді, якщо вони актуалізують кількісне значення. У назві цих слів відбита їхня характерна риса, яка полягає у відтворенні абстрактного й досить узагальненого за своєю природою значення кількості [99, с. 1]. Слова-квантифікатори визначають як єдину уніфіковану систему, яка виступає в мові одним із спеціалізованих засобів вираження кількісних відношень [158, с. 16].

1.3. Вітчизняна граматична традиція: проблема визначення статусу слів-квантифікаторів

Недостатня розробка принципів класифікацій частин мови та відсутність єдиного критерію, зумовили розбіжність точок зору щодо частиномовного статусу такої групи слів як квантифікатори.

На пострадянському просторі основними принципами класифікації слів у мові вважають: семантичний, синтаксичний та морфологічний. Більшість дискусій пов'язані саме зі стрижневим питанням частиномовної класифікації: який принцип(и) повинен лежати в основі класифікації слів. У результаті були розроблені гомогенні й гетерогенні класифікації.

На дотриманні одного з принципів фокус уваги сконцентровано на гомогенних класифікаціях, які ми знаходимо у працях О.О.Потебні, В.В.Виноградова, О.О.Шахматова, Л.Теньєра. Однак, більш прийнятною для розв'язання поставлених у нашому дослідженні завдань вважаємо *гетерогенну класифікацію*, що ґрунтується на ієрархії семантичного, синтаксичного та морфологічного критеріїв [29, с. 10-14] та ін.

Історії лінгвістики відомі різні підходи до систематизації лексико-граматичних розрядів слів. У деяких із них наявний перетин граматичних характеристик, що почасти ускладнює застосування конвенційних критеріїв до їх виокремлення, зокрема, у випадку числівників і займенників. Свого часу Ж.Вандрієс писав, що визначення частиномовного статусу слів є настільки важким, що й донині ніхто не створив задовільної класифікації [24, с. 114; пор. також: 30; 78; 149].

В античній літературі, зокрема, в діалозі Платона “Cratylus”, згадується лише два класи: *onoma* (ὄνομα) та *rhema* (ῥημα), тобто слова схожі на іменники та слова схожі на дієслова. Серед частиномовних категорій Аристотеля, крім імені та дієслова знаходимо також клас *syndesmoi* (σύνδεσμοί), який включав сполучники, артиклі, займенники, і можливо прийменники. З іншого боку, стоїки виокремлювали п'ять частин мови: власне ім'я, загальне ім'я, дієслово, сполучник і член. Учення про частини мови сформувалося в олександрійський період (III-I ст.ст. до н.е.), коли була створена канонічна система, відома за граматикою Діонісія Фракійця (кінець II ст. до н.е.). Вона включала ім'я, дієслово, дієприкметник, член (артикль), займенник, прийменник, прислівник, сполучник. Римські вчені адаптували названу класифікацію, виокремивши нову частину мови – вигук. Однак, **числівник чи будь-яке слово, на позначення кількості, не виокремлювали в жодній з існуючих класифікацій**. Уперше числівник як самостійна частина мови згадується лише у XVII ст. [34, с. 107].

Ідентифікація лексико-граматичного статусу слів з урахуванням їхньої ролі в організації та функціонуванні мовної системи – одне з основних

завдань сучасної лінгвістичної теорії. Причиною, що змушує дослідників звертатися до проблеми категоріального значення мовних одиниць є розпрацювання нових теоретичних парадигм, зокрема, когнітивної [73].

1.3.1. Числівники, займенники і квантифікатори: проблема розмежування. Фокусування уваги на розмежуванні числівників та займенників, виокремлення з-поміж них квантифікаторів властиве як славістам, так і германістам. У славістичних студіях ХХ ст. існує декілька термінів на позначення досліджуваного класу слів. Зокрема, цей клас слів отримав назву “кількісні слова”, запропонований Л.В.Щербою, у який дослідник об’єднав кількісні числівники й неозначені займенники, розглядаючи як слова однієї частини мови [159, с. 73].

Проблема розмежування категоріальних значень займенників та числівників неодноразово висвітлювалася в граматичних студіях, де вживався термін “займенник” стосовно широкого кола слів, у тому числі іменників, прикметників, числівників і навіть прислівників. За своїми граматичними властивостями вони неоднорідні, оскільки володіють різними морфологічними категоріями й синтаксичними функціями. За Н.Ю.Шведовою, займенники-числівники – це слова на зразок *скільки*, *декілька*, *багато*, *мало*, оскільки їхні морфологічні характеристики є тотожними [120, с. 531]. Той факт, що людина може оперувати нечіткими, наближеними множинами, дозволяє відносити до переліку означено-кількісних числівників слова на позначення неозначеної кількості: *багато*, *мало* та інші. Займенники, як правило, поділяють на логіко-семантичні розряди, які у свою чергу об’єднані у три великі групи – дейктичні, анафоричні та кванторні. До останніх належать неозначені, інтродуктивні, екзистенціальні, універсальні, заперечні та запитальні займенники [266, с. 295]. Оскільки самотійність числівників і класу слів-квантифікаторів постійно заперечується, їх часто “розміщують” серед інших частин мови. У нашому дослідженні слова *декілька*, *багато*,

мало та інші, еквівалентні англійським *some, many, little, etc.*, виокремлено в окремий категоріальний клас слів-квантифікаторів. Включення одиниці в новий для неї клас, обов'язково надає їй значення цього класу, тобто здатність виражати його спільну ідею [73, с. 212]. Значення неозначеної кількості і є цією спільною ознакою.

Згідно з принципами української функціональної граматики, дослідження синтаксичних одиниць і категорій передбачає врахування двох аспектів їх функціонування – семантичний і формальний [29, с. 13]. При такому підході числівники позбавлені самостійного частиномовного статусу. Вони є лексичними морфемами, “приписаними” до тієї частини мови, яка щільно пов'язана з кількісним показником, тобто з іменником. Українські еквіваленти англійських квантифікаторів включають такі слова як *багато, кілька, чимало, мало, декілька* тощо; їх відносять до неозначених кількісних числівників як неозначену форму множини [29, с. 10-35].

Щодо вітчизняної германістики, то відомо, що в її формуванні вирішальну роль зіграв формально-зорієнтований підхід, успадкований від славістики. Зокрема, В.М.Жирмунський, як представник “старшої” генерації радянських германістів, розміщував займенники й числівники (останні з яких він тлумачив як “рахункові слова” і розглядав як різновид займенників) серед “напівформальних” слів [30, с. 10–11]. У розвідках із діяхронії В.М.Ярцева, наприклад, виділяла займенники та числівники в окремі лексико-граматичні розряди, зазначаючи, що протягом середньоанглійського періоду вони поступово втрачають свої парадигми [161, с. 121]. За О.І.Смирницьким, досліджувані одиниці належать до розряду неозначених займенників [126, с. 191-192].

У сучасній англістиці розгляд характеристики кількісних числівників та інших класів слів включає врахування подібності синтаксичної поведінки кількісних числівників і лексичних одиниць на зразок *some, several, many, much, few, little* та ін.; *декілька, небагато, багато, мало*, відомі як неозначено-кількісні займенники або квантифікатори. Кількісні числівники,

так само як і квантифікатори, позначають множинність предмета за своєю семантикою [51, с. 21].

Кількісні числівники й займенники співвідносяться з двома категоріями – субстанцією й кількістю. Перша є розмитою, а друга експліцитно вираженою. Деякі дослідники, зокрема, вказують на зменшення субстанціональності числівника в сучасній англійській мові порівняно з мовою давньоанглійського періоду, а також на зближення числівника з прикметником і неозначеними займенниками [пор.: 236, с. 31-32].

Таким чином, у лінгвістиці кількісні числівники – це слова, які мають чітке значення кількості і є повнозначними словами, а квантифікатори (неозначені займенники) часто кваліфікують разом із займенниками інших розрядів як неповнозначні. Основними інтегральними властивостями числівників і займенників є їхня здатність виконувати роль присубстантивного детермінатива, при цьому в сучасній англійській мові квантифікатор, якщо це слово, а не словосполучення, слідує безпосередньо за детермінативом або артиклем, напр., *his many good friends*.

Звернімо увагу й на те, що числівник має подвійну природу: з одного боку, він виявляє конкретно-кількісну ознаку, з іншого – співвідноситься із самостійним типом об'єктів – абстрактними математичними числами [пор.: 25, с. 65]. Відповідно до цього, присубстантивна кількісна ознака в якості гіпоніма входить до складу категоріальної семантики двох класів: числівників і квантифікаторів.

Принагідно нагадаємо, що числівник у мові реалізує тільки точне значення числа й на відміну від інших квантитативних одиниць є носієм неускладненої семи числа. На наш погляд, це становить основну відмінність між числівниками і квантифікаторами. Поняття числа й кількості близькі, але не тотожні: число може позначати кількість, але остання не обов'язково виражається числом. У деяких студіях ці класи слів – числівників і квантифікаторів – об'єднанні в один [92; 143]. У сучасній англійській

мові числівники посідають центральне місце серед лексичних квантитативних одиниць.

Низка відомих вітчизняних учених зробили значний внесок у вивчення кількісних слів. Зокрема, І.Г.Кошечая досліджувала лексико-граматичне вираження числа через клас слів-квантифікаторів, використовуючи принцип опозицій [70]. Е.Я.Мороховська виокремлювала номінатори (nominals), вербалії (verbal elements), адвербалії (adverbals), ад'єктиви (adjectivals) та квантифікатори (quantifiers) як лексико-синтаксичні класи, що об'єднують слова, групи слів чи навіть словосполучення та базуються на спільній семантиці та функції. Дослідниця визначала ці одиниці як “клас квантифікаторів або кванторів, який складається з різних значущих або напівзначущих елементів, що репрезентують різні мовні аспекти кількості” [94, с. 28-29; с. 60-61].

Згідно з тезою С.А.Жаботинської, що впливає з теорії Е.С.Кубрякової про членування первісно єдиної категорії найменування шляхом розщеплення дифузних і нерозчленованих значень на загальні категоріальні значення частин мови [74, с. 44], числівники так само, як і кардинальні частини мови (іменник, дієслово, прикметник, прислівник), виокремилися з предметних найменувань у якості приіменних ознак на певному етапі розвитку мисленевої категорії кількості.

Таким чином, у мовознавчих студіях проблему виокремлення квантифікаторів із класу числівників можна поділити на дві групи:

- квантифікатори – це самостійна частина мови;
- квантифікатори й числівники належать до одного класу слів.

Неможливість побудови спільної парадигми для числівників та квантифікаторів обґрунтовано, напр., у Є.В.Щебетенко, яка виділяє квантифікатори в самостійну частину мови, семантика й синтаксис яких відрізняється від числівників. На її погляд, у загальній категорії кількості клас слів-квантифікаторів займає вагоме місце, а всі члени цієї групи є часто вживаними. Кількісна ознака покладена в основу об'єднання квантифікаторів

в єдину лексико-граматичну систему, а ознака ”невизначена кількість”, якою володіє кожен член цієї групи, структурно-граматичні особливості й загальні закономірності функціонування, дозволили визначити цей клас, як єдину систему [158, с. 2-4]. Співзвучною з Є.В.Щебетенко є позиція деяких зарубіжних авторів, які вказують на категоріальну несумісність числівників і квантифікаторів, виокремивши числівники з класу квантифікаторів, зокрема, [пор.: 185; 206; 221]. Розмежування числівників від квантифікаторів властиве деяким західним дослідникам, зокрема, Р.Квірку та С.Гринбауму, на погляд яких кількісні числівники й квантифікатори на противагу кваліфікуючих прикметників займають у синтагмі взаємовиключні позиції [247, с. 143]. Пор.: *square blue ties*; **five many ties*.

З іншого боку, квантифікатори й числівники інколи прилічують до однієї й тієї частини мови [див. напр.: 92, с. 7]. Єдиний критерій, який дозволяє трактувати квантифікатори як неозначені займенники, це – здатність названих слів виконувати означувальну функцію. Проте інший підклас квантифікаторів — кількісні числівники — виконують подібну роль. При цьому числівники не зараховують до займенників, і тому зазначена структурна особливість квантифікаторів суперечить принципу трактування цих слів як слів повнозначної семантики, оскільки функція кількісних означень, виконувана квантифікаторами, за своєю суттю є службовою. Отже, значення квантифікаторів за своєю природою є функціональним і має прямий зв’язок із контекстом [92, с. 8]. Досить поширеним є також визначення числівників “нумеративними прикметниками”, а квантифікаторів – “неозначеними прикметниками”, які входять у розряд ідентифікуючих ад’єктивних слів [51, с. 26].

Через брак відповідних методик у лінгвістиці минулих періодів її розвитку багато питань, пов’язаних з уточненням статусу досліджуваного класу слів, залишалися дискусійними й такими, що викликали неприйняття. І тільки з виникнення нових наукових парадигм, у тому числі генеративної, вирішення цих проблем виявляється можливим [3, с. 310].

У новітній історії вітчизняної лінгвістики побутує думка про те, що метою дослідження числових імен у загальному вигляді є ідентифікація місця числівника в системі опосередкованих мовою знань, а цей клас одиниць розглядається з когнітивно-ономасіологічного ракурсу [52, с. 34].

Відсутність консенсусу в розв'язанні цієї проблеми пояснюється складністю визначення місця класу слів-квантифікаторів серед інших частин мови. Особливої уваги заслуговує думка С.А.Жаботинської, яка виокремлює числівники та квантифікатори в окремі частини мови з погляду їхньої просторової предметної форми. Номінативна база квантифікаторів є понятійною категорією, яку можна визначити як “розмита величина просторової форми”. За С.А.Жаботинською, числівники і квантифікатори в англійській мові, входять до частиномовної системи, займаючи проміжне положення між займенниками та іменниками. При цьому за своїми характеристиками квантифікатори є ближчими до займенників, а числівники – до іменників [51, с. 141-142]. Отже, числівники, як і квантифікатори позначають, величину форми, знятої з матеріального субстрату, але вони відрізняються в плані змістового наповнення цієї форми. Число несе інформацію про членування цілого, про точність величини предмета, а також про співвідношення цієї величини з іншими. Більша семантична наповненість числівників зумовлює й більший порівняно з квантифікаторами діапазон формальних дериваційних зв'язків числових імен, а також більший діапазон їх синтаксичної комбінаторики.

Принципи відмінності числівників від квантифікаторів були сформульовані у такій праці [137, с. 129–130]:

- числівники виражають означеність, у той час як квантифікатори – неозначеність числа;
- різниця між квантифікаторами і числівниками полягає в механізмах лексикалізації глибинних структур;
- існує також внутрішнє розмежування квантифікаторів і числівників у плані наявності початкового ступеня “рахунку” у числівників за відсутності

кінцевого, та навпаки, відсутність початкового ступеня “рахунку” у квантифікаторів і наявність кінцевого.

Попри велику кількість різноманітних підходів до розмежування досліджуваних одиниць і числівників, ми, однак, слідом за С.А.Жаботинською, вважаємо, що слова-квантифікатори та числівники належать до двох різних граматичних класів.

У нашому дослідженні ми визначаємо квантифікатори як слова, об'єднані значенням неозначеної кількості, що виступають у мові одним із спеціалізованих засобів вираження кількісних відношень й отримують самостійний категоріальний статус завдяки тільки їм властивим синтаксичним дистрибуціям у реченні.

1.3.2. Детермінативи, займенники і квантифікатори: принципи розмежування. Згідно з Д.Лічем, Я.Свартвіком, квантифікатори – це детермінативи і займенники, що позначають кількість [229, с. 205-209]. Серед квантифікаторів, які є детермінативами, деякі (напр. *all, both, half*) функціонують як предетермінативи (*predeterminers*) у межах NP, інші (напр. *any, every, each, (n)either, much, some*) — як центральні детермінативи (*central determiners*), інші (напр. *few, less, little, many, more, several*) — як постдетермінативи (*postdeterminers*). Окрім цього, названі дослідники виокремлюють п'ять класів квантифікаторів, а саме одиниці інклюзивного значення; слова типу *some* та *any*; слова, що виражають ступінь кількості/об'єму; квантифікатори *one* та негативні із трьома групами всередині кожного:

- 1) детермінативи;
- 2) займенники, які структурно оформлені прийменником *of*;
- 3) інші займенники.

У сучасній англійській мові розрізнення класу квантифікаторів, детермінативів та неозначених займенників є складним завданням, і тому в межах класу препозитивних присубстантивних ад'юнктив прийнято

виокремлювати дві групи слів – детермінативи й квантифікатори. Деякі дослідники визначають детермінативи як кількісні або кванторні утворення [10; 49; 64; 245; 246]. Оскільки лексеми типу *all*, *any*, *some* тощо, можуть поєднувати функції детермінативів і кванторів, це дозволяє діагностувати їх детермінативами-кванторами – узагальнюючими (*all*) та роз'єднуючими (*some*, *any*, *many*,...) [64, с. 32]. У традиційній граматиці до детермінативів, як правило, включають такі частиномовні одиниці:

- вказівні займенники *this/these*, *that/those*;
- приєднувальна форма присвійних займенників *my*, *your*, *his*, *her*, *its*, *our*, *their*;
- займенники *which*, *whose*, *each*, *every*, *some*, *any*, *no*, *either*, *enough*, *much*, *more*, *most*;
- іменники або субстантивні словосполучення з морфемою –'s.

Першою ознакою, яка дозволяє виділити детермінативи з-поміж інших класів слів є їхня здатність займати позицію артикля в субстантивному словосполученні. Крім того, лише артикль або детермінатив можуть використовуватися при іменникові. Друга ознака – при іменникові може вживатися одночасно лише один детермінатив; третя – у складному словосполученні з поширеним ядром вони, як правило, займають перше місце; лише невелика група слів використовується в позиції, яка передує детермінативу в субстантивному словосполученні. Таким чином, переважна кількість детермінативів в англійській мові належить до лексико-граматичних розрядів займенників. Слід зазначити, що не всі займенники належать до детермінативів, напр., ті, що можуть використовуватися в позиції, яка передує детермінативу; до них відносимо лише три слова *all*, *both*, *half*: напр. *all these books*, *both his hands*. Окрім того, детермінативами не є займенники, які використовуються в позиції після детермінативів й артиклів – *few*, *many*, *other*. Напр., *some other time*. І, нарешті, до детермінативів не належать займенники *what*, *such*, *same*, які

можуть використовуватися у препозиції або постпозиції до артикля: *what a man, the same idea* [10, с. 57-60].

Зазначимо, що група детермінативів і квантифікаторів частково перехрещуються у вживанні: такі слова як *any, each, every, (n)either, enough, some* одночасно належать до цих лексико-граматичних розрядів. Інші квантифікатори, і також усі числівники не є детермінативами і тому в субстантивних словосполученнях уживаються поряд із детермінативами. Якщо квантифікатор представлено словом, а не словосполученням, то він слідує за детермінативом чи артиклем, перед іншими препозитивними ад'юнктами: *these two red stone houses; his many good friends*; винятком є *both* у препозиції до детермінатива або артикля. Незважаючи те, що ці два класи слів перетинаються, квантифікатори володіють особливими формальними ознаками, які відрізняють їх від інших типів ад'юнктів, а саме, всі вони певним чином пов'язані з формою числа іменника – ядра словосполучення. Тому квантифікатори можуть бути поділені на такі, що використовуються:

1) лише з одніною іменника: кількісний числівник *one*, усі порядкові числівники, займенники *each, every, either, much, little, less, least* (приналежність *much* та *little (less, least)* до займенників спірна);

2) лише з множиною іменника: усі кількісні числівники, крім *one*, займенники *both, several, many, few (fewer, fewest)* та сполучення *a few* (їх приналежність до займенників визначається не всіма граматистами), сполучення *a number of, a pair/couple of, the majority of* та інші;

3) з одніною іменника, якщо останні належать до підкласу “незлічуваних” та лише з множиною, якщо належать до “злічуваних”: займенники *any, enough, more, most, enough, some*; сполучення *a lot of, plenty of, a great/good deal of, a handful/ spoonful* та інші іменники із суфіксом –*ful / of* [10, с. 60-64].

Наразі далі логічним буде розгляд традицій та підходів до ідентифікації класу слів-квантифікаторів у західній граматичній традиції.

1.4. Західна граматична традиція: підходи до виокремлення слів-квантифікаторів

Концептуальні засади традиційної граматики почасти є завузькими для повного розкриття природи слів-квантифікаторів, і тому ми звертаємося до інших лінгвістичних парадигм.

У сучасному англійському та американському мовознавстві існує два підходи щодо систематизації мовних одиниць: частини мови (*parts of speech*) та класи слів (*word classes*). Термін *word classes* (класи слів) є більш поширеним, оскільки він є прозорішим і позначає об'єднання окремих слів у класи з урахуванням їхньої морфології, семантики й ролі в структурі речення [190, с. 206; 194, с. 7; 245, с. 55]. До них належать іменник, дієслово, прикметник і прислівник, які є відкритими класами, а займенник, прийменник, сполучник є закритими. Останні включають також артикль, допоміжні елементи, клітики, поєднувальні елементи, вигук, заперечні частки, квантифікатори, постпозитиви, форми-PRO, маркери ввічливості [190, с. 91].

Дж.Олсоп, зокрема, виокремлює 12 частин мови: традиційні – іменник, прикметник, займенник, прийменник, дієслово, прислівник, фразові дієслова, а також нетрадиційні – артиклі та демонстративи, **квантифікатори** і дистрибутиви [168].

Деякі структуралісти, зокрема Ч.Фріз, виокремлюють чотири частини мови в сучасній англійській мові: основні (чотири класи) й функціональні (п'ятнадцять підкласів), а саме, на зразок *one, all, both, two, this, each, few, many, more, most, some, any, its*, які є маркерами перших [201, с. 88-89].

У генеративній граматиці, як правило, виділяють такі типові лексичні категорії: іменник (N), дієслово (V), прикметник (Adj) та прийменник (P), а також: прислівник (Adv) (*quickly, soon ...*), сполучник (Conj) (*and, but, or ...*), детермінатив (Det) (*a, the, this, these ...*), допоміжні дієслова (Aux) (*have, will, should ...*) та квантифікатори (Q) (*all, every, some ...*). Пор. напр., *all* у NP

all the men із лексичним ядром *men* займає предетермінативну позицію. Однак, фрази типу **some the men*, **every the men* пояснити з цієї точки зору є проблематичним [187; 199; 204; 248 та ін.].

Згідно з І.Ціммерманном, кожна синтаксична одиниця категоризується як певний пучок ознак із специфікацією проекцій лексичних одиниць у синтаксичні конструкції, які володіють тим чи іншим набором указаних ознак. До вже існуючих вона додає (V, N, A і т.д.) ознаки детермінатива (Det), прислівника (Adv), **квантифікатора (Q)** і сполучника (Conj) для того, щоб показати більшу диференційованість класів слів. Якщо брати до уваги названі додаткові категорії, то кількість класів збільшується порівняно з наявними в традиційній граматиці. Особливе місце у цій класифікації належить кванторам. Запис [+Det, +Q, +N, +A] означає, що слова типу нім. *jeder* (кожен) або *einige* “окремі” можуть вживатися як детермінативи (*jedes Kind* “кожна дитина”), як квантори (“кожен із присутніх”), як іменники (“кожен знає”) або як прикметники (*einige Bemerkungen* “окремі зауваження”). Отже, з вищезазначеного запису видно, що синтаксичні ознаки, з одного боку, зближують квантори з іншими частинами мови, а з іншого, характеризують цей клас як унікальний [262, с. 865-867].

У цьому зв'язку хотілося б також зазначити, що в сучасних англійських граматиках квантифікатори представлені як окремий клас слів [166; 244 та інші]. Їх, зокрема, визначають як “слова або фрази на зразок *few, little, plenty (of)*, які модифікують іменник і показують ступінь його (не)злічуваності” [166, с. 88].

Автори “Collins Cobuild English Grammar” будують свою частиномовну класифікацію, намагаючись поєднати когнітивний та традиційний підходи, виокремлюючи прикметники, присвійні займенники, квантифікатори, числівники та кваліфікатори в одну групу з огляду того, що вони подають інформацію про людей і про речі [188]. Отже, головною причиною нового звертання до проблеми частин мови є ті кардинальні зміни у сфері лінгвістики, які виникли з появою когнітивного підходу.

1.5. Клас слів-квантифікаторів як результат дії механізму радикальної реінтерпретації

Свого часу Л.Блумфілд писав про те, що лише звернення до історії може дати уявлення про сутність явища, яке вивчається [178, с. 311]. Мовна діяхронія – це послідовність синхронних станів, які пов’язані між собою різними проявами еволюційної динаміки. Глибинний системний стан мови епохи розкривається, коли ми зіставляємо його зі станом наступних епох. Отже, історія мови – це великий експериментальний полігон, на якому здійснюються тенденції, які є вираженням внутрішньої суті усіх складових частин мови [54, с. 38]. Саме тому, неодноразово виникало питання, чи можна визначити загальну тенденцію в історичній перебудові мовної системи, яка послідовно проявляється в усіх періодах її історії.

У вивченні проблематики історичного розвитку граматичної системи англійської мови В.М.Ярцева припускала існування двох напрямів поступального й спіралеподібного. Перший, це – “система в русі”, але при цьому досліднику слід враховувати різноманітність конкретних умов її функціонування (локальне, соціальне та жанрово-стильове варіювання граматичних структур). Можливим також ж є спіралеподібний розвиток, коли конструкції, які існували в давній період і потім зникли, знову проявляються на певному витку історії [162, с. 107]. Для нашого викладу важливим є такий підхід як “перевернута” синхронія, тобто всі методи, прийоми, положення, розроблені для синхронного зрізу, видаються релевантними і для дослідження діяхронного [162, с. 108].

У 90-і рр. минулого століття В.М.Ярцева слушно акцентувала увагу дослідників на недосконалості процедурного апарату, використовуваного в історичних студіях, називаючи їх “цитаделлю младограматизму” [162, с. 108]. Слід підкреслити, що в лінгвістиці ХХ ст., коли відбулася переорієнтація уваги дослідників з одних об’єктів дослідження на інші, від слова до речення, посилений інтерес виникає як до синтаксису сучасних

мов, так і минулих їх станів. Новий спалах зацікавленості у сфері історичних досліджень виявив певні недоліки у методиці й техніці синтаксичних реконструкцій індоєвропейських мов, а також поясненні дії основних механізмів мовних змін, що вимагало пошуку нових теоретичних засад і принципів [231, с. 155; пор. також: 230; 260 та ін.].

Певних успіхів у розпрацюванні теорії розвитку мовних систем, у тому числі поясненні синтаксичних змін, було досягнуто в генеративній граматиці, згідно з концептуальними засадами якої фокус уваги дослідника зосереджений на синтаксичних структурах, недоступних прямому спогляданню (*underlying structures*). Це зумовило також певні зрушення в розв'язанні таких проблем як частиномовні (=лексичні) категорії, внесло ясність у розуміння мовного поняття кількості. Якщо для дескриптивних досліджень числівник був свого роду “пасинком”, то в генеративній школі він став “улюбленим дитям” [51, с. 28]. Представники генеративного напрямку, докладно й усебічно аналізуючи слова-квантифікатори у процесі породження речення, виокремлюють числівники з групи квантифікаторів та зазначають їх категоріальну несумісність [185; 221].

Теорія розвитку мовних систем Д.Лайтфута дозволила подивитися на проблему становлення й розвитку слів-квантифікаторів під новим кутом зору [231; пор. також: 207 та ін.]. Його принцип прозорості (*The Transparency Principle*), зокрема, ґрунтується на тому, що нівелювання надмірної непрозорості синтаксичних структур є тим чинником, який пояснює дію механізму радикальної реінтерпретації (*англ. reanalysis*), метою якого є можливість прогнозування цих змін [231, с. 122-124; пор. також: 233; 263]. Реінтерпретацію визначають як механізм, що спричиняє зміну структури, яка лежить в основі синтаксичної моделі (= глибинної структури), і яка не супроводжується прямою, безпосередньою модифікацією поверхневої структури [207, с. 50].

В останні десятиліття механізм реінтерпретації широко використовують для виявлення змін, що відбуваються на певних ділянках

граматичної підсистеми різних за типологічною будовою мов, у тому числі неіндоєвропейських. У вітчизняній лінгвістиці цю теорію використовує І.Р.Буніятова в контексті пояснення еволюції гіпотаксису в германських мовах [20]. Відповідно до концепції Д.Лайтфута, реінтерпретацію слід розглядати як взаємодію у ментальних граматиках попередніх та наступних поколінь, які узгоджуються з новими даними. Внаслідок невідворотного узгодження граматики наступних поколінь мовців стають більш маркованими, що спричиняє певний рівень складності поверхневих форм висловлень, і тому виникає потреба в їх переосмисленні (**=реінтерпретації**). Ступені маркованості визначаються теорією граматики, і у цьому розумінні вона відіграє причинову роль в історичній реінтерпретації [231, с. viii]. Уведення в лінгвістичний обіг поняття радикальної реінтерпретації пов'язано з названим вище принципом прозорості, який відкриває певний рівень непрозорості та пояснює, за яких умов реінтерпретації відбуваються [231, с. 101-123].

Відповідно до положень генеративної теорії, синтаксичні зміни відбуваються як результат аналогії, в основі якої лежить реінтерпретація або реграматизація давніх поверхневих структур, що нівелює колишні відмінності і створює нові. Більшість генеративістів ґрунтують свої припущення на процесі засвоєння дитиною рідної мови (L1). Цей процес відбувається шляхом закладання в мозок набору правил, які вона використовує для породження та інтерпретації висловлень, тобто утворення її внутрішньої граматики. Глибинна структура, яка зазнає прямої дії з боку механізму реінтерпретації, містить інформацію стосовно: (i) складу конститuentів, (ii) їхньої ієрархії, (iii) категоріальної характеристики конститuentів (NP, VP) та (iv) їхньої когезії. З діяхронних студій відомі приклади реінтерпретації кожного з наведених квантів інформації, зокрема, конститuentів та їхньої ієрархії [207, с. 61].

Назване явище підтверджується історією розвитку англійських слів-квантифікаторів. Наведемо класифікацію синтаксичних дистрибуцій

протоквантифікаторів, запропоновану у річищі названої концепції:
 а) предномінативна (pronominal), б) предетермінативна (predeterminer),
 в) постномінативна (postnominal), г) структурно представлена з іменником у
 родовому відмінку (with a modified noun in the genetive case), д) плаваюча
 (floating), е) номінативна (nominal).

У нашому дисертаційному дослідженні ми послуговуємося цією класифікацією з деякими модифікаціями та уточненнями.

1.6. Структура логічного представлення кванторів

Сучасна наука завдячує Аристотелю не тільки його наукою про логіку, але й виокремленням квантифікації в окрему дисципліну. Інший значний внесок у лінгвістичне розпрацювання терміна “квантифікація” та пов’язані з нею операції були здійснені Г.Фреге у ХІХ ст. та Л.С.Пірсом для аналізу таких граматичних одиниць як *декілька*, *деякі*, *кожен* [273, с. 1277]. Г.Фреге зазначав, що мова предикативної логіки складається із сентенціональних конекторів, тотожності та змінних операторів $\underline{1}$ і $\bar{1}$. Йому також належить перше в логіці визначення поняття „квантифікатора”, як відношення другорядного значення, чи іншими словами, концептом другого рівня (“Begriff zweiter Stufe”). Г.Фреге ввів у науковий обіг термін “узагальнюючі квантифікатори”, проте цей аспект його логіки довгий час залишався поза увагою дослідників [202, с. 1-3].

Звернімо увагу на дослідження семантичних властивостей природних мовних висловлень, що складаються з установлення зв’язків між засобами мови, з однієї сторони, та логічною інтерпретацією (логічними потенціями) таких висловлень – з іншої. Для відображення логічних властивостей мови часто використовують штучну логічну систему, за допомогою якої створюються логічні структури, або логічні формули речення. З функціональної точки зору найбільш прийнятою є формальна структура логічного вираження. Як правило, вона являє собою висловлення, близьке до

того виду, який є прийнятим при перерахуванні предикатів другого порядку (з кванторами, предикатами, аргументами та ін.). Елементами логічної нотації є імена, предикати, оператори, заперечення, квантори, модальність, час, імплікація та пресупозиція. У контексті нашого дослідження важливими є поняття “оператора” та “квантора”. Під першим розуміють елементи представлення, які несуть певне функціональне навантаження та інтерпретуються, як ті, що “змінюють” одне висловлення на інше, поширюючись на певну, як правило, фіксовану кількість об’єктів. Розрізняють оператори “той, що дивиться вперед” та “той, що дивиться назад”. Сфера дії першого знаходиться справа від нього в логічній формулі; у більшості існуючих формальних представлень оператори є тими, що дивляться вперед, зокрема, квантори є операторами формування не базових речень у більшості концепцій, та розташовуються зліва від того вислову, який акцентують. Оператор “той, що дивиться назад” вводиться при описі властивостей референції у межах так званої “ігрової семантики”, їх властивості протилежні вищезазначеному оператору [48, с. 121].

У логіці послуговуються переважно терміном “квантори”, водночас у лінгвістиці є кілька термінів для позначення кількості, зокрема, термін “квантори” застосовують відносно тих мовних висловлень, які в логічному записі відповідають логічним кванторам, тобто операторам. Окрім того, вони визначають певну область означення для імен, які входять у “кванторний” вислів. До них відносять такі лексичні одиниці., як *усі*, *дехто*; іноді такі слова як *типовий*, *середній*, *нормальний* і т.д. Це означає, що є регулярне співвідношення за змістом між безперечно кванторними висловленнями логічної мови та поверхневими структурами [48, с. 124]. Деякі дослідники заперечують недиференційоване віднесення кванторних слів природної мови до невеликої кількості кванторів мови логіки (як відомо, в логіці послуговуються двома видами кванторів: квантор існування й квантор успільності). За Дж.Лайонзом [76], квантори в синтаксичній структурі речення є модифікаторами, які у поєднанні з іменниками

(або з іменниковими складовими) утворюють висловлення, яке має референцію, означену в термінах сили множин індивідів або величини (кількість) того матеріалу, який таким іменем називається. Кванторне слово, як правило, розглядають як певний модифікуючий елемент (а саме, елемент, який модифікує певну іменну складову), однак, у граматиці Р.Монтегю йдеться про “кванторну складову”, складником якої є саме кванторне слово, а модифікатором є те, що вважається модифікуючим [239, с. 225].

Однією з традиційних проблем логічного дослідження є співвідношення між висловленнями, розпізнаваними лише розміщенням (порядку слідування та сферою дії) операторів: заперечення та кванторів. В останні десятиліття, розглядаючи проблеми кванторних слів і заперечувальних одиниць у реченнях природних мов (напр., “плаваючих кванторів”) [пор. 185; 222], дослідники дійшли висновку про неспівпадіння властивостей природної та логічної мов у цій площині та неадекватність лише однієї логічної формули речення [48, с. 115-132].

Згідно з У.Вайнрайхом, природним мовам властива детальніша квантифікація, ніж логічним системам, де всі квантори можуть бути визначені через заперечення та одну елементарну операцію [27, с. 184-186]. Очевидним є те, що в жодній мові кількісні числівники представлені не так, як у математичній логіці. З іншого боку, в багатьох мовах загальні твердження відбиті у формі, тотожній логічній формі $(x) f(x)$ (напр., хто би ні...). Ці твердження, як правило, маніфестовані в інший спосіб: так, ніби квантор узагальненості був десигнатором (*усі книги як цікаві книги*), проте в англійській мові не існує дієслова “узагальнювати” (* *to all* = зробити все). Досить поширеним засобом квантифікації є використання при назвах дій, подій та станів змістових компонентів, які відносяться до частоти або завершеності цих дій. У багатьох мовах такі змістовні компоненти представлені окремими морфемами, в інших вони лексикалізовані, тобто комбінуються з означеннями й утворюють комбіновані знаки (пор. англ. *some* декілька: *all* все = *to carry* нести [частину]: *to fetch* принести

[все]; *one* один: *many* багато = *to attend* бути присутнім: *to frequent* [часто] відвідувати). Для квантифікації подій у багатьох мовах існують спеціальні підсистеми, напр., *одного разу*, *двічі*, *N-раз*, *будь-якого разу*. Англійська мова має неозначені займенники на зразок субститутів іменника (живі : *somebody* і неживі : *something*), субститути числівників, які також являють собою субститути прикметників (*some* та *any*). Слід окремо зазначити відсутність неозначеного “місцедієслівія” (* *to something*), а також той факт, що навіть існуючі змінні несиметричні та є граматично складними. Ці нерегулярності є типовими відхиленнями від логічної моделі [27, с. 184-187].

У логіці зміст квантифікованих речень представлений квантором спільності $\forall$ і квантором існування $\exists$. Для з'ясування семантики й синтаксису кванторів, має сенс окреслити поняття сентенціональної форми, оскільки вони взаємопов'язані. За О.В.Падучевою [104, с. 85], сентенціональною формою є те, що утворюється з речення, якщо в ньому імена індивідуальних об'єктів замінити на перемінні. Напр., *ця людина знає мову зулу*, в якому *ця людина* й *мова зулу* – імена індивідуальних об'єктів, а *людина знає мову* – сентенціональна форма, оскільки *людина* й *мова* є перемінними. Форму можна трансформувати у речення за допомогою операцій квантифікації, напр., *Кожна людина знає якусь мову*; *Будь-яка людина знає будь-яку мову* і так далі.

Отже, квантори – це двомісні сентенціональні оператори, в яких першим аргументом є перемінна, а другим – сентенціональна форма, яка містить цю перемінну. Операція квантифікації складається з трансформації сентенціональної форми в твердження. Існують речення, в яких глибинну структуру неможливо адекватно представити вищезазначеними кванторами, і тому вводять нову лексему W – оператор утворення кількості; ця лексема – не сентенціональний, а термовий оператор. Існує також одна група квантифікованих речень, глибинна структура яких не може бути представлена лексемами $\forall$ і $\exists$. Напр., *Петро показує малюнки, і деякі з них цікаві*; лексеми за допомогою, яких природно уявити зміст речення, можна

назвати обмеженням кванторів спільності та існування. Отже, обмежений квантор – це тримісний оператор з аргументами: перемінна, безліч і сентенціональна форма [103, с. 78-111].

У нашому дослідженні такий підхід виявляється частково прийнятим, оскільки він є близьким до прийнятого в генеративній граматиці.

1.7. Основні підходи до класифікації слів-квантифікаторів

У сучасній англістиці існують різні класифікації квантифікаторів. Г.Лок, зокрема, визначає квантифікатори, як такі, що позначають кількість між *all* та *none*, і поділяє на неточні та точні. До неточних належать наступні одиниці: *many, much, a lot of, several, some, any, (a) few, (a) little, fewer, fewest, less, least, more, most*, а точні квантифікатори визначаються числівниками *one, two, three* і так далі [234, с. 44-47].

Наразі термін “квантифікатори” використовують як стандартний інструмент у лінгвістиці і в логіці. Автори “Logic in linguistic” виокремлюють два типи квантифікаторів, пропонуючи для аналізу речень на зразок *all moose are clever* нову константу: **універсальні квантифікатори (the universal quantifier)** із значенням “*all*”, “*every*” або “*everyone*”. Універсальні квантифікатори репрезентовані символом $\forall$ [167, с. 62].

В англійській мові велика кількість речень може бути утворена без квантифікаторів типу *every (all, each)*; у цьому випадку їх субститували інші квантифікатори *one, two, some, any, several, many, few*. У логіці розглядають лише два типи квантифікаторів. Один вищезгаданий, а інший – це **екзистенціальні квантифікатори (the existential quantifier)**, представлені символом $\exists$. Вони включають квантифікатори *someone / something* [167, с. 63-70].

У науковий обіг було введено новий термін **неозначені квантифікатори (vague quantifier)** вербалізований засобами *many (more, most), several, some, few (fewer, fewest), a few* [193, с. 111-115].

Наведена класифікація включає п'ять видів квантифікаторів:

- квантифікатори інклюзивного значення: *all, both, each, half, every*;
- *some- і any-* слова як квантифікатори: *some, any*;
- квантифікатори ступеню кількості: *many, more, most, (a) few, fewer, less, fewest, enough, several, much, (a) little, least*;
- унітарні квантифікатори: *one*;
- негативні квантифікатори: *no, neither, none* [181, с. 252-258].

Р.Квірк, С.Грінбаум та ін. поділяють цю групу слів на такі підгрупи:

- замкнута система квантифікаторів, які у свою чергу діляться на:
 - *many, (a) few, several* та ін., які вживаються зі злічуваними іменниками у множині;
 - *much and (a) little* із незлічуваними іменниками;
- великий відкритий клас фразових квантифікаторів, поділених на :
 - загально-розділові (*two pieces of news, a bit of information and etc.*);
 - типово-розділові (*a slice of cake, a bowl of soup and etc.*);
 - міри (*a pound of butter and etc.*).

Окрім того, вони виокремлюють такі підтипи:

- мультальні квантифікатори – невизначено велика кількість;
- паукальні квантифікатори – невизначено мала кількість.

Ці підтипи є антонімічними, оскільки мультальні квантифікатори *many, much* є протилежними до паукальних одиниць *a few, a little* [246, с. 257-264, с. 384].

За своєю семантикою квантифікатори поділяються на абсолютні або справжні та відносні.

Окремої уваги заслуговують квантифікатори, які в лінгвістиці отримали назву плаваючі (*floating*). Розглянемо дистрибуцію суб'єкта NP і квантифікаторів *all і both* у реченнях (1) – (4).

- (1) [**All** the girls] have bought the book..
- (2) [The girls] have **all** bought the book..
- (3) [**Both** my daughters] are studying linguistics.
- (4) [My daughters] are **both** studying linguistics.

Речення (1) – (4) є перифразами одне одного й отримують однакову інтерпретацію. В реченнях (1) та (3) квантифікатори (*all*, *both*) належать до структури NPs (*all the girls*, *both my daughters*), а в реченнях (2) та (4) квантифікатори *all* і *both* належать до NPs, але розташовані праворуч від суб'єкта. Квантифікатори, які відокремлені від своїх NPs, але належать до них, називають **плаваючими (floating) квантифікаторами** [204, с. 228]. Зв'язок між конститuentами речення можна подати у вигляді структурної схеми (див. рис. 1.1.):

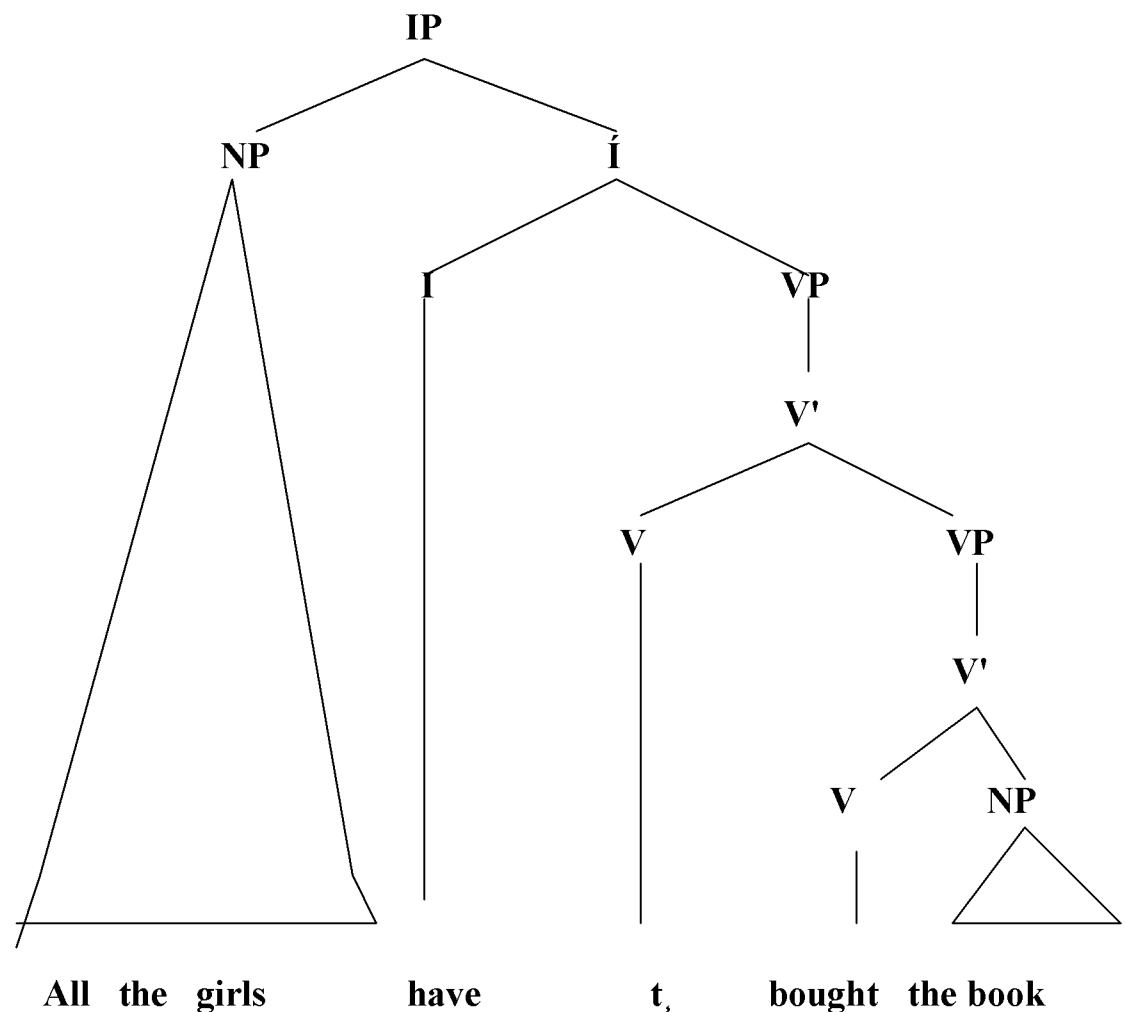

Рис. 1.1. Схема глибинної структури речення (1)

Коли ми модифікуємо структуру речення, тобто пересуваємо квантифікатор *all* праворуч, розмістивши його у постпозицію до *have* та

препозицію до *bought*; внаслідок цього *all* приєднується до VP. Це породжує структуру, наведену в рис. 1.2:

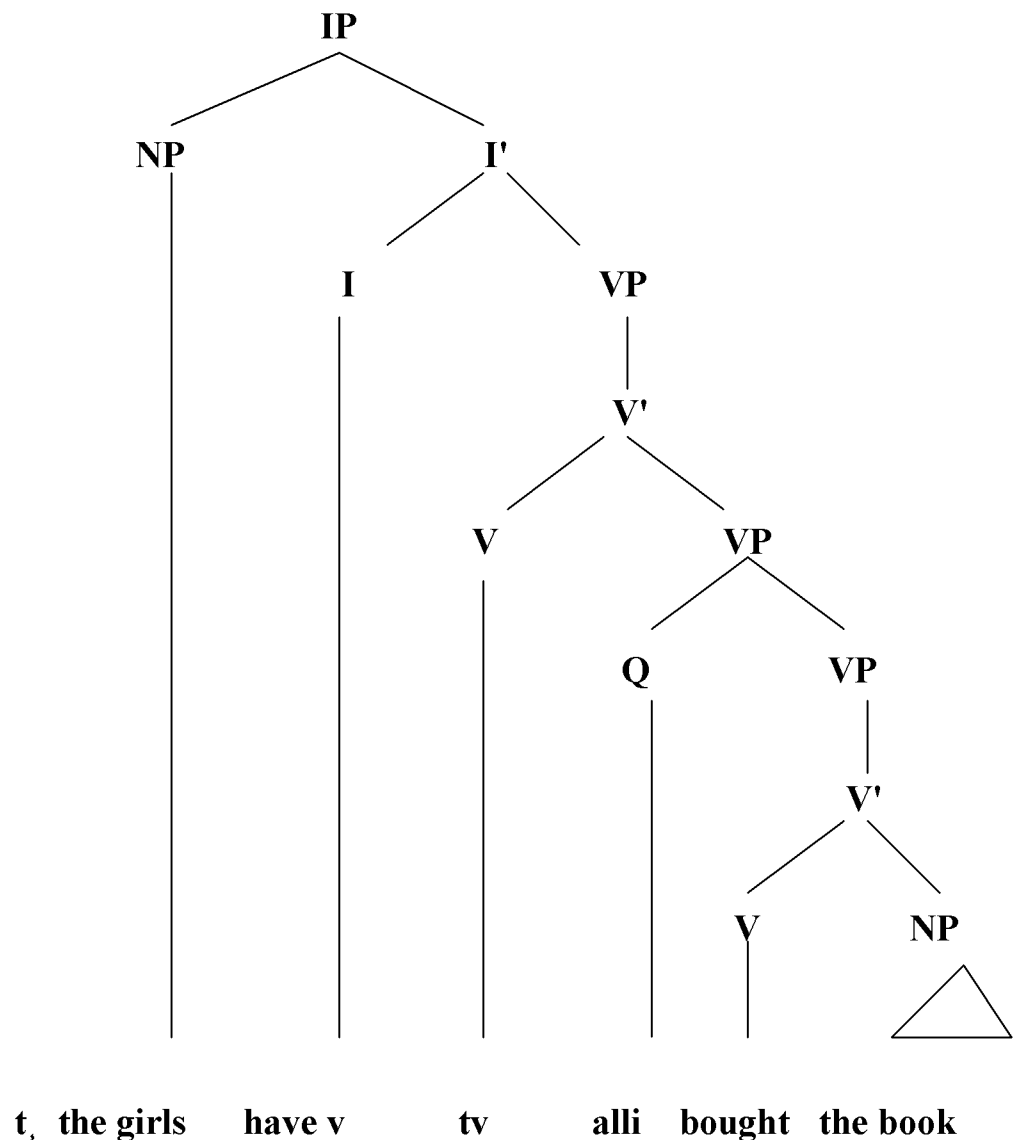

Рис. 1.2. Трансформаційна схема глибинної структури речення (2)

Аналогічна синтаксична позиція спостерігається у давньоанглійський період, особливо у випадку з протоквантифікатором *both*. Пор.:

(5) *двн.-англ. Hit is Adame eall forgolden* (35, 756) – “Він Адам зараз усіх нагородить”;

(6) *н.-англ. The books were all lost.*

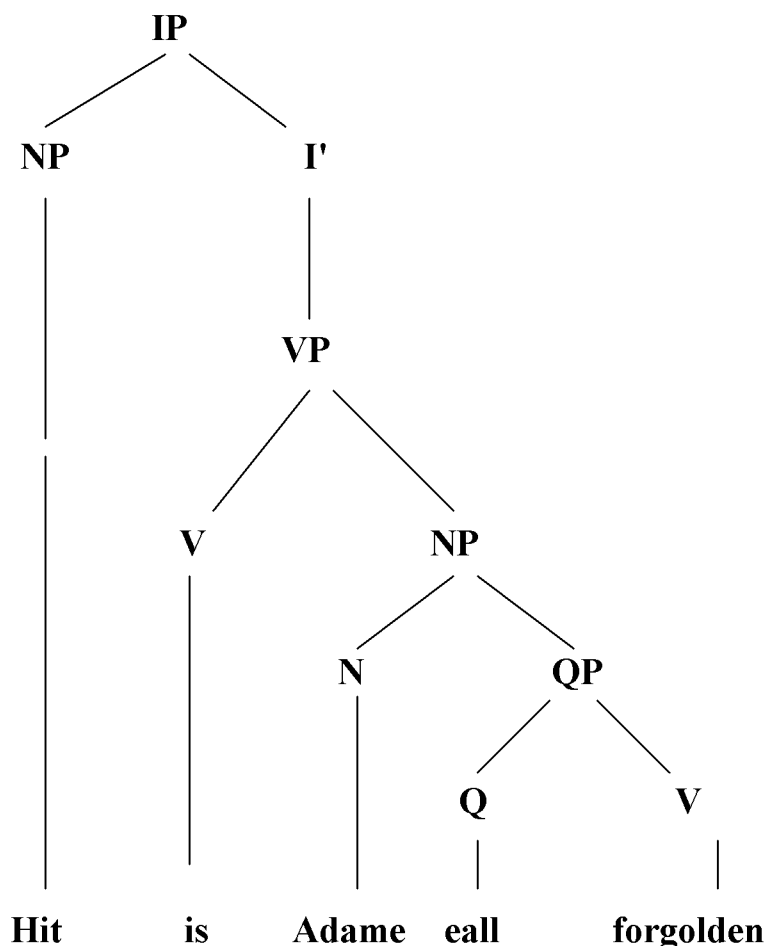

Рис. 1.3. Схема глибинної структури речення (5)

У контексті нашого викладу релевантним є правило плаваючих квантифікаторів (Quantifier Floating Rule), згідно з яким, квантифікатори можуть бути пересунуті як у постномінативну, так і у позицію після допоміжного дієслова [231, с. 182-183]:

X [+univ] N (Aux) Y <oblig> 1 3 4 2 5
 <+pro>
 +pl

Це стосується лише універсальних квантифікаторів з іменником у множині:

a) all the men	the men all
b) both the men	the men both
c) every man	*(the) man every
d) each man	*(the) man each

e) ?	the men each
f) many men	* men many
g) much love	*love much

Назване вище є також облігаторним для іменників, які виражені займенниками. У давньоанглійській та середньоанглійській мові протоквантифікатор був у препозиції до займенника, зокрема, *all we* у порівнянні із сучасним *we all*. Пор.:

(7) *ср.-англ. all heo wullet quellen* (42, 38) – “усі вони страху бояться”.

Характерним є те, що у ранньомовноанглійській мові це правило вже не діє і квантифікатори займають постномінативну позицію до займенників. Це трапляється у період, для якого постулюється механізм радикальної реінтерпретації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Успіхи ХХ – початку ХХІ ст. у царині синтаксичних досліджень пов’язані з іменами науковців, які працюють у різних теоретичних вимірах, у тому числі традиційного, структурального, генеративного, функціонального та деяких інших. Високий рівень досягнутих узагальнень значною мірою ґрунтується не тільки на передових теоріях, але й на залучені широкого кола даних мовних сімей. Теоретичні засади сучасних синтаксичних студій у вітчизняних історичних студіях здебільшого є продовженням тих ідей і концепцій, що були започатковані в славістиці ХХ ст. і креативно сприйняті старшою генерацією дослідників (В.М.Жирмунський, В.М.Ярцева).

2. Категорія кількості належить до базових категорій людської свідомості, є однією з універсальних категорій людства. Вона є предметом дослідження з часів Аристотеля, який перший надав їй визначення та становить об’єкт багатьох наукових дисциплін, зокрема, математики, логіки, філософії та інших. У мові ця категорія отримує своє вираження різноманітними граматичними та лексичними засобами і представлена

низкою значень; у лінгвістиці вона виступає в опозиції двох протилежних понять: означена кількість – неозначена кількість. Оскільки об'єктом нашого дослідження є клас слів-квантифікаторів, який позначає недиференційовану, точно не визначену сукупність, то нас цікавить лише неозначена кількість.

3. У лінгвістичній літературі є певна кількість різноманітних термінів для позначення досліджуваного класу слів, зокрема, рахункові слова, квантитативи, нумеративи, квантифікатори, квантори. Однак, в англійській граматичній традиції послуговуються терміном “квантифікатор”, етимологія якого, на наш погляд, повністю відбиває семантику досліджуваних одиниць. Під цим терміном розуміють слова, семантика яких позначає неконкретну кількість У нашому дисертаційному дослідженні розглядаються такі одиниці як *all, any, both, each, either, (a) few, half, (a) little, many, more, most, much, none, some, several*, які входять до лексико-граматичної групи одиниць на позначення кількості.

4. Квантори, термін прийнятий у логіці, є одним з об'єктів дослідження цієї науки. Процес квантифікації у природних мовах відрізняється від логічних систем, де він представлений кванторами спільності й існування, сентенціональними та термовими операторами.

5. У лінгвістичній літературі й досі є актуальним питання частиномовних класифікацій. Семантичні, морфологічні й синтаксичні характеристики, які виокремлюють квантифікатори в самостійний клас на фоні інших частин мови, виявилися недостатньо чіткими, що й зумовлює дискусійність їхнього частиномовного статусу в традиційних граматиках. Ці одиниці часто прилічують до кількісних числівників, неозначених займенників, прикметників та детермінативів. Зазначимо також, що засади вітчизняної традиційної граматики почасти є недостатніми для повного розкриття генези слів-квантифікаторів, і тому вважаємо доцільним звернутися до інших граматичних парадигм, зокрема генеративної, де досліджувані одиниці розглядають як окремий лексико-граматичний клас слів.

6. Теоретичним підґрунтям нашого дослідження є концепція представника генеративного напрямку Д.Лайтфута щодо радикальної реінтерпретації. Цей механізм дозволяє пояснити, чому мовна система зазнає змін із плином часу, утворюючи такі категорії, як модальні оператори, квантифікатори та інші. Досліджувані одиниці так само зазнали категоріальних змін у результаті дії механізму радикальної реінтерпретації. З часом вони втратили властивості інших частин мови і виокремилися в категоріальний розряд завдяки своїм синтаксичним дистрибуціям.

7. Слова-квантифікатори – це єдина гомогенна система, яка є особливим, спеціалізованим засобом вираження кількісних відношень, а ознака “неозначена кількість”, якою характеризується кожен член цієї групи та дистрибуції, які властиві їм, є основними принципами для виділення цих слів в окремий клас.

8. У лінгвістичній науці квантифікатори поділяють на: точні та неточні, універсальні та екзистенціальні, неозначені, негативні, мультальні та паукальні, закриті та відкриті. Інтерес становлять так звані плаваючі квантифікатори, тобто одиниці відокремлені від своїх NP. Ця дистрибуція фіксується у давньоанглійській і згодом уже в сучасній англійській мові, середньо- та ранньомовноанглійський періоди характеризуються відсутністю такої позиції.

Основні положення розділу висвітлені у трьох публікаціях автора [37; 40; 41].

РОЗДІЛ 2

КЛАС СЛІВ-КВАНТИФІКАТОРІВ У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1. Методика аналізу мовного матеріалу

Як доведено в індоєвропейських порівняльних студіях, назви числа й кількості належать до глибоко архаїчних шарів лексики, оскільки вони позначають життєво важливі поняття, ніколи не зникають й рідко замінюються іншими назвами [86, с. 20; пор. також 13; 77; 105]. У розвідках, присвячених розв'язанню досліджуваної проблеми, англійські слова типу *all, any, both, each, either, every, (a) few, half, (a) little, many, more, most, much, none, several, some* часто вважають різними частинами мови, зокрема, займенників, прикметників, числівників. Зазначені одиниці мають ознаки різних частин мов (власні та набуті), і тому віднесення їх до так званих блендів (*blends*) видається прийнятним [231, с. 167].

Вивчення граматичних категорій в історичному аспекті вимагає врахування системного характеру змін, що відбуваються на всіх рівнях мови, і спричиняють категоріальну реінтерпретацію деяких мовних одиниць. Для розуміння такого механізму необхідним виявляється аналіз лінгвальних та позалінгвальних чинників, що зумовлюють виникнення цього явища. Методологічно важливим також є враховування того, що дослідження мовного явища на певному синхронному зрізі передбачає реконструювання попередніх стадій його розвитку й визначення тих змін, які зумовили теперішній його стан [224, с. 6].

Отже, теза про автохтоність або неавтохтоність того або іншого граматичного явища в англійській мові має підтверджуватися наявністю або відсутністю витоків цього явища у ранні періоди розвитку мови. Зазначимо, що мовні одиниці, що історично передують оформленню квантифікаторів в окремий клас у нашій роботі, слідом за Д.Лайтфутом, отримали назву протоквантифікатори (*pre-quantifiers*).

За самою логікою наукових пошуків, об'єкт дослідження визначає методи його аналізу. Тому цілком закономірно застосування дистрибутивного аналізу для вивчення класу слів-квантифікаторів, який надає можливість виявити та врахувати всі синтагматичні сполуки цих одиниць, що слугують конструктивними елементами речення.

Отже, поняття „синтаксичної дистрибуції” є стрижневим для нашого дослідження. Будь-яка мовна одиниця (за винятком речення) підлягає певним обмеженням щодо типу контекстів, в яких вона може з'являтися. Цей факт підтверджується тим, що кожна лінгвістична одиниця (рівнем нижче речення) має специфічну дистрибуцію [76, с. 86]. Отже, у нашому дослідженні ми керуємося визначенням Р.Траска, який визначив дистрибуцію, як певний набір позицій, у яких окремо зазначений лінгвістичний елемент або форма може з'являтися [259, с. 58]. Додамо визначення також О.С.Ахманової, яка визначає дистрибуцію як сукупність усіх оточень (контекстів) досліджуваної одиниці [6, с. 137].

Аналіз фактичного матеріалу має такі етапи:

- 1) відокремлення досліджуваних одиниць від омонімічних прикметників;
- 2) установлення основних моделей синтаксичної дистрибуції протоквантифікаторів у давньо-, середньо- та ранньомовноанглійській мові;
- 3) з'ясування структурних особливостей та графічних форм слів-квантифікаторів у досліджуванні періоди;
- 4) вивчення семантичної сполучуваності цих одиниць.

Відтворення етимології континуантів давньоанглійських протоквантифікаторів ґрунтується на прийомах порівняльно-історичного аналізу, також із залученням даних етимологічних словників Є.Кляйна, В.Скіта, К.Аніона.

Наявність тих чи інших валентних та невалентних зв'язків слів-квантифікаторів витлумачено з опорою на типологію комбінаторних

можливостей. Для інтерпретації семантики використовуються трансформаційні правила Н.Хомського.

Стосовно паспортизації речень із словами-квантифікаторами, відібраних для дослідження з пам'яток писемності, зауважимо, що вона здійснена наступним чином: перша цифра означає порядковий номер джерела у списку ілюстративного матеріалу, друга – рядок, де зустрілася досліджувана одиниця.

Ми розглядаємо також дистрибутивні ознаки класу слів-квантифікаторів, які зазнали синтаксичних змін, характерних для мови середньо- та ранньоновоанглійського періодів у контексті положення про питомість якісного розвитку граматичних структур англійської мови. Предметом нашої дослідницької уваги також є сполучуваність цих слів із різними лексико-граматичними класами слів, та відповідні зміни у їх графічній формі.

Зазначимо, що всі положення про частини мови як „синтаксичні класи”, „дистрибутивні формальні класи” базуються на тому, що категоріальна (частиномовна) характеристика слова може бути ідентифікована лише у реальному мовленнєвому акті. Фактично це означає, що вказівка на будь-яку з частин мови впливає через оточення слова, місце його розташування і / або за його сполучуваність [73, с. 186].

На кожному етапі дослідження проводиться кількісний підрахунок вживання кожної одиниці у досліджуванні періоди.

2.2. Морфологічна характеристика прикметників та протоквантифікаторів

З точки зору внутрішньої морфології давньоанглійські прикметники й протоквантифікатори є подібними. Спільногерманською особливістю прикметників є відмінювання за двома парадигмами: сильною (займенниковою) та слабкою (іменниковою).

В усіх індоєвропейських мовах простежується давня нерозчленованість імені, тобто іменник і прикметник складали єдину категорію і мали однакову парадигму (пор. двн.-рус. *тих полет, сыра-земля*). Згодом відбулася диференціація категоріальних ознак іменника й прикметника. Частина парадигми прикметника утворилася шляхом приєднання вказівних займенників, що було маркером сильної відміни. Слабка відміна повністю співпала зі слабкою відміною іменника на *-n-*.

Отже, давньоанглійські прикметники характеризуються категорією відмінка, роду та числа, поділяються за основами і мають дві форми закінчень “сильні” та “слабкі”. Перші вживаються у випадку, коли прикметник виступає єдиним означенням іменника: *geong guma* (13, 20) “молодий чоловік”, *him wæs geomor sefa* (13, 49) “у них були стурбовані серця”. Другі використовуються за наявності інших означень (вказівних, присвійних та неозначених займенників), при вживанні іменника у прямій мові або реалізації вищого та найвищого ступенів порівняння: *þa leofne þeoden* (13, 34) “улюблений принц”, *þone yldestan oretmecgas* (13, 363) “найстарший серед цих привілейованих воїнів”. Окрім того, слабку відміну мають прикметники, якщо вони є субстантивованими: *se gomela* “старик”.

Вищезазначені категоріальні риси характерні як для протоквантифікаторів, так і для прикметників. Слід зазначити, що слабкі форми рідко трапляються у сполученні з досліджуваним класом слів, оскільки вони не мають ступіней порівняння й рідко вживаються після вказівних чи присвійних займенників (лише у давньоанглійській мові), ймовірно через неозначеність їхньої семантики.

Деякі дослідники [252; 260] твердять, що слабкі форми є настільки рідко вживаними, що навіть немає сенсу їх окремо розглядати. У цьому контексті хотілося б також звернути увагу на те, що більшість пам’яток давньоанглійської писемності збереглися в пізніх списках, і сьогодні ми можемо мати правильне уявлення лише про стан пізньодавньоанглійської

мови. З іншого боку, релевантним видається аналіз такої пам'ятки як “Genesis”, непрямий переклад “Старого Заповіту” на давньоанглійську мову, у якому синтезовані біблійні мотиви на тлі культурних паралелей германського середньовіччя. У цій пам'ятці, зокрема, нами зафіксовано речення, де зустрічається слабка відміна протоквантифікаторів: *spræc þa ofer ealle æðelinga gedriht sunu Arones...*(35, 2464-2465) – “говорив усім відомим людям, звертаючись також до сина Арона”.

Принагідно нагадаємо, що існує певна невизначеність щодо вживання сильної або слабкої форм. Деякі дослідники зазначають, що у випадку функціонування прикметників у субстантивній формі, вони мають слабкі закінчення, у той час як протоквантифікатори – сильні [пор.: 231; 251]. Напр.:

(8) *двн.-англ. on allum þam þe him læstan woldon* (4, an 874) – “усім, хто йому служити бажає”.

Як показує матеріал дослідження, слабкі форми вживаються лише з вказівним або присвійним займенниками. Те, що прикметники у функції суб'єкта розміщені у постпозиції до вказівного займенника, дозволяє твердити, що субстантивовані прикметники, напр.: *seo ædele* – the noble (woman), завжди оформлені вказівними займенниками.

Водночас прикметник може використовуватися субстантивно і в сильній формі без вказівного чи присвійного займенників: *ac se wonna hrefn fus ofer fægum [sceal] fela reordian* “but the dark raven, eager over the doomed ones, shall speak many things” [219, с. 43]. Пор. також приклад, де прикметник *blind* ужито субстантивно двічі: у слабкій формі й у сильній без вказівних чи присвійних детермінативів: *se blinda, gyf he blinde læt* “the blind, if he lead a blind (man) (цит. за [231, с. 173]).

Отже, як засвідчує матеріал пам'яток давньоанглійської писемності, морфологічні характеристики давньоанглійських протоквантифікаторів і прикметників є тотожними. Наразі вдамося до аналізу синтаксичних властивостей протоквантифікаторів та прикметників.

2.3. Синтаксична поведінка прикметників і протоквантифікаторів у давньоанглійський період

Теоретично важливим для нашого викладу є теза про те, що слова і наявні між ними зв'язки становлять неподільну єдність у структурі речення. Це виявляється вирішальним для визначення членів речення й пізнання їх сутності [53, с. 59]. Виокремлення давньоанглійських протоквантифікаторів на зразок *eal* (> англ. all), *ænig* (> англ. any), *begen* (> англ. both), *ælc* (> англ. every), *gehwilc* (> англ. each), *gæ-hwæper* (> англ. either), *fea* (> англ. few), *healf* (> англ. half), *lytel*, *lyt* (> англ. little), *manig* (> англ. many), *monig* (> англ. many), *mara* (> англ. more), *mæst* (> англ. most), *nænig* (> англ. none), *sum* (> англ. some), *seuerall* (> англ. several) ґрунтується на їхній особливості вживатися в однакових синтаксичних дистрибуціях у реченні, що становить їх діагностичну диференційну ознаку. Слід також зазначити, що визначення категоріального статусу цих слів і донині є актуальною проблемою граматичних студій сучасної англійської мови [51; 55; 103; 157; 235].

Те, що до однієї частини мови відносять слова, які мають у реченні однакові синтаксичні дистрибуції або виконують однакові синтаксичні функції, є вирішальним для розв'язання поставлених у нашому дослідженні завдань. Напр., однією з диференційних ознак іменника й дієслова в російській мові є можливість виступати головним членом атрибутивної конструкції з прикметником “быстрый шаг” при неможливості “быстрый шагать” [266, с. 578].

Принагідно нагадаємо також тезу Л.С.Бархударова [10, с. 33] про те, що в одній і тій самій синтаксичній функції можуть вживатися різні морфологічні одиниці (слова різних частин мови) та синтаксичні конструкції і навпаки, одне й те саме слово або синтаксична конструкція можуть використовуватися в різних синтаксичних функціях. Це твердження видається особливо актуальним, оскільки нерозрізнення понять

морфологічного рівня, частин мови, й понять синтаксичних функцій є типовим для традиційної граматики.

З іншого боку, в деяких граматах, виокремлення частин мови здійснюється з урахуванням виконуваної ними функції [201, с. 88]. Отже, одне й те саме слово може належати до різних частиномовних одиниць відповідно до виконуваною ним синтаксичної функції. Напр. слова на зразок англ. *all*, *his*, *few* та ін. належать до класу іменників у реченнях: *All are free here*; *This money is his*; *A few liked the music*, але в реченнях на зразок: *All men are free here*; *This money is his property*; *A few people liked the music* виокремленні слова відносяться не до класу іменників, а до прикметників, або в термінах Ч.Фріза “означення імені” (noun-determiners). Отже, в обох випадках – це слова однієї й тієї самої частини мови, але в різних синтаксичних функціях [пор.: 10, с. 33-34].

У ранньонорманській мові квантифікатори суттєво відрізняються від прикметників і виокремлюються в новий клас, оскільки вони втрачають попередні властивості та набувають нові, а саме, вживатися у нових синтаксичних позиціях. Нагадаємо, що у мові давньоанглійського періоду тотожність частиномовного статусу прикметників і протоквантифікаторів підтверджується подібністю їхніх граматичних характеристик. Як згадувалося вище, нерозрізнення категоріального статусу названих одиниць властиве, насамперед традиційним граматичним студіям. Зокрема, Е.Зіверс [252, с. 215] відносив протоквантифікатори *eall*, *monig*, *genog*, etc. до розряду прикметників. У словнику давньоанглійської мови зазначено, що *all* є прикметником, який іноді мігрує до класу іменників або прислівників [274, с. 94].

Розглянемо синтаксичні позиції давньоанглійських прикметників за Д.Лайтфутом [231, с. 169-175].

Предномінативна позиція є найуживанішою для давньоанглійських прикметників. У цій позиції протоквантифікатори мали менше обмежень щодо вжитку, ніж у ранньонорманській період і тому функціонували як

прикметники. Напр., двн.-англ. *manu* та *each* розміщувалися у препозиції до іменника у множині або однині.

- (9) *двн.-англ. and ælce dæge hæfde ambyrne wind* (3, рядок 89, 20) – “кожен день мали побіжний вітер”.

Предетермінативна позиція для більшості прикметників типовою є препозиція до детермінатива. Прикметники на *-weard* передують вказівному займенникові, напр., *of innewardre his heortan* “із середини його серця”. Окрім того, прикметники, що позначають приналежність, як правило, також трапляються у препозиції до детермінатива. Протягом давньоанглійського періоду використання цієї моделі зменшується, проте зафіксовані спорадичні випадки у XII ст. *mid milden his worden* (42, 30) – “із лагідними його словами”; *sela þa þeines* (42, 28) – “гарні речі”.

Постномінативна позиція є характерною для давньоанглійських прикметників. Пор.:

- (10) *двн.-англ. Þær wæs madma fela of feorwegum frætwa gelæded* (13, 36-37) – “велика кількість скарбів була там, з далеких країн багато оздоблена зброя та іграшки були привезені”.

Структурна позиція з родовим відмінком не є типовою для прикметників, оскільки вони не виступають ядром фрази з родовим відмінком, і не відокремлюють протоквантифікатори від прикметників. Родовий розділовий може бути керований різними лексико-граматичними розрядами: іменником, прикметником у вищому та найвищому ступенях порівняння, числівником, питальними та неозначеними займенниками. У корпусі нашого матеріалу, що належить до середньо- та ранньоновоанглійського періодів, було виявлено певну кількість прикладів уживання одиниці *all* із прийменником *of*, які спорадично трапляються у давньоанглійській мові. Пор.:

- (11) *двн.-англ. Ða wæron adælede drihtnes mihtum | ealle of anum, þa he þas eorðan gesceop* (35, 218-219) – “Там були долини, які Господь зробив усі з однієї, коли землю створював”.

Плаваюча позиція. Висока варіативність порядку слів у давньоанглійській мові спричиняє дистанціювання прикметників від головного конститuenta NP. Система флексій узгоджує зв'язок AdjP із стрижневим конститuentом (= іменник), що становить спільну для протоквантифікаторів і прикметників властивість. Слід зазначити, що існує інша точка зору, згідно з якою, плаваючі квантифікатори розглядають як прислівники, оскільки вони мали закінчення *-e* (давальний інструментальний) [255, с. 273]. Якщо це так, то прислівники були б структурно тотожні сильним прикметникам у знахідному відмінку однини жіночого роду або у називному чи знахідному відмінках множини будь-якого роду. Отже, протоквантифікатори у плаваючій позиції, актуалізовані у називному відмінку множини іменників сильної відміни, відповідають критеріям, які висувають до прислівників. Тільки наприкінці давньо- та на початку середньоанглійського періодів із появою суфікса *-lice* (> NE *-ly*) суфікс *-e* стає неактивним, що відокремлює плаваючі квантифікатори, так само як і прикметники, від прислівників [231, с. 171].

Номінативна позиція. Прикметник міг уживатися субстантивно тільки в розвинених словозмінювальних системах. Напр.:

(12) *двн.-англ.* *swæð þæt se ælmihtiga eorðan worhte* (13, 92) – “він сказав, що Бог створив землю”.

Таким чином, матеріал давньоанглійських пам'яток показує, що частиномовний статус протоквантифікаторів і прикметників у давньоанглійській мові був тотожним, оскільки вони вживалися в однакових синтаксичних позиціях.

2.4. Дистрибуція протоквантифікаторів у давньоанглійській мові

З об'єктивних причин корпус давньоанглійських текстів, що дійшов до нашого часу є суттєво обмеженим порівняно із середньо- або ранньоновоанглійськими. З плином часу освіта набувала все більшого

поширення, у тому числі завдяки зусиллям видатних британських особистостей, набуваючи пріоритетного значення. У такому освітньому середовищі з'являлися умови для розвитку нових жанрів літератури, до яких відносять принаймні п'ять: (i) поетичні твори; (ii) релігійна проза – Священне писання, Євангеліє, псалми й проповіді; (iii) філософсько-дидактична проза; (iv) “The Anglo-Saxon Chronicle”; (v) ділова проза, представлена законами, заповідями й грамотами, а також (vi) твори так званого ”малого жанру” типу замовлянь [160, с. 36-37; 140].

Пам'ятки давньоанглійської писемності дійшли до наших днів переважно в усекському діалекті. Свого часу О.І.Смирницький писав про можливість реального змішування діалектів, зокрема, у випадку епічної поеми “Beowulf”, створеної у Нортумбрії або в Мерсії [128, с. 31-32]. Виразні кентські елементи ідентифікують, зокрема, у “Kentish Hymn” та ”Psalm”. Велика частина текстів давньоанглійського періоду, особливо поетичних, у тому числі “Beowulf”, позначені невизначеністю авторства, до складу якого включають короля Альфреда, Ельфріка, Вульфстана та Кюнефульфа. Ім'я Кюневульфа вперше зафіксовано в історії давньоанглійської поезії як символ “свідомого авторства”. Вважають, що творчість Кюневульфа є “історичним” етапом у розвитку англійської поезії, де можна простежити шлях індивідуальної авторської праці. [169, с. 112].

Таким чином, існують труднощі об'єктивного характеру, які дослідник має враховувати у вивченні пам'яток давньоанглійської писемності, а саме, їх обмеженість та різножанровість. З погляду на зазначене, перейдемо до аналізу синтаксичної дистрибуції протоквантифікаторів. Попередньо відмітимо, що сучасні англійські квантифікатори не мають спільного походження. За Е.Кляйном, В.Скітом та С.Аніоном слова *all*, *much*, *some*, *many* (*fela*), *few*, *none*, *less*, *several* належать до прайндоевропейського фонду мови, проте *every*, *each*, *any*, *more*, *most*, *little*, *half*, *both*, *either* – прагерманського.

Протоквантифікатори на зразок двн.-англ. *eal*, *ænig*, *begen*, *ælc*, *gæ-hwæþer*, *gehwilc*, *fea*, *mæst*, *mara*, *nænig*, *sum*, *seuerall*, *manig*, *monig*, *micel*, *mycel*, *lytel*, *lyt*, *healf* розглядаються нами у порядку частотності їх уживання. У тексті дисертації загальну кількість вживання досліджуваної одиниці представлено в дужках, а після коми – відсоток (%) від загальної кількості зафіксованих уживань усіх 16 квантифікаторів.

Двн.-англ. протоквантифікатор *eall*

Досліджуваний матеріал показує, що найуживанішим протоквантифікатором є слово *all* “*the whole amount, quantity or extent of, the entire number of*” (“уся кількість, сума та ступінь, загальна кількість”) [270, с. 32]. Двн.-англ. *eall* має такі відповідники в інших германських мовах: двн.-фриз. *al*, *ol*; двн.-сакс., двн.-в.-нім. *al*, двн.-півн. *allr*, гот. *alls*; *eall* < PG. **alnaz*. Gen. Pl. of двн.-сакс. *eal* було *ealra*, пізніше в англійській літературі зустрічається *aller*, а іноді *alder* із зайвим елементом *d*. [278, с. 25].

У текстах давньоанглійських пам’яток названий протоквантифікатор трапляється 1026 (43,12%) із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN) (289; 28,11%):

- (13) *Ʒæs an scyppend wat ealle þing* (1, рядки 41-42, 12) – “Це лише один Творець знає про все”;

предетермінативна (PreDet) (197; 19,16%):

- (14) *Her Romane gesomnodon al þa goldhord þe on Bretene wæron* (4, an 418) – “Цього року римляни зібрали всі запаси золота, що були в Британії”;

постномінативна (PostN) (134; 13,03%):

- (15) *wiþ ða gefuhton, þa scipo alle geræhton, þa men ofslogon*; (4, an 885) – “і вони боролися з ними, узяли кораблі всі й убили чоловіків”;
- (16) *Weorod eall aras* (13, 3032) – “Військо усе піднялося”;

абсолютна (Abs.) (131; 12,74%):

- (17) *Inc hyrað eall* (35, 205) – “Незадоволення відчули всі”;

після особового займенника (after PerPro) (98; 9,5%):

- (18) *Na sceal hafað || þurh drihtnes miht daed gefremede || ðe we ealle aer nemeahton || snyttrum besyrwan*; (13, 938-941) – “Тоді воїн з допомогою Господа зробив те, що ми всі не могли здійснити”;

номінативна (Nom.) (63; 6,13%):

- (19) *Eall is earfoðlic eorþan rice*, (55, 106) – “Усе є важким у царстві на землі”;

постдетермінативна (PostDet) (39; 3,8%):

- (20) *Hi feollon þa ealle mid Oswolde cyning on gebedum* (3, рядки 19-20, 98) – “Вони впали всі з королем Освальдом на молитву (молитися)”;

структурна позиція з родовим відмінком (with Gen.) (32; 3,11%):

- (21) *Æfter þam we bebeodað þætte ealles folces æw ond domas ðus sien gehealdene ||* (40, 13-14) – “Після того ми наказали, щоб закони та статuti всіх народів виконувались”;

предномінативна з *man, mon* (PreN with man, mon) (15; 1,46%):

- (22) *hi eft arisað, swa swa ealle menn dōð* (3, рядки 143-144, 65) – “Вони знову піднялись, як усі люди зробили”;

з числівником (with Num.) (11; 1,07%):

- (23) *swa þu hælepum eart ana eallum eorþbuendum weard and wisa* (19, 563-565) – “Оскільки ти є одним з мешканців землі, захищай та розумним будь”;

постномінативна з *man, mon* (PostN with man, mon) (7; 0,7%):

- (24) *þa holdas ealle, þa ieldstan men ealle mæste ðe to Bedanforda hierdo ||* (4, an 914) – “І всі капітани, і майже всі перші люди, що належали Бедфорду”;

перед особовим займенником (before PerPro) (6; 0,58%):

- (25) *Eall ic wæs mid bestemed |* (24, 48) – “Увесь я був кров’ю вкритий”;

плаваюча (floating) (4; 0,38%):

(26) *Ac hit is eall weste, buton on feawum stowum stycsemælum wiciað Finnas* (3, рядки 4-6, 17) – “І все там пустельне, зовні то тут то там невеликі поселення є”.

Додамо, що в автентичних текстах позиційні властивості протоквантифікаторів виявляються різними: постдетермінативна позиція є домінантною в “Beowulf”, а предетермінативна – в “The Anglo-Saxon Chronicle, The Parker MS”.

У LD [276, с. 23] слово *all* подано як таке, що має ознаки двох частин мови – детермінатива й предетермінатива, відповідно як “слово, що обмежує значення іменника й функціонує як прикметник, що описує той самий іменник: *his new car*”, і як “слово, яке може вживатися перед детермінативом, напр.: *all the boys*”. У давньоанглійській мові протоквантифікатор *all* мав ознаки прикметника, будучи зафіксованим у синтаксичних дистрибуціях, типових для прикметників [пор.: 231, с. 167]. Головною ознакою виокремлення квантифікатора *all* із класу детермінативів в англійській мові є наявність іменної фрази *all the men*, де ядром NP виступає іменник *men*.

У сучасній англійській мові квантифікатор *all* (як і *both*) може функціонувати як інтенсифікуюче слово, розміщене у постпозиції до особового займенника: *You all take the holidays in the Caucasus*. У давньоанглійській мові зафіксовані подібні приклади:

(27) *двн.-англ. na scealc hafað || þyrh drihtnes miht daed gefremede || ðe we ealle aer ne meahton || snyttrum besyrwan* (13, 938-941) – “зараз воїн за допомогою Господа здійснив подвиг, який ми всі до цього не могли вчинити”.

Це явище пояснюється дією закону Я.Вакернагеля, який формулюється у такий спосіб: ненаголошені члени речення (займенники, сполучники й частки) тяжіють до другого ненаголошеного місця в реченні, тоді як перший є наголошеним [71, с. 70]. Отже, цей закон поширюється на тих конститuentів речення, які несуть комунікативне навантаження, утворюючи висловлення з речення, слугують засобами як сурядного, так і підрядного

зв'язків і позначають членів речення як прономінальні елементи [71, с. 71]. Зазначимо, що квантифікатори тяжіють до енклітичної позиції у реченні.

Аналіз матеріалу засвідчив приклади вживання двн.-англ. одиниці *eall* у поєднанні з *worn* на позначення *multitude* (численність):

- (28) *двн.-англ. worn eall gespræc / gomol on gehðo ond eowic gretan hit* (13, 3096-3097) – “він говорив багато про велику кількість речей, старий у своїй біді, та наказав мені привітати вас усіх”.

У прикладі (28) лексема *worn* дублює значення *eall* та підсилює його.

Зафіксовано також приклади протоквантифікатора *eall* із *forswiðe* у значенні „*very much*”, що надає реченню відповідної експресивності:

- (29) *двн.-англ. Næfde se here, Godes Ponces, Angelcyn ealles forswiðe gebrocod* (4, an 896) – “Вороги, дякуючи Богові, не всю знищили англійську націю”.

Словосполучення як спосіб словотворення відомий усім давньогерманським мовам, проте почасти нелегко визначити характер структури слова, складне воно або просте. Зокрема, у тексті “*Beowulf*” нами було зафіксовано вживання давньоанглійської одиниці *ealfela*, що позначає *very many*:

- (30) *двн.-англ. Hwylum cyninges þegn / guma giephlæden gidða gemyndig se ðe ealfela ealgesegena / worn gemunde word oþer faud / soðe gebunden* (13, 866-870);

англ. At times the kings thane, / a man / laden with fine speech, remembering songs, / he who very many of ancient traditions / recalled scores, found new words / bound in truth”;

“Час від часу тан короля, тобто людина, яка володіє гарною промовою, пам’ятає пісні; він, великий знавець старовинних традицій, пригадав багато, знайшов нові слова, справжні”.

- (31) *двн.-англ. hæfdon ealfela eotena cynnes / sweodum gesaeged* (13, 882- 883);

англ. they had a great many of the giant king / laid low with swords;

“Вони мали багато від великого короля, який лежав низько із шаблями”.

Слід зазначити, що виокремлення не тільки синтаксичних одиниць, але й окремих слів із тканини архаїчних творів становить певні труднощі. У давньоанглійській мові, напр., фонетично легкі елементи типу прийменників, сполучників або вказівних займенників часто утворюють неподільне ціле з повнозначними лексемами. Це спостерігається у різних варіантах тексту “Beowulf” на зразок наведених нижче, де перша половина прикладу являє собою давньоанглійську глосу, а друга – результат літературної обробки:

двн.-англ. Ða com of more = Ða com of more (710),

англ. Then came from moor = “then (there) came from (the) moor”;

двн.-англ. in sele þam hean = in sele þam hean (713),

англ. in hall the high = “in the high hall”;

двн.-англ. com þam to recede = com þam to recede (720),

англ. came then to building = “then he came to the building”.

Такий спосіб представлення слів у тексті пояснюють тим, що давній скриб записував текст на слух і тому сприймав слова як ціліснооформлені. Можливо також, що він покладався на алітерацію, яка слугувала не тільки засобом запам’ятовування, але й семантико-композиційного членування тексту [21, с. 75-77]. Таким чином, визначення меж слова в давньоанглійській мові становить певні труднощі, що підтверджується матеріалом досліджуваних одиниць, протоквантифікаторів на зразок *ealfela*.

Двн.-англ. протоквантифікатор *micel*

Давньоанглійське слово *micel* > ср.-англ. *micel*, *moche* > англ. *much* має такі германські когнати, як двн.-сакс. *mikil*; двн.-в.-нім. *muchil*, двн.-півн. *mikill*, гот. *mikils*; PG < IE **meg-*, має латинський відповідник *magnus* (cf. *magistrate*, *magnate*, *magnitude*, *major*, *master*), грец. *megas*, санскр. *maha* – great, *majman* greatness; cf. двн.-півн. *mjor much*, *very* (IE **meku-*)

[278, с. 594]. Одиниця *tuch* позначала й позначає велику кількість (existing in great quantity) [270, с. 775], у попередній період вона також уживалася на позначення “розміру”, зокрема, *a moche man* “a tall man” (P.Plowman, B viii 70) [282, с. 388]. Якщо порівняти середньоанглійське *micel*, *moche*, *much* з ранніми формами *mycel*, *myclum*, *mochel*, *muchel*, то можна побачити, що середньоанглійські форми є результатом втрати кінцевого *l*. *Muche* вже зустрічається у Леймона (Layamon), а первісна форма в “The Chronicle” була *micel*.

У текстах давньоанглійських пам’яток протоквантифікатор *tuch* зафіксовано 372 (15,18 %) раз із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN) (220; 58,8%):

- (32) Ða þæs on sumera foron *micel* dæl þara burgwara; (4, an 895) – “Потім, літом цього року, пішла велика кількість мешканців”;
 (33) Ðæt is *micel* wundor (35, 502) – “Це є велике чудо”;

постномінативна (PostN) (64; 17,1%):

- (34) Ðæt wæs wundor *micel* þæt se winsele || wiðhæfde heapodeorum; (13, 170-171) – “Це було велике чудо, що винний льох витримав воїнів”;

абсолютна (Abs.) (39; 10,4%):

- (35) Ðæt Estland is swyðe *mycel*, and þær bið swyðe manig burh, and on ælcere byrig bið cuningc (3, рядки 128-129, 21) – “Ця східна земля така велика, і там є багато міст, і в кожному місті є король”;

постдетермінативна (PostDet) (11; 2,9%):

- (36) Ðu eart seo *micle* and min seo mære burh þe ic geworht (19, 608-609) – “Твоя є велика, а моя фортеця більша, яку я збудував”;

номінативна (N) (11; 2,9%):

- (37) *Mycel* is nu gena || lad ofer lagustream, land swiðe feorr to gesecanne (2, 422-424) – “Багато (людей) зараз на дорозі через річку, які далекі землі шукають”;

предетермінативна (PreDet) (7; 1,87%):

(38) Ofslogan þone eorl hroald þæs opres eorles broþor Ohteres, *micel* þæs heres (4, an 914) – “І боролися з ними, штовхнули їх у прірву, і вбили графа Хроальда і брата його Охтхера і багато воїнів з армії”;

після особового займенника (after PerPro) (7; 1,87%):

(39) manna æfter maðmum, þæt he swa *miceles* geðah (33, 143) – “Людина за скарбами (йшла), які він і так багато мав”;

предномінативна з *men* (PreN with men) (5; 1,33%):

(40) þæt þæt *micle* morð menn, (4, 640) – “Велика кількість чоловіків”;

структурна позиція з родовим відмінком (with Gen) (4; 1,06%):

(41) *mycel* modes sorg, (2, 1690) – “Велике горе усередині”;

з числівником *an* (with Num) (3; 0,8%):

(42) þā læg þær ān *micel* ea up inn on þæt land (3, рядки 21-22, 18) – “Там текла велика кількість води вверх на цій землі”;

плаваюча (floating) (1; 0,2%):

(43) He was XII niht mid þam cyninge, he hine *michum* his geferan mid *feo* weorðude (4, an 878) – “Він був там 12 ночей з королем, який ушановував його та його слуг великою кількістю подарунків”.

Окремої уваги заслуговують речення, в яких *micel* вживається з інтенсифікаторами. Виявлено 18 прикладів з інтенсифікатором *swiðe*, 5 із яких – у вищому та найвищому ступенях порівняння. Напр.:

(44) *двн.-англ.* Ac hie wæron *micle swiþor* gebrocede on þæm þrim gearum mid ceapes cwilde (4, an 896) – “Але вони були найбільш виснажені за три цих роки хворобою скота”.

(45) *двн.-англ.* Ða on geare wæs *swiðe micel* mancwealm, se mida manbryne wæs on Lundene, Paules mynster forburn (4, an 962) – “Того року була дуже велика епідемія, була чума в Лондоні; церква святого Павла була знищена вогнем”.

Отже, інтенсифікатор міг розміщуватися у пре- або постпозиції до протоквантифікатора *micel* без зміни його значення. Він посилював та акцентував увагу на ньому, а все речення отримувало емпатичне

забарвлення. Зафіксовані також приклади з іншим інтенсифікатором *swa*, у тому числі в конструкції *swa ... swa* із підсилюючим значенням. Зокрема,

(46) *двн.-англ. he let hine swa micles wealdan* (35, an. 253) – “він дозволив йому забагато лісу взяти”.

Принагідно наведемо приклад уживання протоквантифікатора *micel*. З 372 виявлених нами прикладів лише один раз досліджувана одиниця зафіксована у прийменниковій фразі (PP) з прийменником *of*, що передає значення родового відмінка та іншим квантифікатором.

(47) *двн.-англ. Ðæt hē mæge hwilum ongietan micel of lytlum* (51, 42-43) – “Він міг іноді розуміти (сприймати) багато з малого”.

Двн.-англ. протоквантифікатор *sum*

Давньоанглійське *sum* > ср.-англ. *sum* (*som*) > англ. *some* має значення деякої кількості з числа точно не вказаного (a certain quantity or number) [270, с. 1198] та має такі давньогерманські відповідники двн.-фриз., двн.-сакс., двн.-в.-нім. *sum*, двн.-півн. *sumr*, гот. *sums* > PG **sumaz* > IE **sm̥tos* [278, с. 845]. У сучасних германських мовах подальший розвиток воно отримало в небагатьох германських мовах, вживаючись на позначення “хто-небудь”, “який-небудь”. Отже, квантифікатор *some* виражає неозначеність – неозначену кількість або якість [11, с. 99]. Пор. у сучасній англійській мові:

Якісна неозначеність

Some people are early risers

Кількісна неозначеність

Give me **some water**, please.

Використання *some* передбачає наявність існування будь-якої неозначеної кількості або якості: *якийсь*, *деякі*, *деяка кількість* і т.п. на противагу *any*, який цього не передбачає.

Матеріал дослідження свідчить про високу питому вагу (150 прикладів, 92,02%) давньоанглійського протоквантифікатора *sum* у стверджувальних простих, складносурядних та складнопідрядних реченнях. Напр.:

- (48) *двн.-англ. sume worde het || þæt ic his aerest ðe est gesægde*
(13, 2159-2160) – “Кількома словами він наказав, що я перший тобі про спадок розповів”.

Проте вже в середньо- та ранньонорманній мові *some* зустрічається в заперечних, запитальних або в умовних реченнях та позначає дещо точно визначене або з упевненістю передбачене.

У давньоанглійській мові *sum* вживалося також як еквівалент лат. *quidam* “деякий” і навіть *unus* “один”, воно є близьким до *an* “один” і вживається в тому самому значенні. Так, напр., лат. *homo quidam habuit duos filios* передається в перекладі євангелія від Луки (XV, 11) неозначеним займенником *sum*: *sum man hæfde twegen suna* “Деякий чоловік мав двох синів”, але в перекладі євангелія від Матфея (XXI, 28) – за допомогою *an man* і т.п. Пізніше вони були замінені словом *a certain* у деяких записах Authorised Version, а *some* збереглося лише в стійких словосполученнях, як *sometime*, *some day* [18, с. 156].

Давньоанглійський неозначений займенник *ān*, р.-н.-англ. *one* “один” первісно позначав “один (визначений)”, будучи близьким до двн.-англ. *sum*, завдяки чому вони пізніше використовувалися у якості неозначеного артикля. Зазначимо також те, що значення “кожен, будь-який” у давньоанглійській мові передавалося неозначеним займенником *an*, який походить від числівника *an* в атрибутивній функції. У давньоанглійській поезії й класичній прозі часів короля Альфреда існувала природна різниця між *sum* та *an*, оскільки *an* фокусував увагу емпатично на індивідуальних речах і переважно в розмовній та нелітературній мові, тоді як *sum* на певних класах або видах та у літературі. У пізньодавньоанглійській мові *an* починає витісняти *sum*. Уже у XII ст. *sum* зникає як показник неозначеного артикля.

І протягом XIII ст. *sum* використовується як неозначений займенник [242, с. 259-260].

У давньоанглійських пам'ятках лексема *sum* вживається у таких значеннях: *some, a certain, one (of), a*. Порівняльний аналіз трьох пам'яток “Beowulf”, “Anglo-Saxon Chronicle” та “Ælfric’s Lives of Saints” виявив такі кореляції:

Таблиця 2.1.

Порівняльний аналіз значень протоквантифікатора *some* у трьох давньоанглійських пам'ятках

Пам'ятка	Загальна кількість	Значення <i>some</i>	Значення <i>one (of)</i>	Значення <i>a certain</i>	Значення артикля <i>a</i>
Beowulf	22	5	11	1	5
Anglo-Saxon Chronicle	28	25	1	—	2
Ælfric’s Lives of Saints	76	29	2	30	15

Зазначимо також, що одним із значень досліджуваної одиниці з іменником в однині було “*a part of*”:

(49) *двн.-англ.* Healfdene for mid *sumum* þæm on Norþhymbre (4, an 875) – “(Вони) пішли з частиною гостей у Нотумбрію”.

У текстах давньоанглійських пам'яток цей протоквантифікатор трапляється 163 (6,83%) раз із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN) (67; 41,1%):

(50) *æfre embe stunde hē sealde sūme wunde*, (7, 270-272) – “У будь який час він бруднив декілька ран”;

постномінативна (PostN) (26; 15,9%):

(51) *gespræc þa se goda gylpworda sum* || Beowulf Geata aer he on bed stige: (13, 674-675) – “Добра людина промовила декілька слів-обіцянок, Беовульф із Геата, перш ніж лягти у ліжку”;

номінативна (N) (26; 15,9%):

- (52) *Sum* heo hire on handum bær, *sum* hire æt heortan læg (35, 636) – “Декілька з них у руках смерті були, дехто з них у серцях брехали”;

абсолютна (Abs.) (14; 8,58%):

- (53) Ða þæs on sumera on ðysum gere tofor se here, *sum* on Eastengle, *sum* on Norðhymbre (4, an 896) – “Літом того року пішла армія, декілька (частин) у Східну Англію і декілька в Нортумбрію”;

перед числівником (before Num) (9; 5,52%):

- (54) Ða gegaderedon þa þe in Norphymbrum bugeað, on Eastenglum *sum* hund scipa, foron suð ymbutan, *sum* feowertig scipa norþ ymbutan ymbsæton on geweorc on Defnascire be þære norþsæ (4, an 893) – “Потім зібрали тих, хто жив у Нортумбрії й Східній Англії, біля сотні кораблів, і направилися на північ, та обложили форт Девоншир на Північному морі”;

після числівника (after Num) (6; 3,68%):

- (55) Þæs ymb iii wiecan com se cyning to him Godrum þritiga *sum* þara monna þe in þam here weorþuste wæron æt Alre (4, an 878) – “І вони діяли відповідно; через три тижні після того, короля Гутрума відвідало близько тридцяти найдостойніших чоловіків, що були в армії, прийшовши до нього в Аллер”;

плаваюча (floating) (4; 2,45%):

- (56) He fera *sum* beforan gengde || *wisra monna* wong sceawian (13, 1414-1415) – “Він із декількома розумними чоловіками пішов уперед, вивчаючи поле”;

предетермінативна (PreDet) (4; 2,45%):

- (57) Her forse here from Hreopedune, Healdene for mid *sumum* þam here on Norphymbre (4, an 875) – “Цього року пішла армія з Рептона; і Хелдан продвинувся з певною частиною армії проти Нортумбії”;

предномінативна з *men* (PreN with men) (4; 2,45%):

(58) *Sume men cweþaþ on Englisc þæt hit sie feaxede steorra* (4, an 891) – “Декілька чоловік говорять, що в англійській мові це може бути термін “волосата зірка””;

структурна позиція з родовим відмінком (with Gen) (3; 1,84%):

(59) *þæt se wyrm forswalg wera giedd sumes...* (3, рядки 3-4, 185) – “Ця змія проковтнула бува, пісень декілька”.

Інтерес викликає використання *sum* у конструкції з числівниками, які мають відповідні паралелі в давньосаксонській та давньофризській мовах. У словосполученнях такого типу протоквантифікатор *sum* має два значення залежно від контексту [242, с. 211]:

- один із товариства (one of a company containing the number);
- один із компанією (one with a company containing the number).

Зокрема, *feowera sum* можна розуміти як один із чотирьох або з чотирма іншими. У прикладах (54) та (55), де слово *sum* використовується у препозиції до числівника, воно реалізує сему неозначеності, приблизної кількості.

З усього корпусу досліджуваного матеріалу зафіксовано лише одне речення (0,6%) із протоквантифікатором *sum*, де його подано через дефіс з іменником, який він детермінує:

(60) *двн.-англ. Eode eahta sum under inwithrof || hilderinc-sum on handa bær aeledleoman* (13, 3125-3127) – “Він увійшов, один із восьми, під дах злого дому, *один воїн* ніс факел у руках”.

(61) *двн.-англ. Scrocmail was gehaten heora ealdormann, se atbærst ðanon fiftiga sum* (4, an 606) – “Їх лідера звали Скрокмаїл, який приблизно з 50 чоловіками зник”.

Прийменникові фрази, еквіваленти родового партитивного, є інновацією синтаксису давньоанглійської мови і на фоні широкого вжитку родового партитивного їх використання носить спорадичний характер [98, с. 135]. У нашій вибірці виявлено лише один випадок такого вживання (0,6%):

(62) *двн.-англ* *Ponne ic winde sceal || sincfag swelgan of sumes bosme*
(3, рядки 14-15, 183) – “Тоді я літати повинен з груддю прикрашеною декількома ластівками”.

Двн.-англ. протоквантифікатори *ælc* та *gehwilc*

Сучасні англійські слова-квантифікатори *each* (of two or more, every taken separately) [270, с. 376] та *every* (all things) [270, с. 411] повністю відмінні за своєю структурою від своїх попередників. Поняття “кожен” у давньоанглійській мові передається за допомогою лексеми *ælc* (із *ā* “завжди” та *gihwilc* – питального займенника з префіксом *gi-*, *ge-*, яка надає йому неозначено-узагальнюючий зміст) [18, с. 162]. Пор. *each* < двн.-англ. *ælc*, а також: двн.-фриз. *ellik*, *elk*, *ek* (зах.-фриз. *elk*, *elts*), сер.-н.-нім. *ellik*, ср.-дат. *elic*, *ellic*, двн.-в.-нім. *eogilik* (герм. *jeglich*) < зах.-герм. **aiwōzalikaz* “ever alike”; двн.-англ. *æfre ælc*, **æfre ylc* [278, с. 296]. Сучасна англійська лексема *every* < двн.-англ. *æfric*, *æuric*, також двн.-англ. *æfre ælc*, **æfre ylc* [278, с. 332]. У давньоанглійський період значення протоквантифікаторів *each* та *every* було майже однаковим, лише у XIV – XV ст. та навіть пізніше, ці слова розділилися за значенням: *every* використовується для позначення тотальності, а *each* – для індивідуалізації об’єктів.

Пізньодавньоанглійській період характеризувався високою варіативністю всіх підсистем мовної структури, що позначилося також на існуванні значної кількості графічних варіантів одного й того самого слова. Досліджувані слова мали такі варіанти, а саме: *æghwilc*, *æghwa*, *gehwilc*, *gehwa*. Протягом цього періоду вони поступово заміщуються більш складною формою і зникають, поступаючись новій посиленій формі *æfre ælc* “завжди кожен”.

Р.Квірк, С.Грінбаум та ін. поділяють ці одиниці у сучасній англійській мові на універсальні займенники та детермінативи [246, с. 102]. Квантифікатор *every* є винятком у тому сенсі, що він не може функціонувати як займенник, замість нього використовується *everyone* та *none*, напр.:

Everyone (не *every*) *over eighteen now has a vote*. Таким чином, *each* функціонує як суб'єкт, так і ад'юнкт речення, на противагу – *every* використовується лише ад'єктивно [11, с. 98], напр.:

Each	Every
each of his sons	—
each time	Every day

Сучасні квантифікатори *each* та *every* за своїм значенням є дистрибутивними. У прономінальній функції *all*, *each*, *every* часто еквівалентні, однак, *each* (на відміну від *every one* та *all*) використовується лише для позначення двох осіб або предметів. Оскільки групи детермінативів та квантифікаторів частково перетинаються в англійській мові (такі слова як *each*, *every*, *some*, etc.), *each* у значенні квантифікатора є еквівалентом *each* у значенні детермінатива, за яким слідує *one* або іменник у таких реченнях як:

- Each of the states has its own flag.
- Each one of the states has its own flag.
- Each state has its own flag [249, с. 201].

Деякі дослідники пропонують також розглядати давньоанглійські протоквантифікатори *gehwilc*, *gehwa*, *æghwilc*, *æghwa*, *ælc* з точки зору їх синтаксичної варіації [249, с. 202-204].

Фактичний матеріал показує, що *an* у словосполученнях з *every* та *each* має іншу, відмінну від прономінальної, функцію. У давньоанглійських текстах вони виражають емпатичну мету, індивідуалізуючи її. З іншого боку, *tan* у словосполученнях з *each* та *every* функціонує прономінально, і сполучається не лише з іменниками чоловічого роду, тому *ælc tan*, напр., є еквівалентом сучасного *everyone*.

Результати порівняльного аналізу слів-квантифікаторів у двох автентичних пам'ятках писемності “Beowulf” та “Anglo-Saxon Chronicle” свідчать про те, що існувала “закріпленість” певних форм уживання.

Зокрема, протоквантифікатори *aeghwylc* та *gehwylc* зафіксовані у тексті “Beowulf”, у той час як у “Anglo-Saxon Chronicle”, тієї частини її рукопису, що отримала назву “The Parker Chronicle” ([A] Cambridge Corpus Christi College MS¹⁷³, ff I^v – 32^r) *ælc*. Було проаналізовано саме цей розділ, оскільки він є найдавнішим рукописом *Хроніки*, і її мова не зазнала адаптації за уесекським літературним зразком.

Як було зазначено вище, протоквантифікатори мали ту саму дистрибуцію, що і прикметники. Отже, в результаті аналізу давньоанглійських текстів було виокремлено 162 (6,79%) слововживань протоквантифікаторів *each* та *every* із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN) (60; 37,03%):

(63) Her is *aeghwylc* eorl oþrum getrywe || modes milde mandrihtne hleo;
(13, 1230-1231) – “Тут кожен із чоловіків є правдивим по відношенню до інших, шляхетні щодо захисту своїх васалів”;

постномінативна (PostN) (29; 17,9%):

(64) On idel bið *ælc mann* gedrefed se ðe hordað, and nat hwām hē hit gegaderað (3, рядки 142-143, 84) – “Марно кожного турбувати щодо скарбу, не знав він, що збирає”;

предномінативна з *mon, man* (PreN with men, mon, man) (20; 12,34%):

(65) wæs séo hwil micel, || twelf wintra tíð torn gepolode || wine Scyldenda, weana *gehwelcne* || sídra sorga; (13, 146-149) – “Час шов довго, 12 зим, гіркий біль виносив друг, захисник, кожне горе – велике страждання”;

абсолютна (Abs.) (13; 8,02%):

(66) Ða gyt wæs hiera sib ætgædere, *aeghwylc* || oðrum trywe
(13, 1164-1164) – “До того ж їх спорідненість все ще була в їх єднанні, кожен знав іншу правду”;

структурна позиція з родовим відмінком (with Gen) (12; 7,4%):

(67) And wið yfele gefreo us eac nud feond *gehwylces*; (44, 32-33) – “Й із злобою зустрів нас кожного, ворог”;

предетермінативна (PreDet) (9; 5,55%):

(68) and worhton *ælc* þæra hearma and bismera þæs cynges mannum þær ābutan þe hī mihton (3, рядок 30, 120) – “Зроблено кожному шкоду та образу королю, яку вони спромоглися здійснити”;

номінативна (N) (6; 3,7%):

(69) *gehwylc* hiora his ferhþe treowde || þæt he hæfde mod micel þeah þe he his magum || naere arfæst æt ecge gelacum; (13, 1167-1169) – “Кожен з них вірив у його силу Духа, і він мав велику мужність, хоча він не поважався своєю сім’єю”;

постномінативна з *monna* (PostN with monna) (6; 3,7%):

(70) Londrihtes mot || þære maegburge *monna aeghwylc* || idel hweofan (13, 2887-2889) – “Згідно правил ваших земель, кожен чоловік з вашого клану стає зайвим”;

перед та після числівника (before and after Num) (5; 3,08%):

(71) and þara oðerra *ælcas twa* (35, 1338) – “кожен другий”;

перед прийменником (before Pr) (2; 1,23%):

(72) and rihte setl || *ælcum* æfter agenum eorðan tudre! (35, 1303-1305) – “І відразу освоїлися, кожен після отримання власності на землю”.

Двома найуживанішими позиціями досліджуваних одиниць у давньоанглійський період є предномінативна й постномінативна. Остання підкреслює авторську інтенцію до наголошення та виразності речення.

У досліджуваному матеріалі 32 давньоанглійських пам’яток зафіксовано три приклади вживання слова *gehwylc* у постпозиції до числівника *an(r)a*. Звертає на себе увагу й те, що з усіх протоквантифікаторів лише *gehwylc* використовується з числівником *один*.

(73) *двн.-англ.* wæs on *anra gehwam* æðelen cynnes || alesen under lindum leoda duguðe || on folcgetæl fiftig cista; (33, 227-229) – “У кожному батальйоні було наказано найкращу частину озброїти, 50 загалом”.

Приклад (73) дозволяє зробити висновок про те, що словосполучення з числівниками вживалися емпатично, підкреслюючи індивідуальність об’єкта.

У давньоанглійський період досліджувані одиниці були синонімічними, але з часом їхня семантика все більше диференціювалася: *every* в основному позначало усю сукупність, а *each* – окремих її членів. Таким чином, названі слова характеризуються наявністю сем сепаратності та індивідуалізації у їхній семантичній структурі. Двн.-англ. *ælc* > ср.-англ. *ēch*, а двн.-англ. *æfre ælc* > ср.-англ. *everich*, *every* з'являється у вжитку лише у середньоанглійський період.

У сучасній англійській мові семантична структура квантифікаторів *each* та *every* частково збігається ('кожен'): *each* вживається винятково зі злічуваними іменниками в однині, має значення "кожен окремо в певній групі людей або предметів" (відносно обмеженої кількості предметів) і не містить узагальненого значення. *Every*, у свою чергу, так само використовується лише зі злічуваними іменниками в однині, вказуючи не тільки на одну особу, а на всі предмети (особи) даної групи, позначаючи "all", "everyone", "everything" etc. та маючи узагальнене значення. Пор.: ***Each*** *child in the school was questioned*, так як *every child* є менш індивідуальним. ***Every*** *child enjoys Christmas*, в цьому випадку *every* позначає весь дитячий загаль (=All children enjoy Christmas).

Початок розмежування семантики *each* "кожен, як окрема особа" (лат. *quisque*) і *every* "будь-хто із сукупності" припадає на XIV ст. і продовжується до XVIII ст. Воно зумовлене внутрішньою формою *every* (< від двн.-англ. *æfre*, *ælc*) – посилення *ælc* за допомогою *æfre* підкреслює значення множинності. При цьому *every* все більше втрачало своє розділове значення і наближалось до значення *all*. Подібно до *all*, воно вживалося в контрасті до слова *each*, яке підкреслювало значення відокремленості цих одиниць, що можна проілюструвати прикладами із сучасної англійської мови: *All works on this constantly progressive branch of archeology are necessarily ephemerical. Each adds to and corrects what preceded it.* [18, с. 163]. Відома також взаємозамінюваність цих слів, напр., ***Each/Every*** *year I go to the seaside it rains*. Слово-квантифікатор *each* не може вживатися з іншими

частинами мови, у той час як *every* часто вживається з *almost*, *nearly*, *practically* та *single*: ***Almost every*** building was damaged in the earthquake.

Окремої уваги заслуговують також моделі порядку слів у реченнях з *each*, а не *every*, де він відповідає аранжуванню конститuentів із словами *all/both*. Зокрема, S+v+Q+V+O, де v – допоміжне дієслово або S+Q+V+O. *Each* поєднанні із суб'єктом та предикатом у множині:

S v Q V O

They have *each* taken their own share.

S Q V O

They *each* have their own share.

Дієслово вживається в однині, якщо квантифікатор *each* використано у номінальній функції: напр., *Each of us is responsible for his actions*. Квантифікатор *each* часто вживається у кінцевій позиції: *Give the men \$5 each*. Слід також визначити функції слів-квантифікаторів сучасної англійської мови: *each* може виконувати роль суб'єкта або комплемента. Щодо *every*, то цей квантифікатор використовується лише атрибутивно. Проте у давньоанглійській мові протоквантифікатори *each* та *every* вживаються лише у функції суб'єкта речення.

Отже, давньоанглійські протоквантифікатори *ælc* та *gehwilc* були семантично тотожними, вживаючись з іменниками, актуалізованими як в однині, так і множині. На противагу цьому в сучасній англійській мові квантифікатори *each* та *every* детермінують іменники в однині.

Двн.-англ. протоквантифікатор *mænig*

Протоквантифікатор *manu* (numerous) [270, с. 729] позначає велику кількість предметів, об'єктів, людей тощо. Давньоанглійське *manig*, *monig*, пізніше *mænig* мають такі відповідники в інших мовах, зокрема, двн.-фриз. *man(i)ch*, *monich*, *menich*, двн.-сакс. *manag*, ср.-гол. *menech*, гол. *menig*, двн.-в.-нім. *manag*, *menig* (ср.-н.-нім. *manes*, герм. *manch*), гот. *manages* < PG. **manazas*, **manizas* < IE **monogho-*, **menogho-*. [278, с. 554], первісне

значення двн.-англ. *mænigeo* (частіше *menigi*) “натовп”, “численність” (похідне від прикметника *manig*; суч. англ. *many*) [160, с. 64].

У давньоанглійських текстах цей протоквантифікатор трапляється 152 (6,37 %) раз із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN) (54; 35,52%):

(74) *Ceaulin monige tunas genom, unarimedlice herereaf* (4, an 584) – “Кевлін завоював багато міст, також багато здобичі та багатств”;

постномінативна (PostN) (33; 21,7%):

(75) *eorle monegum are gesceawað blæd*, (23, 33) – “Багатьом він показав прихильність та славу”;

абсолютна (Abs.) (16; 10,52%):

(76) *Ic wat manig nu gyt mycel mære spell þe se maga fremede* (2, 814-815) – “Я знав багато відомих історій про далеких родичів”;

предетермінативна (PreDet) (12; 7,89%):

(77) *þæt manige þara selestena cynges* (4, an 896) – “І так багато з великих королівських танів”;

номінативна (N) (12; 7,89%):

(78) *Monig oft gesæt rice to rune* (13, 171-72) – “Багато великих часто сиділо на раді”;

предномінативна з *man*, *mon* (PreN with man, mon) (12; 7,89%):

(79) *Manega men ofslogon þara Deniscena þær wæron fif wucan inne* (4, an 909) – “Вони вбили багато датчан і залишалися в країні п’ять тижнів”;

перед числівником (before Num) (4; 2.63%):

(80) *and hira monig hund ofslogon*, (3, рядки 103-104, 38) – “Багато сотень було вбито”;

постдетермінативна (PostDet) (3; 1,97%):

(81) *þa ðæs monige gewearð þæt him seo brimwyلف abreoten hæfde* (13, 1600-1601) – “Потім із цим багато погодилося, що морський вовк його зруйнував”;

структурна позиція з родовим відмінком (with Gen) (2; 1,31%):

- (82) siððan lifde fif and hundnigontig, frea *moniges* breac (35, 1229-1230) – “Потім жили 5 і 900 лордів, багато чим насолоджувались”;

після особового займенника (after PerPro) (2; 1,31%):

- (83) þe him *mænigne* oft mearn gesealde; (7, 188) – “Йому часто забагато турботи надавалося”;

плаваюча (Floating) (1; 0,65%):

- (84) þanon eft gewiton ealdgesiðas || swylce geong *manig* of gomenwaþe || fram mere modge mearum ridan || beornas on blancum. (13, 852-855) – “Потім повернулись старі компаньйони і також багато молодих воїнів, із спортивних перегонів, із коней стрибнули, радісні на ярмарку коней повернулись”;

постномінативна з *mon* (PostN with mon) (1; 0,65%):

- (85) Ða þær mon *mænig* be hys mægwine (35,1661) – “Там було багато людей поруч його друга”.

За даними О.Есперсена, вже навіть у праїндоевропейській мові слово *manu* завжди передує структурному елементові *a*, який вживається з іменником в однині (з дескриптивним прикметником або без нього) [212, с. 430]. Пор.:

- (86) *двн.-англ.* He hadde maad ful *manu* a marriage of yonge women at his owene cost (4, an 212) – “Він справив багато весіль для молодих жінок за свій кошт”.

Прагерманською особливістю споріднених слів англійського квантифікатора *manu*, напр. нім. *manches jahr*, *manch ein weib*, дат. *mangt (et) ar*, *mangen en kvinde*, є їх уживання в сполученні з іменником в однині [213, с. 40]. У давньоанглійській мові нами зафіксовано лише один випадок уживання вказівного займенника в однині в препозиції до квантифікатора та іменника у множині. Пор.:

- (87) *двн.-англ.* Ne seah ic elpeodige || þus *manige* men modiglicran; (13, 336-337);

англ. I have not seen from a foreign land *this many men* looking braver in spirit;

Я не бачив багато таких чоловіків з іноземної країни, щоб виглядали такими хоробрими.

У сучасній англійській мові це явище відсутнє.

Двн.-англ. протоквантифікатор *fela* (англ. *many*)

Семантичним відповідником сучасного англійського квантифікатора *many* у давньоанглійській є *fela*. У давньоанглійських пам'ятках це слово трапляється 148 (6,20%) раз із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN) (64; 43,24%):

(88) Ða hie ða *fela* wucena sæton on twa healfes þære (4, an 893) – “І сиділи вони там багато тижнів по обох сторонах річки”;

постномінативна (PostN) (36; 24,32%):

(89) hu he worhte wundra on þyssere worulda *fela* || and siððan deað þrowode sylf-willes for us (1, рядки 156-157, 230) – “Оскільки він багато див створив у цьому світі, і після цього його смерть буде страждання для нас”;

перед та після особового займенника (before and after PerPro) (7; 4,72%):

(90) Ða hie *fela* spræcon sorhworda somed sinhiwan twa (35, 788-789) – “Там вони багато говорили жалісних слів подружжю”;

перед та після особового займенника (before and after PerPro) (7; 4,72%):

(91) *Feala* ic on þam beorge gebiden hæbbe || wraðra wyrda (24, 50-51) – “Я витримав на цьому пагорбі багато жорсткостей долі”;

постдетермінативна (PostDet) (7; 4,72%):

(92) ac hine wundra þæs *fela* || swecte on sunde saedor monig || hildetuxum heresyrcan bræc || ehton aglaecan (13, 1511-1514) – “Але йому так

багато дивовижних речей пахло в морі, багато морських звірів з іклами порвали його військову кольчугу, жах панував”;

номінативна (N) (6; 4,05%):

(93) Ða asprang þis wundor wide geond þæt land and *fela* gelyfdon on þone lifigendan god (1, рядки 75-76, 224) – “Потім диво сяло навкруги усього регіону і багато вірили, що Бог живий”;

перед числівником (before Num) (4; 2,7%):

(94) Ða hergas begen gefliemde, *fela* þusenda ofslægenra, ofeohtende wæron of niht (4, an 871) – “Вони послали обидва загони боротися, було багато тисяч убитих, і вони продовжували боротися”;

плаваюча (Floating) (3; 2,02%):

(95) *fela* þæra wæs || wera ond wifa þe þæt winrecd || gestede gyredon; (13, 991-993) – “Багато там було жінок і чоловіків, хто винний зал та зал для гостей готував”;

предномінативна з *mon* (PreN with mon) (3; 2,02%):

(96) Ðær wearþ Heahmund bisceop ofslægen, *fela* godra monna (4, an 871) – “І було вбито єпископа Хеахмунда з багатьма іншими гарними людьми”;

предетермінативна (PreDet) (2; 1,35%):

(97) Hi eodon þa in þone ælmihtigan herigende and se bisceop messode and bletsode þa ge-leaffullan and *fæla* þæra gedwol-manna fengon to geleafan (1, рядки 349-351, 70) – “Потім увійшли вони молясь Богові, єпископ читав месу та благословив віруючих, і багато єретиків отримали віру”;

абсолютна (Abs.) (2; 1,35%):

(98) forðon he aer *fela* nearo neðende niða gedigde (13, 2350-2351) – “Для цього перед багатьма він, майже не ризикуючи, ворожнечу пережив”.

Окремої уваги заслуговують оцінні емоційні речення, оскільки досліджувана одиниця часто зустрічається у поєднанні з інтенсифікатором *worna* “very” та в конструкції *swa...swa*. Пор. також нерозчленоване вживання *felafricgende* у тексті “Beowulf”:

- (99) *двн.-англ.* Gomela Scilding felafricgende feorran rehte (13, 2108-2109) – “старий датчанін, який чув казки про багато речей, які були давним-давно сказані”.

Двн.-англ. протоквантифікатор *ænig*

Давньоанглійський протоквантифікатор *ænig* “який-небудь, котрий-небудь” (one, some) [270, с. 51] походить від числівника *an* “один” з ад’єктивним суфіксом *-ig*, який позначає наявність будь-чого, будь-яких властивостей. Існує також інше припущення щодо походження цього слова, згідно з яким закінчення *-ig* двн.-англ. *ænig* насправді є демінутивом (пор. лат. *ullus* < *unulus*), що дозволяє твердити про те, що слово *ænig* походить від *æning* так само, як *synig* < *syning*. За даними NED, *ænig* використовувалося в гіпотетичних, умовних та заперечних реченнях. В останніх це слово надає висловленню емпатичне забарвлення. Вважають також, що зменшувальні словотворчі елементи мають інтенсивнішу силу, впливаючи на зміст висловлення у відповідний спосіб [242, с. 210].

Квантифікатор *anu* має такі відповідники в інших германських мовах. Пор. двн.-сакс. *enig*, *enag* (із *en* “one”), двн.-півн. *einigr* (із *einn* “one”), гол. *enig* (із *een* “one”), двн.-в.-нім. *einag*, ср.-н.-нім. *eines*, герм. *einig* (із *ein* “one”) [275, с. 41], а також лат. *ūnicus* “єдиний, один” > PG **ainagaz*, *-igaz*, із **ain* – “one” [278, с. 41]. Одиниця *anu* не містить указання на будь-яку якість або кількість на противагу *some*, і тому це слово переважно вживається в заперечних, умовних та питальних реченнях [11, с. 99].

У давньоанглійських пам’ятках нами зафіксовано 91 (3,81%) слововживань протоквантифікатора *ænig*. Зазначимо, що порівняльний аналіз вживання квантифікатора *ænig* у текстах “Beowulf” та “Anglo-Saxon Chronicle” виявив співвідношення, яке становить 31 : 1. Отже, лише один приклад цієї одиниці зафіксовано в “Anglo-Saxon Chronicle, The Parker MS”. Напевне це можна пояснити особливостями мовного ареалу.

Таблиця 2.2. показує кількісний розподіл протоквантифікатора *ænig* у простих та складних реченнях різних типів.

Таблиця 2.2.

Порівняльна таблиця вживання протоквантифікатора *ænig* у різних типах речень

Види речень	Кількість прикладів
а) Заперечне	63 (71,6 %)
б) Стверджувальне	12 (13,6 %)
с) Умовне	11 (12,5 %)
д) Питальне	3 (3,4 %)
Усього	88 (100%)

Таким чином, порівняльний аналіз наведених вище речень показує, що в ранніх пам'ятках давньоанглійської писемності найхарактернішою властивістю *ану* є вживання в негативному контексті так само, як це відбувається в реченнях сучасної англійської мови. Пор.:

(100) *двн.-англ.* Ne dorste ic hira *ænigum* sceððan (24, 47) – “Ніколи я не наважусь скривдити будь-кого з них”;

(101) *англ.* He didn't have *any* money at all;

(102) *двн.-англ.* þæs ðe hire se willa gelamp || þæt heo on *ænigne* eorl gelyfde || fyrena frofre (13, 625-627) – “Для того, щоб її бажання, покластися на будь-якого шляхетного чоловіка виконалося, це стало би звільненням від злоби”;

(103) *англ.* The people in the flood area will take any help you can give them;

(104) *двн.-англ.* Þær þær he niest rymet hæfde for wudufæstenne ond for wæter fæstenne swa he mehte ægþer geræcan gif hie *ænigne* feld secan wolden (4, an 893) – “Він міг знайти захисників у лісі й воді, які він можливо б досягнув, якщо він шукав будь-яке поле”;

(105) *англ.* I don't know if there's any news from Harry;

(106) *двн.-англ.* Eower godas synd agotene. Oððe agraфene hu magon hi beon ge-gladode þurh *ænige* bigenegas (1, рядки 136-137, 98) – “Твої боги кинуті у цвіль або ваяні, як можуть вони бути раді будь-якому акту вшанування?”

(107) *англ.* Have you got any paper-clips in the box?

У текстах давньоанглійських пам'яток протоквантифікатор *ænig* має наступну дистрибуцію. Пор.:

предномінативна (PreN) (43; 47,3%):

(108) Ða wearð se geræfa | þearle gebolgen || and axude eugenian | hu heo ana mihte || ealle þa gewytan awægan mid aðe | oððe þurh *ænige* swutelunge hi sylfe aclænsian (1, рядки 223-226, 88) – “Потім губернатор, який кури́в фі́міам, за́питав Ю́джинію, як вона може відвернутися від присягань усіх свідків чи може будь-якою заявою очистити себе повністю”;

постномінативна (PostN) (16; 17,6%):

(109) næs þæt уðe ceap || to gegangenne gumena *aenigum*. (13, 2416-2417) – “Це було не легко отримати цю угоду для будь якого чоловіка”;

предномінативна з *man* (PreN with man) (8; 8,79%):

(110) ðæs ðe him *ænig mon* for Godes noman geselle (40, 39) – “З тих пір йому деякі люди для Бога давали подарунки”;

предетермінативна (PreDet) (4; 4,4%):

(111) Næs se folccyning || ymbesittendra aening ðara þe mec guðwinum gretan dorste || esesan ðeön (13, 2734-2735) – “Мої сусіди не мали народного короля – жоден із них, хто б мене з воїнами наважився привітати, налякані до жаху”;

після особового займенника (after Per Pro) (4; 4,4%):

(112) þæt ic me aenigne || under swegles begong gesacan ne tealde (13, 1775-1776) – “І так я сам один (жодного немає) під широким небом, не враховуючи ворога”;

постдетермінативна (PostDet) (4; 4,4%):

(113) Gif þu þisne cræft healst þu bist þe sylf un-hal Chromatius cwæð hwæt derað þis *ænigum* (1, рядки 266-267, 134) – ““Якщо ти сховав цей інструмент, тоді ти не нашкодиш собі. Хроматій спитав: “Як тоді це нашкодить будь-кому?””

структурна позиція з родовим відмінком (with Gen) (3; 3,3%):

(114) Nis me on worulde niod || *æniges* þegnscipes (35, 835-837) – “Нема у мене на світі жодних обов’язків”;

постномінативна з *mon* (PostN with mon) (3; 3,3%):

(115) mærra mādma þonne *monn ænig* || asecgan mæge searþoncelra; (36, 329-330) – “Подарунки, потім, людині будь-якій, сказано з порцеляни надавати”;

абсолютна (Abs.) (3; 3,3%):

(116) þone synscaðan || *ænig* ofer eorþan irenna cyst || guðbill nan gretan holde (13, 800-803) – “Грішника, будь-хто на землі, з найкращого заліза, з алебардою, жоден не міг його привітати”;

номінативна (N) (2; 2,2%):

(117) Lyt *ænig* mearn || þæt hi ofostlice ut geferedon || dyre mādmas (13, 3131-3133) – “Мало дуже хто сумував, оскільки так швидко винесли всі скарби”;

плаваюча (Floating) (1; 1,09%):

(118) earm ond eaxe no þær *ænige* swa þeah || feascraft guma frofre gebohte (13, 971-972) – “Без рук і плеч жодної безцінної особи нема, визволення не купиш”.

Двн.-англ. протоквантифікатори *mara*, *mæst*

За Є.Кляйном, *more*, *most* є прикметниками [275, с. 476; с. 478]. Квантифікатор *more* вживається на позначення того, що існує в більшій кількості, сумі або ступені (existing in greater quantity, amount, or degree) [270, с. 769], у той час як квантифікатор *most* – у найбільшій кількості (existing in greatest quantity or degree) [270, с. 771]. У сучасній англійській

мові так само, як і в інших індоєвропейських мовах, деякі прикметники утворюють ступені порівняння у суплетивний спосіб.

Давньоанглійські протоквантифікатори *māra*, *mæst* були вищою та найвищою ступенями порівняння прикметника *micel*: *māra* має такі відповідники в інших германських мовах днн.-сакс. *mēra*, днн.-півн. *meiri*, днн.-фриз. *māra*, *mēra*, гол. *meer*, днн.-в.-нім. *mēro*, гот. *maiza* [275, с. 476]. У середньоанглійський період це слово мало дві різні за значенням форми, а саме, *mo* та *more*: перша позначало кількість, а інша – розмір [282, с. 385-387].

Слово *mæst*, *mast* утворилося від днн.-англ. *mā* і суфікса найвищого ступеня *-est* і має такі відповідники в інших мовах днн.-сакс. *mēst*, днн.-півн. *mestr*, гол. *meest*, днн.-в.-нім., ср.-н.-нім., герм. *meist*, гот. *maists* [275, с. 478].

У текстах давньоанглійських пам'яток проаналізована одиниця трапляється 75 (3,14%) раз із такою дистрибуцією. Пор.:

постномінативна (PostN) (36; 48%):

(119) Ne nom he in þaem wicum Weder-Geata leod || маðmaehta *ma* þeh he
þaer monige geseah (13, 1614-1615) – “Він не взяв з помешкання у
лідера Ведер-Геатів більше скарбів, незважаючи на те, що бачив їх
там велику кількість”;

предномінативна (PreN) (19; 25,3%):

(120) Æpelwulf cyning Æpelbald his sunu æt Aclea mid Westseaxna fierde,
þær þæt *mæste* wæl, geslogon on hæpnum herige þe we secgan hierdon
ofþisne ondweardan dæg (4, an 851) – “Тут Етельфульф і його син
Етельбальд, головуючий усекською армією, боролися з ними в
Оклеї, і вбили настільки багато воїнів язичницької армії, що про
таке ми не чули до сьогоднішнього дня”;

конструкція порівняння (Comparison) (8; 10,6%):

(121) swa þæt se lig astah *ma* þone ðryttig fæðma on þæs folces gesihþe
(1, рядки 334-335, 110) – “І так вогонь піднявся більш ніж на
30 сажень, на очах людей”;

два квантифікатора у лінійній структурі (Q+Q) (5; 6,6%):

(122) Ða het ælfred cyng timbran langscipu ongen ða æscas; þa wæron fulneah tu swa lange swa þa oðru sume hæfdon. IX. ara sume *ma* (4, an 896) – “Потім король Альфред надав наказ побудувати довгі човни, які були удвічі довші ніж інші. Деякі мали 60 веслярів, а деякі навіть більше”;

абсолютна (Abs.) (4; 5,3%):

(123) ac wære þæt getel wunigende æfre ne læs ne *ma* on þam munuc-life (1, рядки 268-269, 162) – “Але розповідь повинна завжди продовжуватися, не менше не більше, про життя монастиря”;

постдетермінативна (PostDet) (2; 2,6%):

(124) forþon þe he ure þæt aenig oðer man || æfre maerða þon *ma* middangeardes || gehedde under heofnum þonne he sylfa: (13, 502-504) – “Оскільки він не допускав, що будь-яка людина навіть з більш славними вчинками на землі, уважніше спостерігала, ніж він сам”.

Особливістю протоквантифікатора *ma* є вживання у порівняльних конструкціях, що є так само характерним для сучасної англійської мови. У давньоанглійській існувала тенденція використання лінійної структури Q+Q, особливо з квантифікатором *mæst*:

(125) *двн.-англ.* ... and hūru unrihtlice [and unþegenlice] *mæst* ælc oþerne (3, рядки 86-87, 110) – “... у всякому випадку не прав практично кожен другий”.

Двн.-англ. протоквантифікатори *lyt* та *fea*

На погляд Г.Лока, який поділяє квантифікатори на неточні й точні, слово *(a) little* разом із *many, much, some, any, (a) few, less, more, most* належить до неточних квантифікаторів [234, с. 44-45]. У сучасній англійській мові квантифікатори *(a) little* використовують лише з незлічуваними іменниками, а *(a) few* із злічуваними. Слова *a little* (not much, only a small

amount) [270, с. 697] та *a few* (not many) [270, с. 439] позначають невелику кількість об'єктів, при цьому *little* та *few* мають негативне забарвлення, напр., кількість є недостатньою, меншою ніж очікувалося.

В сучасній англійській мові є велика кількість слів і висловів, семантичних дериватів слів на позначення “багато” і “мало”, при цьому кількісний складник їхньої семантики є стрижневим. Поряд з експліцитними протиставленнями на зразок “велика VS мала кількість”, “велика VS мала інтенсивність” і т.д., “звичайна VS темпоральна квантифікація”, “квантифікація злічуваних VS незлічуваних об'єктів” існують також виразніші дистинкції, напр., *мало, небагато, ледве, трохи*. Звернімо увагу на те, що зміст “мало” експлікований двома словами, зокрема, *little, a little* та *few, a few*. Структурний елемент *a* реалізує сему “малої кількості” та надає позитивного значення висловленню, в той час як його відсутність – негативне [пор.: 246]. За Г.М.Зельдович, у класифікації квантифікаторів важливу роль відіграє їхня комунікативна будова й формат (тобто загальна схема) його тлумачення [55, с. 43-52]. Негативні квантифікатори на зразок *little, few* та інші за головним компонентом свого значення є асертивними, а позитивні на зразок *a little, a few* та інші являють собою особливий тип семантичної інформації – слабкий зміст, асертивізуватися можуть лише за специфічних умов.

Матеріал дослідження свідчить про нестабільність уживання протоквантифікаторів *little* та *few* із певними класами іменників. Окрім того, у їх препозиції відсутній детермінатив (або структурний елемент), який би вказував на позитивне або негативне значення цих одиниць. Напр.:

(126) *двн.-англ.* þeah ðe **wintra lyt** under burhlocan gebiden hæbbe
(13, 1930-1931) – “through ***few winters*** in the walled town had lived”.

(128) *двн.-англ.* *fea* worda cwæð: (13, 2247) – “some words he spoke”.

Сучасне англійське *little* < *двн.-англ.* *lytel*, яке у свою чергу ймовірно походить із редукованої давньоанглійської форми *lyt* “not great or big”,

“small” має такі відповідники в інших германських мовах: днн.-англ. *luttil*, гол. *luttel*, днн.-в.-нім. *luzzil*, ср.-в.-нім. *lützel*, гот. *leitils* [275, с. 426].

У значенні “кількість” це слово було зафіксовано нами у 52 (2,18%) випадках, а у значенні прикметника “маленький” – 10.

У текстах давньоанглійських пам’яток цей протоквантифікатор трапляється у наступній дистрибуції. Пор.:

предномінативна (PreN) (28; 53,8%):

(128) Ða æfter *lytlum* fyrste forð-ferde seo bisceop || and basilius se bylewitta wearð to bisceope gehalgod (1, рядки 99-100, 56) – “Через невеликий проміжок часу єпископ помер, і блаженний Василій був посвячений в єпископи”;

постномінативна (PostN) (11; 21,15%):

(129) fergendra *to lyt* || þrong ymbe þeoden þa hyne sio þrag becwom (13, 2883-2884) – “Занадто мало лідерів оточувало вождя, коли лихо приходило до нього”;

абсолютна (Abs.) (8; 15,38%):

(130) Hie þæt cuð dydon || heora folc frean þæt fæggerro *lyt* || for æðelinge idesa sunnon, (35, 1851-1853) – “Вони, що могли зробили, щоб народ трохи люб’язніше про шляхетну жінку думав”;

номінативна (N) (3; 5,76%):

(131) *Lyt* eft becwom || fram þam hildfreca hames niogan (13, 2366-2367) – “Мало повернулося з тих воїнів, щоб відвідали свої дома”;

перед дієсловом (before verbs) (2; 3,84%):

(132) Ic him lifwraðe *lytle* mrahte || ætgifan æt guðe ond ongan swa þeah || ofer min gemet maeges helpan (13, 2878-2880) – “Я йому небагато міг забезпечити захист життя”.

Приклад (133) чітко демонструє досліджувану одиницю в значенні “маленький” в атрибутивній функції:

(133) *днн.-англ.* and ic wearð belocen on anre *lytlan* byrig (1, рядок 346, 190) – “Я належу цьому одному маленькому місту”.

Проблема межі слова виникла у випадку з квантифікатором *(a) little*:

- (134) *двн.-англ.* and gietsunga he **onlytt** ungerisenlice to ðissum eorðlicum, sua ðæt neat for gifernesse **onlytt** to ðære eorðan. (51, 86-87) – “І вже він трохи непристойно поведився, до того ж грубий, як тварини жадібність проявляють”.

Зафіксовано 4 приклади цієї лексеми із заперечним префіксом *un-*, відсутнє в сучасній англійській мові:

- (135) *двн.-англ.* and to miclum bryne wæter **unlytel**, (3, рядок 21, 108) – “велика кількість морської води”.

Еквівалентом сучасної фрази *a little while* є давньоанглійське слово *lytle* у словосполученні з *hwile*, що визначається частотністю вживання у проаналізованих нами давньоанглійських текстах:

- (136) *двн.-англ.* Oft seldan hwær || æfter leodhryre lytle hwile bonger bugeð (13, 2032 –2034);

англ. Very seldom anywhere after the fall of a leader a little while the murderous spear bends down”;

Дуже рідко будь-де після падіння лідера, щоб убивчі списи гнулися.

У сучасній англійській мові квантифікатор *(a) few* позначає невелику кількість предметів або осіб і сполучається лише зі злічуваними іменниками. Давньоанглійській мові властива подібна тенденція. Протоквантифікатор *fēawe, fēawa* має такі відповідники в інших германських мовах *двн.-сакс. fāh, двн.-півн. fār, дат. faa, швед. fā, двн.-фриз. fe, двн.-в.-нім. fao, fō, fōh, гот. fawai*. Цікавим є й те, що він має спільне походження з латинським словом *paucus* “few, little” (**rau-qos*), який можна перекласти як “той, що досяг або володіє малим (тобто бідний)” [275, с. 279].

У текстах давньоанглійських пам’яток цей протоквантифікатор трапляється 8 (0,3%) раз із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN) (5; 62,5%):

- (137) *Fea* worda cwæð: (13, 2663) – “Декілька слів він промовив.”;

перед особовим займенником (before PerPro) (2; 25%):

(138) *Feawa* hē āwrāt be his menniscnysse, (3, рядок 230, 87) – “Мало він написав про людську природу”;

номінативна (N) (1; 12,5%):

(139) *ðæt swiðe feawa wāron behionan Humbre* (51, 11) – “Дуже мало (людей) було на цій стороні річки Хамбер”.

За даними Дж.Несфільда, давньоанглійські слова *feaw*, *fēawe* були прикметниками, але, як показує досліджуваний матеріал, ця одиниця вживалася не тільки ад’єктивно, але й субстантивно, як у прикладі (139). Слова *many*, *few*, *little*, *much* реалізують граматичну категорію ступіней порівняння, утворюючи гібридні між займенниками та прикметниками сполуки.

Двн.-англ. протоквантифікатор *healf*

Квантифікатор *half* означає одну з двох рівних частини будь-якого предмета (one or two equal or corresponding parts into which a thing is divided) [270, с. 544] і походить від двн.-англ. *healf* „сторона”. Це значення збереглося у сучасному англійському слові “*behalf*”. Відповідники в германських мовах представлені двн.-півн. *halfr*, двн.-сакс., двн.-фриз., ср.-гол., гол. *half*, дат., швед. *halv*, двн.-в.-нім., герм. *halb*, гот. *halbs* [275, с. 331], PG. **xalhaz* [278, с. 424].

У текстах давньоанглійських пам’яток протоквантифікатор *half* зафіксовано 57 раз. Однак *healf* має два значення і це співвідношення становить 21 до 36 відповідно:

i) „сторона” (a side):

(140) *двн.-англ.* *Ða hie getruwedon on twa healfa / fæste frioðuwære* (13, 1094-1095) – “Потім вони уклали двосторонній договір про мир”.

ii) „кількість” (нумеральне значення):

(141) *двн.-англ.* *He heold þæt rice oþrum healfum læs þe XXX wintra* (4, an 900) – “Він правив один рік і половину, менш, ніж 30 зим”.

У давньоанглійських пам'ятках, що досліджуються цей протоквантифікатор у значенні “кількість” трапляється 36 (1,51%) раз із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN) (17; 47,2%):

(142) He ricsode *nigonteo þe healf* gear (4, an 855) – “Він правив 18 років і половина (18 із половиною років)”;

абсолютна (Abs.) (8; 22,2%):

(143) Swa ðæt hie wæron simbe *healf* æt ham, *healf* ute (4, an 893) – “І так вони завжди були половина дома, половина зовні”;

після числівника (after Num.) (6; 16,6%):

(144) He wearð þa ge-bysgod on his ge-bedum þearle || on martines cyrcan mid his twam munecum || to ðriddan *healfan* geare mid ealre geornfulnysse || and mid gastlicre gewilnunge godes milssunge bæd (1, рядки 298-301, 164) – “Потім він був дуже зайнятий у церкві святого Мартіна ще з двома монахами, молилися два з половиною роки завзято і з бажанням, просячи ласку Божу”;

предетермінативна (PreDet) (3; 8,3%):

(145) Gif he ðonne mægleas sie, healf kyninge, *healf* se gesið (40, 59) – “Якщо він є родичем, то наполовину короля, наполовину компаньйона”;

після особового займенника (after PerPro) (2; 5,5%):

(146) hine ðær on Godes naman geandette, sie hit *healf* forgifen (40, 6) – “Якщо він ім'ям Господа зізнається, тоді половину йому вибачать”.

Двн.-англ. протоквантифікатор *begen*

Поняття „обидва” передається давньоанглійським словом *begen* (прагерм. **bojeno*) у чоловічому роді та *bā* в жіночому, а *bā* і *bū* в середньому. Ця одиниця не є питомо англійською (не є похідною двн.-сакс. *bā þa* (*both the*)). Запозичена з давньопівнічної мови [282, с. 69], вона має такі відповідники в інших германських мовах двн.-сакс. *bethia*, двн.-фриз. *bēthe*,

гол. *beide*, дн.-в.-нім. *beide*, гот. *bajops* < прагерманська **ba-* “both” у поєднанні з означеним артиклем [275, с. 90].

У сучасній англійській мові квантифікатор *both* виражає сукупність двох осіб або предметів (“обидва разом”, “і той і інший”) (the two —s & not only one) [270, с. 136]. За своїм змістом він є близьким до квантифікатора *all*, оскільки обидва мають значення „єдності, цілісності, сукупності” [11, с. 103-104]. Слово *both* з нумеральним значенням „обидва” не лише передає значення числа „два”, але й указує, що в цьому оточенні відсутні інші предмети, окрім цих двох, про які йдеться, тобто одночасно позначає і два, і всі. Це підтверджується “філологічним експериментом” (термін Л.В.Щерби), суть якого полягає у тому, що в будь-якій конструкції можна одне слово замінити іншим. Якщо порівняти два речення: *He bought both books* та *He bought two books*, у першому – було лише дві книги, а в другому – число книг залишається неозначеним і стверджується, що він купив лише дві [126, с. 191-192]. Подібне явище спостерігається у фразях на зразок: *both my sons*, що у перекладі означає я маю лише двох синів, а у фразі *all my sons* припускається, що в мене більше двох синів. У французькій мові протилежна ситуація, а саме, за відсутністю слова на позначення „обидва” вживають *tous deux* чи *tous les deux* чи *mes deux fils* без *tous*, тобто числівник [213, с. 197].

У давньоанглійський період цей протоквантифікатор характеризується нечисельністю випадків його вживання – 36 (1,51%), що пояснюється існуванням залишків двоїни. У своєму дисертаційному дослідженні Н.Г.Мойсеєнко вказує на те, що ця одиниця з’явилася лише в середньоанглійський період [91, с. 127-128], проте це спростовується фактичним матеріалом нашого дослідження.

У текстах давньоанглійських пам’яток цей протоквантифікатор трапляється з такою дистрибуцією. Пор.:

плаваюча (Floating) (7; 19,4%):

(147) þær *begen* ofslægen þa *aldormen*, Wilsætan namon sige (4, an 800) – “В якій (битві) було вбито обидва командира, але люди з Вілтшира отримали перемогу”;

постномінативна (PostN) (7; 19,4%):

(148) Swilce þa gebroþer *begen* ætsamne, cyning and æþeling, cyþþe sohton, Wesseaxena land, Wiges hrenige (4, an 937) – “Потім, брати разом, король і Ателінг, шукали свою країну, Західно-саксонську землю, урочисто”;

перед та після дієслів (before and after verbs) (7; 19,4%):

(149) Him wæs *þam* samod || on ðam leodscipe lond gecynde || eard eðelriht, oðrum swiðor || side rice þam ðaer selra wæs (13, 2199-2202) – “Їх було разом двоє у цій національно-успадкованій землі, земля за родовою належністю, є другою частиною цього великого королівства, який був вищим”;

предномінативна (PreN) (6; 16,6%):

(150) Þonne bioð brocene on *þa* healfe || aðsweorð eorla (13, 2066-2067) – “Потім зруйновані клятви графів, з обох сторін”;

після особового займенника (after PerPro) (6; 16,6%):

(151) Ða dydon ða wytan swa swa him *þam* ge-wearð || dældon heora æhta ealle þearfum || and ferdon to hierusalem fulluht secende (1, рядки 54-56, 54) – “Потім розумні чоловіки зробили так, як вони обидва домовились, віддати усе своє майно бідним, і подорожувати до Ієрусаліму, в пошуках віри”;

предетермінативна (PreDet) (2; 5,55%):

(152) Ða hine heowon hæðene scealcas and *begen* þa beornas þe him bigstodon, Ælfnod and Wulmær begen lāgon, (7, 181-183) – “Потім він побив язичеського слугу, й обидва чоловіки на рингу були, Єфнод і Вулмер, обидва лежали”;

постдетермінативна (PostDet) (1; 2,77%):

(153) Hi wundon þa *begen* mid þæm biscope ofer gear and siðan gewendon to anre wid-gyllan byrig (1, рядки 81-82, 54) – “І тоді вони обидва прожили з єпископом біля року, і після того пішли до великого міста”.

Відмітною особливістю цього протоквантифікатора (відсутнє у проаналізованих вище) є вживання у плаваючій позиції, а також постпозиція до особового займенника. Про це свого часу зазначав О.Есперсен, звертаючи увагу на те, що *both* часто розміщується в аппозиції до особового займенника: *We are both men of the world | they seem both very obstinate | they both went away* [212, с. 595].

Двн.-англ. протоквантифікатор *nan, nænig*

До класу слів-квантифікаторів ми включаємо заперечний неозначений займенник *none* (by no amount, not at all) [270, с. 803], який у давньоанглійській мові мав форм *nan* та *nænig*. *Nan* походить від заперечної частки *ne* ‘not’ та *ān* ‘one’. Він має такі відповідники в інших германських мовах: двн.-фриз. *nen*, двн.-півн. *neinn*, двн.-сакс. *nen*, ср.-гол., гол. *neen*, двн.-в.-нім. *nein* та лат. *nōn not: * nē oīnom* ‘not one thing) [275, с. 493].

У давньоанглійському періоді одиниця *non* вживалася субстантивно й ад’єктивно. Як твердив Дж.Керм, це слово спочатку було іменником, яке згодом розвинулося в неозначений займенник [192, с. 30-31].

У текстах давньоанглійських пам’яток цей протоквантифікатор трапляється 27 (1,13%) раз із такою дистрибуцією. Пор:

предномінативна (PreN) (20; 74%):

(154) Hwæt la næbbe we *nane* æþelborennysse forðan þe we forseoð þines cristes ðeow-dom (1, рядки 48-49, 198) – “Чому потім ми не мали шляхетності, майже тому, що зневажали їх рабство Господнє”;

перед та після особового займенника (before/after PerPro (6; 22,2%):

(155) hiera se æþeling gehwelcum feoh feorh gebed, hiera *nænig* hit geficgean nolde (4, an 755) – “Стелінг запропонував негайно їм життя та нагороди, які жоден із них не прийме”;

постномінативна (PostN) (1; 3,7%):

(156) þe on land Dena laðra *naenig* || mid scipherge sceððan ne meahte
(13, 242-243) – “І так на землі датській, жоден ворог без допомоги флоту нічого не зможе зруйнувати”.

Аналіз матеріалу показує, що найуживанішою позицією є предномінативна, решта позицій зустрічаються спорадично. Крім того, досліджувана одиниця найчастіше сполучається з іменником *mon*.

Двн.-англ. протоквантифікатор *gæhwæðer*

Сучасне англійське слово *either* розвинулося з давньоанглійської *gæhwæðer*, (скорочена форма *ægðer*) “each of the two”, “two” [270, с. 383]. Це слово має такі когнати в інших германських мовах: двн.-фриз. *eider*, ср.-н.-нім., ср.-гол. *ed(d)er*, двн.-в.-нім. *eogihweder*: — PG **aiwogixwaþaraz* [278, с. 304].

На відміну від *both*, ***either*** позначає не сукупність двох осіб чи предметів, а їхню ізольованість, самотійність, відокремленість. У традиційній граматиці виділяють два основних значення цього слова [11, с. 104]:

- 1) „один із двох”, (до того ж байдуже, який), напр., “Which book would you like to have?” – “Either will do”.
- 2) „Кожен з двох” (і той інший), напр., “The Squire and the Dr.Livesey sat, pipe in hand, on either side of a bright fire”.

На думку Дж.Керма, друге значення є менш уживаним через свою амбівалентність у той час, як перше значно поширенішим [192, с. 53].

У текстах давньоанглійських пам’яток цей протоквантифікатор трапляється 25 (1,04%) раз із такою дистрибуцією. Пор.:

предномінативна (PreN) (19; 76%):

(157) ond sæt on ðæm muntum, *ægðer* ge dæges ge nihtes
(3, рядок 13, 43-44) – “І сидів на той горі, кожен день, і кожну ніч”;

предетермінативна (PreDet) (3; 12%):

(158) *Þæt wæs for ðy þe hie wæron benumene ægðer ge þæs ceapes ge þæs cornes ðe hie gehergod hæfdon* (4, an 894) – “Потім вони пішли також, чи з ним чи окремим загоном”;

номінативна (N) (3; 12%):

(159) *Ægþer sy syxtig elna lang, ofer sy of hwæles hyde geworh, ofer of sioles* (3, рядок 61, 19) – “Чи була 60 метрів довжина (корабля) чи розміру кита”.

Двн.-англ. протоквантифікатор *laes*

Виокремлення *less* в окремий клас слів-квантифікаторів сучасної англійської мови є дискусійним, оскільки його можна вважати омонімом вищої ступені порівняння прикметника *little*. У нашому дослідженні ми прилічуємо назване вище слово до протоквантифікаторів, оскільки воно позначає кількість. Пор. також: ср.-англ. *lesse* > частково двн.-англ. *laes* ‘less’, частково від двн.-англ. *laessa*, ступінь порівняння від *laes*. Має такі відповідники в інших мовах: двн.-сакс., двн.-фриз. *lēś*, що ймовірно походить від літ. *liesas* ‘thin’ [275, с. 418].

У текстах давньоанглійських пам’яток цей протоквантифікатор трапляється 8 (0,33%) раз із такою дистрибуцією. Пор.:

постдетермінативна (PostDet) (3; 37,5%):

(160) *ahte ic holdra þy laes, || deorre duguðe þe þa deað fornam* (13, 486-487) – “Я мав друзів небагато, зберігаю пам’ять про тих кого смерть забрала”;

постномінативна (PostN) (2; 25%):

(161) *Grendles modor was se gryre laessa || efne swa micle* (13, 1284-1285) – “У матері Гренделя жах залишався меншим, але ще великим”;

предномінативна (PreN) (2; 25%):

(162) *scyld wel gebearg || life ond lice laessan hwile || maerum þeodne þonne his myne sohte* (13, 2571-2573) – “Щит захищав добре життя й тіло менший проміжок часу прославленого вождя, ніж його розум бажав”;

конструкція ne...ne (construction ne...ne) (1; 12,5%):

(163) ac wære þæt getel wunigende æfre || ne læs ne ma on þam munuc life
(1, рядки 268-269, 162) – “але проповідь повинна завжди продовжуватися не менше не більше, все життя монахів”.

Отже, в результаті аналізу пам'яток давньоанглійської писемності були виявлені основні дистрибутивні характеристики протоквантифікаторів, їх морфологічна й синтаксична подібність до омонімічних прикметників. Наступним логічним кроком є виявлення базових дистрибуцій у середньо- та ранньоновоанглійській мові.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Мовні одиниці, що історично передують словам-квантифікаторам, ми, слідом за Д.Лайтфуттом, визначаємо як протоквантифікатори. У давньоанглійській мові слова досліджуваного класу належали до класу прикметників, оскільки для цього періоду історії англійської мови характерні: (а) уживання цих слів у властивих тільки їм синтаксичних дистрибуціях і (б) подібність до прикметників за словозмінювальною морфологією. Таким чином, у зазначений період частиномовний статус протоквантифікаторів і прикметників був тотожний.

2. Прикметники давньоанглійського періоду мали такі дистрибуції: предномінативна, предетермінативна, постномінативна, номінативна, плаваюча, структурна позиція з іменником у родовому відмінку. У наступні періоди становлення англійської мови всі ці позиції, окрім предномінативної, зникають. Це пояснюється поступовою фіксацією атрибута у реченні.

2. За своєю етимологією давньоанглійські протоквантифікатори є неоднорідними: такі слова, як *eall*, *micel*, *sum*, *mænig*, *fea*, *nænig*, *læs*, *seuerall* мають спільноіндоєвропейське походження, а *ælc*, *gehwilc*, *ænig*, *mara*, *mæst*, водночас *lyt*, *healf*, *begen*, *gæhwærfe* – спільнопрагерманське.

3. Фактичний матеріал дозволив виокремити такі дистрибуції протоквантифікаторів: предномінативна, предетермінативна, постномінативна, абсолютна, після та перед особовим займенником, номінативна, постдетермінативна, структурна позиція з родовим відмінком, із числівником, плаваюча. Синтаксичні позиції квантифікаторів у реченні зближують їх із кількісними числівниками та прикметниками, а також з іменниками.

4. Давньоанглійська мова продовжує зберігати ознаки OV-типу, що пояснює постпозицію протоквантифікаторів до означуваної одиниці і дозволяє виділити їх із класу прикметників. В автентичних текстах дистрибутивні характеристики виявляються різними: постдетермінативна є домінантною в “Beowulf”, а предетермінативна – в “The Anglo-Saxon Chronicle”. У цей період спостерігається лінійне вживання двох протоквантифікаторів на зразок Pre-Q + Pre-Q.

5. У давньоанглійській мові прослідковується тенденція до невизначеності меж слів, оскільки фонетично легкі елементи часто утворюють єдине ціле з повнозначними елементами, зокрема, *ealfela*, *ofmore*, *unlyt*, *onlyt*. Протоквантифікатор *mænig* фіксується перед структурним елементом *a* та іменником в однині, що не спостерігається у сучасній англійській мові. Щодо протоквантифікатор *anu*, то він уживається у негативному контексті так само, як і на сучасному етапі розвитку англійської мови.

6. У давньоанглійський період існувала висока мовна варіативність, у тому числі в графіці досліджуваних нами одиниць, зокрема, у випадку двн.-англ. *ælc*, *gehwyrc*, *æghwylc*, *æghwa*, *gehwylc*, *gehwa*. Результат порівняльного аналізу вищезазначених слів у двох пам’ятках (“Beowulf” та “Anglo-Saxon Chronicle”) свідчить про певну “закріпленість” форм вживання. Зокрема, *gehwylc* та *æghwylc* зафіксовано у тексті “Beowulf”, у той час як у “The Parker MS” *ælc*.

7. Найчастотнішим протоквантифікатором у давньоанглійській мові виявилось слово *all* (1028), потім *much* (374), *some* (163), *every* та *each* (162), *many* (152), *fele* (148), *any* (91), *more*, *most* (75), *half* (57), *little* (52), *both* (36), *none* (27), найменш частотними – *less* та *few* (8), жодного випадку вживання слово *several* не було зафіксовано.

Основні положення розділу висвітлені у трьох публікаціях автора [38; 42; 43].

РОЗДІЛ 3

КЛАС СЛІВ-КВАНТИФІКАТОРІВ У МОВІ СЕРЕДНЬО- ТА РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКОГО ПЕРІОДІВ

Розвиток мови, позначений змінами на кількох структурних рівнях, може спричиняти радикальну її перебудову, змінюючи тип цієї мови. Прикладом цього в історії мовного розвитку є англійська мова. Період із IV–XIII ст. характеризується відносною стабільністю, відсутністю кардинальних змін, а з іншого – поступовими якісними зрушеннями, які посилюються наприкінці цього періоду. В історичній англістиці період із XII по XIV ст. традиційно розглядають як період найбільш інтенсивної перебудови англійської мови від SOV- до SVO-типу. Помічено, що цьому періоду властивий високий ступінь дивергентності мовних одиниць, а також співіснування кількох літературних субстандартів. Розвиток аналітичних тенденцій у мові, які зародилися в давньоанглійський період, вважають непрямым наслідком норманського завоювання. Існує припущення, що зміни в граматичній структурі англійської мови у постнорманський період були не тільки наслідком контакту з французькою мовою, а з'явилися до завоювання, яке, у свою чергу, стали поштовхом для інтенсифікації цих змін [178, с. 178; 218, с. 411-413; 263, с. 25].

У цьому розділі предметом нашої уваги є сполучуваність слів-квантифікаторів з різними лексико-граматичними класами слів, їхні дистрибутивні ознаки та відповідні зміни графічних форм.

3.1. Дистрибуція класу слів-квантифікаторів у середньо- та ранньоновоанглійській мові

Домінування одновершинної моделі в якості основної моделі елементарного речення, в результаті чого функції слова стали визначатися переважно не морфологічними маркерами, а його позицією в

конструктивному ядрі чи по відношенню до нього спричиняє низку кардинальних змін в усіх сферах мовної системи. На синтаксичному рівні це зумовлює стабілізацію порядку слів, який починає слугувати, головним чином, засобом вираження синтаксичних відношень між словами. Протиставлення контактного/неконтактного розташування суб'єкта та предиката стає основним засобом диференціації різних типів речень, у тому числі засобом структурної організації питальних та заперечних речень.

Значні зміни, що відбулися у фразових структурах у XV–XVII ст. включають поступову усталеність контактного розташування суб'єкта та предиката, які у свою чергу сприяють усталеності позиції комплементу NP. Останній на відміну від попередніх періодів розміщений у препозиції до іменника, а постпозиція, як архаїчна ознака, зберігається лише в стійких словосполученнях. У контексті нашого дослідження важливою є теза про те, що закріплення ад'єктивів у препозиції до NP сприяло втраті ними всіх граматичних категорій та їх показників, яке у свою чергу створило передумови для вживання у функції комплементу не тільки прикметників, але й іменників та навіть цілих словосполучень і речень [95, с. 153]. Додамо також, що втрата прикметниками дистрибуцій спільних для них та класу слів-квантифікаторів, уможливила виокремлення останніх в окремий категоріальний клас.

Для сучасних теорій частин мови характерним є пошуки тих простих або елементарних функцій у складі речення, без яких ця одиниця не може бути організована. У генеративній граматиці – це протиставлення іменних (NP) та дієслівних (VP) фраз, у різних версіях відмінкових граматик – відмінки, у Дж.Лайонза – суб'єкти, об'єкти, предикати, у С.Д.Кацнельсона – експлікативні функції. У термінах генеративної граматики синтаксична схема речення представлена формулою $S \rightarrow NP VP$, де фрази породжуються за правилом $X_n \rightarrow \dots X_{n-1}$ (теорія X-bar syntax), тобто кожна фраза утворюється включенням у неї слова з особливою категоріальною ознакою – N, V, A, P. Їх поділяють на іменні, дієслівні,

атрибутивні, прийменникові, відповідно до категоріального статусу стрижневого конститuenta (head), а також інші дрібніші фрази, квантифікативні або фрази з квантифікаторами.

Характер діахронних змін будь-якої мовної одиниці, як правило, являє собою дискретні ознаки деяких станів такої одиниці, в яких вона змінює свої семантичні, структурні та субстанціональні характеристики, але й водночас залишається тотожною сама собі [95, с. 37]. Одиниці на зразок сучасних англ. *all, any, both, each, either, every, (a) few, half, (a) little, many, more, most, much, none, some, several* розглядаються у нашому дослідженні в порядку частотності їх уживання, починаючи з найуживанішої. Дистрибуція досліджуваних одиниць представлена у таблицях (див. наступну сторінку).

У нашому дослідженні кількісні показники не є самоціллю, з іншого боку, вони додають об'єктивності та вірогідності нашим висновкам. Матеріалом цього розділу дисертаційного дослідження слугує 14639 мовленнєвих відрізків з 3000 сторінок текстів середньоанглійської писемності, зокрема, “Merlin”, “Paston Letters”, “Laymon’s Brut”, “The Owl and Nightingale”, Dunbar R. “Cisley”, “The Canterbury Tales”. Загальна кількість відібраних одиниць ранньоновоанглійського періоду становить 3617, що охоплює 600 сторінок ранньоновоанглійської писемності.

Квантифікатор *all*

У досліджувані періоди найчастотнішим протоквантифікатором виявилася одиниця *all*, яка трапляється 7427 (50,8%) раз у середньоанглійській та 1110 (7,6%) у ранньоновоанглійській мові. Нагадаємо, що така частотність вживання є характерною для протоквантифікаторів у давньоанглійському періоді.

У періодах, що зазначені в таблицях 3.1. та 3.2 предетермінативна дистрибуція протоквантифікатора *all* є найчастотнішою. Отже, розглянемо дистрибуцію протоквантифікатора *all* у середньоанглійських пам'ятках (таблиця 3.1):

Таблиця 3.1.

Дистрибуція протоквантифікатора *all* у середньоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предетермінативна	3845	51,7
b) Предномінативна	1065	14,3
c) Номінативна	506	6,8
d) Після дієслова	480	6,5
e) Абсолютна	337	4,53
f) Після особового займенника	311	4,18
g) Перед особовим займенником	224	3,01
h) Постномінативна	187	2,5
k) Конструкція Adj+N	182	2,45
l) Конструкція з елементом <i>swa</i>	65	0,87
m) Конструкція з <i>of all</i>	55	0,74
n) Конструкція <i>all of</i>	48	0,64
o) Усталені вирази	37	0,5
p) Перед числівниками	35	0,47
q) Із різноманітними прийменниками	21	0,28
r) Конструкція Q+Q	15	0,20
s) Перед дієсловом	13	0,17
t) Плаваюча	1	0,013

Дистрибуція квантифікатора *all* у ранньоновоанглійських пам'ятках представлена у таблиці 3.2:

Таблиця 3.2.

Дистрибуція квантифікатора *all* у ранньоновоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предетермінативна	440	39,6

b) Предномінативна	310	27,9
c) Конструкція Adj +N	102	9,9
d) Номінативна	91	8,19
e) Після дієслова	67	6,03
f) Після особового займенника	49	4,4
g) Конструкція <i>of all</i>	31	2,8
h) Перед особовим займенником	12	1,08
k) Конструкція <i>all of</i>	6	0,5
l) Конструкція Q+Q	2	0,18

У досліджуваних періодах предетермінативна дистрибуція протоквантифікатора *all* є доміантною. Нагадаємо, що в давньоанглійській мові предномінативна й предетермінативна дистрибуції виявилися взаємозамінними у реченні. За Д.Лайтфутом [231, с. 175], у цьому контексті прикметники зустрічаються рідше, ніж протоквантифікатори. Існувало три дистрибуції у давньоанглійській мові, в яких прикметники вживалися предетермінативно, дві з них зникли наприкінці цього періоду: прикметники на *—weard* та присвійні прикметники. Третя – Num. – Det. – Adj.sup. переважає у XIV та XV ст. [261, §249]. У відомих хрестоматійних прикладах ранньонovoанглійських звертань прикметник уже спорадично розміщений у предетермінативній позиції: *dear my lord* (1601), а *gentle my lord* (1605) і вважається *my lord* складним іменником на зразок французького *monsieur*. Отже, зазначені одиниці не є предетермінативними прикметниками, а складними іменниками з прикметниковим елементом. Поступово такі словосполучення зникають. У XVI ст. єдиними ад'єктивними конститuentами, які передували детермінативу були протоквантифікатори, числівники та прикметники в окличних реченнях. Це дозволяє твердити, що до кінця століття останні поступово зникають, залишивши місце для протоквантифікаторів. Таким чином, предетермінативна дистрибуція є

однією з характерних рис, яка відокремила їх від прикметників. Уживання квантифікатора *all* ілюструє цю тезу. Пор.:

- (164) *ср.-англ.* And as soon as Merlin hadde seid the kyng, *alle the tokenynges* of the two dragons, he toke leve, (45, 41) – “Як тільки Мерлін розповів королю про всі знаки двох драконів, він повірив”;
 (165) *р.-н.-англ.* that any should be found wiser than his ancestors, but though they willingly let go *all the good things* that were among those of former ages, (46, book 1, 9).

Сучасний англійський квантифікатор *all*, а також *both* і *half* вживаються у препозиції до детермінатива, зокрема, *all these books*, але не можуть використовуватися, якщо актуалізовано детермінатив усієї NP. Проте, у середньоанглійській пам'ятці “Merlin” (1410) зафіксовано приклад, що становить особливий інтерес із квантифікатором *all* у якості антецедента артикля *the*. Пор.:

- (166) *ср.-англ.* And yef thou wilt not this do, I shall take from *the all Breteigne* (45, 640) – “Якщо ви цього не зробите, я візьму це з усієї Британії”.

Головне речення можна подати у вигляді дужкового запису: [NP/S I [VP [+Tense] shall take] [PP [P from] [NP [Det the +Q all + N Breteigne]]]] > [NP[VP[+Tense][P[NP]]]] або структурної схеми:

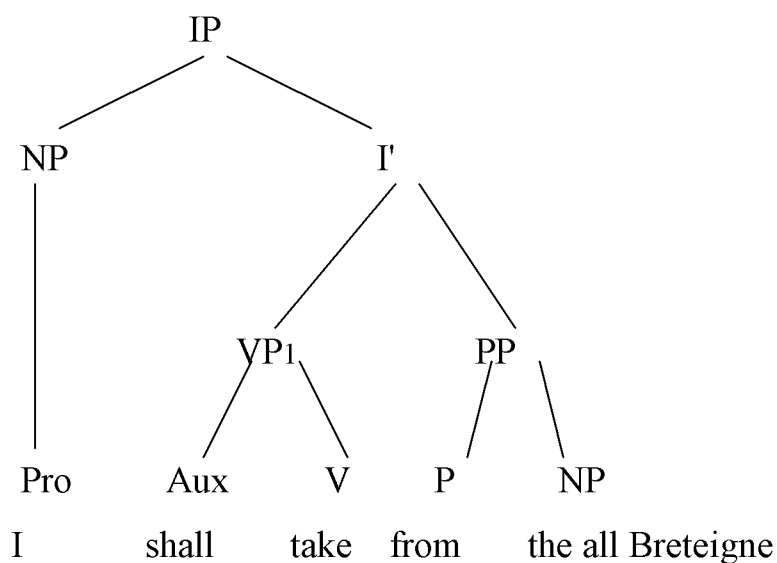
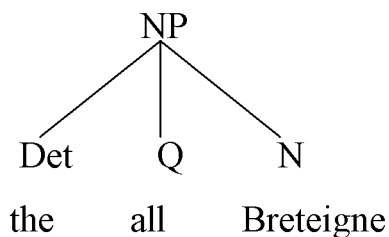

Рис. 3.1. Схема глибинної структури речення (166)

Структурна репрезентація зв'язку між конститuentами NP на глибинному рівні *form the all Breteigne* може бути експлікована таким чином:

У корпусі досліджуваного матеріалу квантифікатор *all* зафіксовано у препозиції до неозначеного артикля. Пор. також:

(167) *ср.-англ.* Whan the kyng Ventres of Garlot understode that he hadde loste his sone Galashin, he was right hevy and wroth, and especiall toward his wif Basyne, so that he spake not to hir all a moneth nother goode ne bade (45, 242) – “Коли король Вентрес із Гарлоту зрозумів, що він утратив свого сина Галашина, він став жорстким, особливо по відношенню до своєї жінки Басіні, і відтоді він не розмовляв з нею понад місяць не добре не погано”.

Квантифікатор *all* може виступати у функції суб'єкта дії NP, ад'юнкта та суб'юнкта. Позиція суб'єкта або номінативна має у середньоанглійській мові 3,49% (третя позиція у таблиці 3.1), а у ранньоновоанглійській – 2,5% (четверта позиція у таблиці 3.2) від загальної кількості квантифікатора *all* у досліджувані періоди. Пор.:

(168) *ср.-англ.* Whan *alle* was doo and they scholde departe, (48, 310) – “Коли все було зроблено, їм слід було поїхати”.

Структурна репрезентація приклада (169) на глибинному рівні може бути експлікована у такий спосіб:

(169) *ср.-англ.* *Alle* made him dun falle (41, 889) – “Усі змусили його донизу впасти”

S *Alle* V [+Tense] made Oacc him P dun V [-Tense] falle – > S V [+Tense] Oacc P V [-Tense]

Фактичний матеріал указує на частотність використання квантифікатора *all* у позиції ад'юнкта в середньоанглійській мові.

Слід зазначити, що він також трапляється у сполученні з власними назвами; показовою у цьому сенсі є середньоанглійська пам'ятка “Havelok the Dane” (XIII ст.) східно-центрального діалекту. Співвідношення всіх виокремлених у цій пам'ятці протоквантифікаторів і досліджуваною лексемою становить 346 до 182, тобто 52,6%. Пор.:

(170) *ср.-англ.* *Al Denemark I wile you yeve, | To that forward thu late me live* (41, 485-486) – “Усю Данію я віддам тобі, оскільки ти пізніше житимеш, ніж я”.

У випадках препозиції *all* до прикметника ідентифікація його функцій ускладнюється. Зокрема, *all good* – де *all* головне та позначає “everything” + *good* як постад'юнкт, або *all* як ад'юнкт, а *good* – головне. Пор. також: *all this, all that*:

(171) *ср.-англ.* *Yet is ther more with this myschef than all this*, (45, 149) – “Чи є щось більше цієї біди, ніж усе це”.

Правилами сучасної англійської мови випущення прийменника *of* із складу структурної схеми *all+ of+ Pr pers* заборонено: *all of it* є усталеною РР. Однак, ця модель може зазнавати правила трансформації, напр. *Pr pers + all*. Зокрема, *all of us* → *we all (subject), us all (object)*. *All* у цих конструкціях виступає підсилюваним словом [257, с. 65].

З давньоанглійського часу, збільшується частотність протоквантифікатора *all* у препозиції до займенника, напр. *all we*, функціонує за такою схемою до ранньоновоанглійського періоду. Звернімо увагу також на речення (172) та (173):

(172) *ср.-англ.* ***alle heo*** wullet quellen (42, 38) – “Усі вони страху бояться”;

(173) *ср.-англ.* and than shall ***we all*** be goode felawez ageyn (48, 414) – “І потім будемо ми усі добрими друзями знову”.

Приклад (172) ілюструє типову для початку середньоанглійського періоду (1205 р.) позицію *all*; приклад (173) характерен для кінця періоду. Таким чином, квантифікатори у постпозиції до займенника є загальновживаним явищем у ранньоновоанглійській мові. Ця зміна відбувається саме у той

відрізок часу, для якого постулюють дію механізму радикальної реінтерпретації. Коли *all*, *both*, *each* мали спільні з прикметниками категоріальні ознаки, їм, так само як і прикметникам, була властива пре- або постномінативна дистрибуція. Однак, дія вищезазначеного механізму радикальної реінтерпретації накладає певні обмеження щодо їх використання.

Контактне розміщення двох квантифікаторів у лінійній структурі не відповідає правилам сучасної англійської граматики. Кількісні підрахунки свідчать про зменшення вживання ранньоновоанглійських квантифікаторів у вищеназваній дистрибуції у 7,5 раза порівняно із середньоанглійськими. Пор.:

(174) *ср.-англ.* and the kynge and his companye a-light on foote, and salewed hem *alle eche* by hym-self, and thanked hem hertely (45, 579) – “І король і його компанія стали на коліна, і привітали його, всі та кожен окремо, подякували сердечно”;

(175) *ср.-англ.* and thei shull be sworn to sey the trouthe of *all bothe* in the goynge and in the comynge (45, 483) – “Вони присягаються говорити правду всю, коли йдуть та приходять”;

(176) *р.-н.-англ.* For well remembryng how *tuch all* good learning oweth unt you (5, per decennium).

Отже, предетермінативна синтаксична дистрибуція, постномінативна в середньоанглійській мові та поява протоквантифікатора з прийменником *of* протягом середньоанглійського періоду дозволяє твердити, що протоквантифікатор *all* набув дистинктивних ознак, які виокремлюють його з класу прикметників у XVI ст.

Згідно з правилами фразової структури квантифікатор *all* трапляється у двох конфігураціях. Приклади, що наведені нижче, вилучено з пам'яток ранньоновоанглійської писемності. Вони ілюструють типову для кінця XVI ст. дистрибуцію досліджуваної одиниці (див. рис. 3.2.):

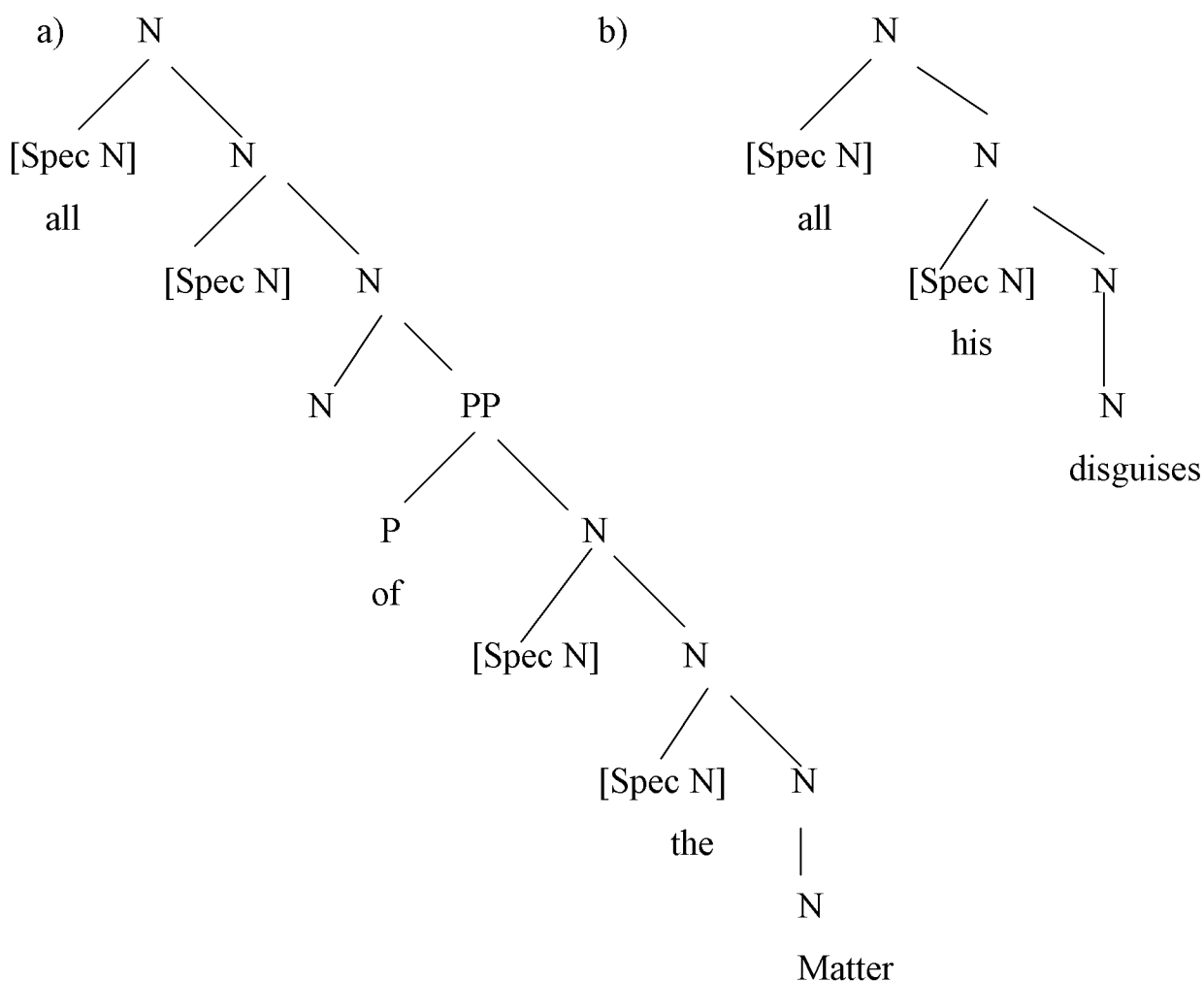

Рис. 3.2. Схеми глибинної структури фраз із квантифікаторами

Квантифікатор *any*

У текстах середньоанглійських пам'яток загальна кількість вживання протоквантифікатора *any* становить 1116 (7,63%) раз, а у ранньоновоанглійських – 352 (2,4%). Дистрибуція цієї одиниці у середньоанглійських пам'ятках представлена у таблиці 3.3:

Таблиця 3.3.

Дистрибуція протоквантифікатора *any* у середньоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	651	58,3
b) Конструкція Adj+N	114	10,2

c) Предномінативна з <i>man</i>	92	8,3
d) Конструкція <i>any of</i>	89	7,8
e) Предномінативна з <i>thing</i>	65	5,82
f) Абсолютна	32	2,86
g) Номінативна	31	2,7
h) Конструкція <i>any more</i>	28	2,5
j) Конструкція Q+Q	12	1,07
k) Предномінативна з <i>woman</i>	1	0,08
l) Перед особовим займенником	1	0,08

Дистрибуція квантифікатора *any* у ранньоновоанглійських пам'ятках представлена у таблиці 3.4:

Таблиця 3.4.

Дистрибуція квантифікатора *any* у ранньоновоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	232	65,9
b) Конструкція Adj+N	68	19,3
c) Конструкція <i>any of</i>	23	6,53
d) Номінативна	10	2,84
e) Після дієслова	7	1,98
f) Противільна	5	1,42
g) Конструкція <i>any more</i>	4	1,13
h) Конструкція <i>of any</i>	3	0,85

Слід зазначити, що в усіх трьох досліджуваних періодах переважає предномінативна позиція. У середньо- та ранньоновоанглійській мові зникають давньоанглійські дистрибуції: постномінативна, предетермінативна, постпозиція до особового займенника, з іменником у

родовому відмінку, плаваюча, постномінативна з іменником *man* у значенні неозначено-особового займенника. Постномінативна дистрибуція виявляється так само нетиповою для прикметників у цей період, як і для квантифікаторів. Нагадаємо, що на думку Д.Лайтфута, вирішальною щодо виокремлення квантифікаторів з класу прикметників є саме це положення [231, с. 170], що не підтверджується матеріалом нашого дослідження.

У середньоанглійській мові з'являються нові дистрибуції протоквантифікаторів, діагностичні для досліджуваних одиниць, напр., сполучення *any* з прийменником *of*, з іменником *thing*, квантифікатором *more*. У контексті поступового закріплення граматичних норм англійської мови в ранньомовноанглійський період зникають деякі властиві середньоанглійській мові дистрибуції, зокрема, абсолютна, контактне розміщення квантифікаторів, предномінативна з *man* та *woman*, перед особовим займенником. Відсутність вживання в абсолютній дистрибуції вказує на те, що ця одиниця (за винятком *more*) відкриває позиції для частиномовних одиниць, що не належать до класу квантифікаторів. Поява *any* з прийменником *of* датується кінцем середньо- та початком ранньомовноанглійської мови. Пор.:

(177) *ср.-англ.* his Hignesse wull not take hem ne *any of hem* in conceyt
(48, 63) – “Його Величність не візьме його, не будь-кого з них у боротьбу”.

Квантифікатор *much*

Середньоанглійський період позначен інтенсифікацією процесів, які були закладені у давньоанглійській мові, а саме редукцією ненаголошеного вокалізму, що спричинило поступове спрощення словозмінювальних систем. Вищезазначене вплинуло і на досліджувану одиницю також.

Загальна кількість протоквантифікатора *much* у текстах середньоанглійських пам'яток становить 1027 (7,02%) одиниць, а у

ранньоновоанглійському 222 (6,13%). Його дистрибуція у текстах середньоанглійського періоду представлена у таблиці 3.5:

Таблиця 3.5.

Дистрибуція протоквантифікатора *much* у середньоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	456	44,4
b) Абсолютна	226	22,0
c) Конструкція <i>as... as</i>	105	10,2
d) Номінативна	45	4,38
e) Після дієслова	41	3,8
f) Конструкція <i>much of</i>	39	3,99
g) Перед особовим займенником	27	2,62
h) Конструкція Q+Q	27	2,62
k) Перед дієсловом	25	2,43
l) Предетермінативна	23	2,23
m) Конструкція <i>Adj+N</i>	10	0,97
n) Постдетермінативна	3	0,29

Дистрибуція квантифікатора *much* у текстах ранньоновоанглійської мови представлена у таблиці 3.6:

Таблиця 3.6.

Дистрибуція квантифікатора *much* у ранньоновоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	114	51,3
b) Конструкція <i>as... as</i>	24	10,8
c) Абсолютна	20	9,0
d) Конструкція Q+Q	17	7,65
e) Конструкція <i>Adj+N</i>	12	5,4

f) Емфатична конструкція <i>how much</i>	10	4,5
g) Конструкція <i>much of</i>	10	4,5
h) Після дієслова	10	4,5
k) Після особового займенника	4	1,8
l) Номінативна	1	0,45

Для всіх трьох досліджуваних періодів найчастотнішою дистрибуцією є предномінативна. У ранньоновоанглійській мові вживання *much* зникає у таких дистрибуціях, як пре- та постдетермінативна, переддієслівна. У цей період *much* спорадично трапляється в номінативній дистрибуції, в якій маніфестовано субстантивний характер досліджуваного слова. Пор.:

(178) *р.-н.-англ.* *Much was belivid, but little understood* (50, 689).

У середньо- та ранньоновоанглійській мові збільшується частотність контактного вживання квантифікаторів, особливо з квантифікаторами *every* та *more*. Пор.:

(179) *ср.-англ.* *Now is it good to understode the circumstances that agreggen muchel every synne* (15 у, 85) – “Зараз це є добрим, щоб зрозуміти обставини, які нагадали багатьом кожен їхній гріх”;

(180) *р.-н.-англ.* *when there is a much more plentiful one made ready* (46, book 2, 20).

На особливу увагу заслуговують компаративні фрази з квантифікатором *much*. По-перше, модель *as...as* є третьою за частотністю вживання в ній квантифікатора *much* (таблиця 3.5) у середньоанглійській мові та другою (таблиця 3.6) – у ранньоновоанглійській. Окрім того, названа модель може розміщуватися в ініціальній позиції у реченні, тобто перед NP або перед VP. Пор.:

(181) *ср.-англ.* *And for as myche as I can not send yow good tydy[n]gys*, (48, 559) – “І до того ж так багато я не можу посилати тобі гарних новин”;

(182) *р.-н.-англ.* *They neuer as much as dreamed therof* (46, book 2, 186).

По-друге, квантифікатор *much* є тим чинником, який виконує функцію підсилювача порівняння. Пор.:

(183) *ср.-англ.* but the hethen peple hadde *moche* the werse (45, 56) –
“але язичники мали набагато гірше”.

У цей період розвитку англійської мови (XII-XV ст.) з'являється інший тип зв'язку – прийменниковий, найбільшого значення набуває прийменник *of* для позначення родового партитиву. Квантифікатор із прийменниковою фразою *of* вважається складним утворенням, наприклад, *three of the tables*; *many of our friends*; *much of the difficulty*, etc. У генеративній граматиці усі препозиційні елементи до останнього іменника у словосполученні розглядали як складний детермінатив: [[*three of the*]DET[*tables*]N]. З часом таке трактування стало неприйнятним, і *of-phrase* було визначено як комплемент стрижневого іменника, квантифікатор був помилково зарахований до простих за допомогою правила випущення (у традиційній граматиці “еліпсис”): *many of the man* → *many men*. Трактування прийменника *of* як беззмістовного форманта, який вставляється й випускається/або випускається за відповідними правилами вважалося нормою. Однак, *of* – це змістовний прийменник, який забезпечує внутрішній зв'язок між конститuentами прийменникової фрази [223, с. 87]. Слід зазначити, що виникнення прийменникових *of-phrase* у середньоанглійській мові є дистинктивною рисою, яка дозволяє виокремити квантифікатор *much* від прикметника та надати йому певного категоріального статусу. Пор.:

(184) *ср.-англ.* Which book spak *muchel of the* operaciouns (15 m, 421) –
“Яку книгу найбільше оцінили”.

Квантифікатор *many*

Загальна кількість вживань протоквантифікатора *many* у досліджуваних нами середньоанглійських пам'ятках писемності становить 1019 (6,97%), а у

ранньоновоанглійських – 234 (6,46%). Дистрибуція квантифікатора *manu* у текстах середньоанглійського періоду представлена у таблиці 3.7:

Таблиця 3.7.

Дистрибуція протоквантифікатора *manu* у середньоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	483	47,3
b) Конструкція Adj+N	189	18,5
c) Номінативна	78	7,65
d) Абсолютна	65	6,37
e) Конструкція <i>manu of</i>	63	6,18
f) Перед числівником	38	3,72
g) Після дієслова	33	3,23
h) Конструкція <i>as... as</i>	28	2,74
k) Перед особовим займенником	18	1,76
l) Після особового займенника	6	0,58
m) Предетермінативна	6	0,58
n) Конструкція Q+Q	5	0,49
o) Постномінативна	4	0,39
p) Після числівника	2	0,19
q) Конструкція <i>swa... swa</i>	1	0,09

Дистрибуцію квантифікатора *manu* у текстах ранньоновоанглійської мови представлено у таблиці 3.8:

Таблиця 3.8.

Дистрибуція квантифікатора *manu* у ранньоновоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	135	57,6
b) Конструкція Adj+N	50	21,36

c) Конструкція <i>many of</i>	16	6,83
d) Номінативна	11	4,7
e) Абсолютна	8	3,41
f) Після конструкції <i>there are</i>	3	1,28
g) Перед числівником	3	1,28
h) Після дієслова	3	1,28
k) Конструкція <i>a great many</i>	2	0,85
l) Конструкція Q+Q	2	0,85
m) Конструкція <i>as ... as</i>	1	0,42

Результати порівняльного аналізу протоквантифікаторів у давньо-, середньо- та ранньонорманської мові показали, що предномінативна дистрибуція є провідною в усіх трьох зазначених періодах. Прикметники продовжують вживатися у назвній позиції протягом VII–XVII ст., істотних зрушень у їхніх позиційних властивостях не зафіксовано. Наступна дистрибуція корелює з предномінативною, оскільки квантифікатор *many* модифікує іменник, у препозиції до якого розміщений прикметник. У середньоанглійській мові були зафіксовані спорадичні випадки постномінативної дистрибуції, які зникають у ранньонорманській.

Помічено, що середньоанглійські протоквантифікатори часто виконують функцію суб'єкта NP, що не є характерним для прикметників, які поступово втрачають здатність до субстантивації. У ранньонорманській мові частотність вживання прикметників у цій позиції зменшується. В усіх вищезазначених дистрибуціях могли з'являтися як квантифікатори, так і прикметники. Проте, на наш погляд, дистрибуція (e) у таблиці 3.7 та дистрибуція (c) у таблиці 3.8, тобто PP *many of*, є диференційною ознакою, яка дозволяє виокремити квантифікатори з-поміж прикметників та постулювати для них окремий статус у ранньонорманській мові.

У ранньоновоанглійській мові порівняно із середньоанглійською зменшується частотність компаративних конструкцій *as...as*, після дієслова, контактне розташування квантифікаторів, зникли такі дистрибуції: постпозиція до числівника, пре- та постпозиції до особового займенника, предетермінативна. Це пов'язано насамперед з інтенсивною перебудовою англійської мови, а особливо тенденцією до спрощення її словозмінювальних систем.

Нестабільність граматичних процесів ранньосередньоанглійської мови можна проілюструвати, напр. пам'яткою “Brut” (1205) південного діалекту, де досліджувана одиниця розміщена у препозиції до числівника як з неозначеним артиклем, так і без нього. Пор.:

(185) *ср.-англ. Moni þusend þer flowen* (42, 20) – “Багато тисяч відлетіло”;

(186) *ср.-англ. A monie hundred studen; stoden bi þan weie* (42, 632) – “Багато сотень коней стояло на дорозі”.

Синонімічним варіантом цієї одиниці є *fele* (*feole*), яка зустрілася 42 (0,28%) раз у текстах середньоанглійської мови з такою дистрибуцією:

Таблиця 3. 9.

Дистрибуція протоквантифікатора *fele* у середньоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
а) Предномінативна	28	66,6
б) Номінативна	6	14,2
с) Перед числівником	4	9,52
д) Абсолютна	4	9,52

Порівняно з давньоанглійським періодом частотність вживання цієї одиниці в середньоанглійський період скоротилася майже втричі, а в ранньоновоанглійській мові нами не зафіксовано жодного прикладу. Пор.:

(187) *ср.-англ. mid al swa fele cnihtes; swa þa scipen beren mihten* (42, 122) – “так багато рицарів, тільки стільки кораблів нести можуть”.

Квантифікатор *both*

Загальна кількість протоквантифікатора *both* у корпусі пам'яток середньоанглійської мови становить 676 (4,62%) одиниць, а в ранньоновоанглійській 244 (6,74%). Дистрибуція квантифікатора *both* у текстах середньо- та ранньоновоанглійській мові представлена в таблицях 3.10 та 3.11 відповідно:

Таблиця 3.10.

Дистрибуція протоквантифікатора *both* у середньоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	291	43,0
b) Предетермінативна	68	10,05
c) Після особового займенника	64	9,46
d) Постномінативна	56	8,28
e) Номінативна	49	7,24
f) Абсолютна	47	6,9
g) Конструкція <i>both of</i>	25	3,7
h) Перед прикметником	20	2,9
j) Перед особовим займенником	19	2,81
k) Перед числівником	17	2,51
l) Конструкція Q+Q	10	1,47
m) Перед дієсловом	5	0,73
n) Конструкція <i>of both</i>	4	0,59
o) Постдетермінативна	1	0,14

Таблиця 3.11.

Дистрибуція квантифікатора *both* у ранньоновоанглійських пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	61	25

b) Перед прийменниками	50	20,5
c) Перед прикметниками	33	13,5
d) Предетермінативна	24	9,83
e) Абсолютна	21	8,6
f) Конструкція <i>both of</i>	20	8,19
g) Номінативна	16	6,55
h) Після особового займенника	9	3,68
j) Конструкція Adj+N	6	2,45
k) Конструкція Q+Q	4	1,63

Порівняльний аналіз протоквантифікаторів трьох досліджуваних періодів показує, що в середньоанглійській мові дистрибуційні характеристики квантифікатора *both* розширилися, а в ранньоновоанглійській – деякі дистрибуції були втрачені, а саме: постдетермінативна, переддієслівна, препозиція до особового займенника, постномінативна, препозиція до числівника (особливо *two*), конструкція *of both*. Зникнення дистрибуції перед особовим займенником указує на те, що відбувається дія механізму радикальної реінтерпретації, яка зумовлює певні обмеження у вживанні. Оскільки раніше прикметники могли вільно вживатися у пре- або постпозиції до іменника або особового займенника, то з плином часу ця можливість втрачається і квантифікатор *both* відокремлюється від прикметників, а лексична одиниця набуває сучасних форм.

У середньоанглійській мові однією з поширених дистрибуцій квантифікатора *both* є постпозиція до особового займенника, і саме тут слово набувало флексивних форм, напр.:

(188) *cp.-англ.* and *they bothe* told me þat ye schold verily a ben at home be-
for Crystmas, and that causyd me that I wrot not to you non answer
(48, 276) – “І вони оба сказали мені, що ти повинен бути дома на
Різдво, і тому я не написав тобі жодної відповіді”;

(189) *p.-н.-англ.* the sin of all Mankind, antickly attir'd, some with Musik:
they both go up to the Picture (12, act II, scene 1).

Слід зазначити, що найхарактернішою ознакою цієї одиниці у середньоанглійській мові є вживання у постпозиції до оточуючих слів:

(190) *ср.-англ.* Hwan he that wiste, rathe he sende after prestes, fer an hende – Chanounes gode and monkes *bothe*, him for to wisse and to rede, (41, 360-361) – “Коли він про це дізнався, раду він скликав із святителів, канони Бога й монахів обидва, йому знати й читати”.

Інтерес викликає й те, що у “Canterbury Tales” Дж.Чосера протоквантифікатор *bothe* знаходиться лише у предномінативній дистрибуції, а постномінативна взагалі відсутня. Зокрема,

(191) *ср.-англ.* Wepen *bothe yonge and olde* in al that place, (15 f, 820) – “Плакали усі і молоді й старі в усьому місті”.

Незважаючи на те що контактне розташування квантифікаторів поступово зникає, досліджувана одиниця часто є конститuentом такої структури, зокрема, з квантифікаторами *alle, more, lesse, little*. Пор.:

(192) *ср.-англ.* An ich hom helpe wat I mai, ich singe mid hom night & dai, an ho *bop alle* for me þe gladdere, an to þe songe bop þe raddere (47, 730) – “І я йому допоміг все, що міг, я співав з ним ніч та день, і вони всі мені були раді, й пісню обидва радили”;

(193) *p.-н.-англ.* for they account it *both more* profitable and *more* decent to kill those beasts that are more necessary and useful to mankind (46, book 2, 40).

Протоквантифікатор *both* позначен субстантивними характеристиками, і тому вільно займає номінативну позицію у досліджуванні періоди. Ця особливість відокремлює його від прикметників, які втрачають цю здатність протягом середньоанглійського періоду. Пор.:

(194) *p.-н.-англ.* *Both* must alike from Heav'n derive their light, (50, 1).

Прийменникові фрази (PP) із *of* утворюються протягом середньоанглійського періоду та зберігаються до теперішнього часу. Пор.:

(195) *ср.-англ.* The somer passeth, and the nyghtes longe encressen double wise the peynes stronge *bothe of* the lovere and the prisoner (15 b, 480-481) – “Літо проходило і ночі ставали довшими, і це збільшило вдвічі усі муки обох і коханця й тюремника”.

Протягом VII-XVII ст. спостерігається така дистрибутивна ознака квантифікатора *both* як предетермінативна, що є характерним для сучасної англійської мови у випадку лише трьох квантифікаторів: *all*, *both*, *half*. Ці слова також називають “pre-determines”. Пор.:

(196) *р.-н.-англ.* He that made us all with his hand, *both the sea and the land*, grant us all for his sake (14, 511).

Квантифікатор *more*

Середньо-англійське *to* є етимомом сучасного англійського *more*, яке позначає і більшу кількість, і більше число. Загальна кількість досліджуваної одиниці у корпусі пам'яток середньоанглійської мови становить 593 (4,05%), а у ранньоновоанглійській 220 (6,08%). Дистрибуція квантифікатора *more* у текстах середньоанглійської мови представлена у таблиці 3.12:

Таблиця 3.12.

Дистрибуція протоквантифікатора *more* у середньоанглійський період

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
а) Конструкція порівняння	190	32,04
б) З елементом <i>no</i>	161	27,1
с) Предномінативна	88	14,8
д) Абсолютна	85	14,3
е) Конструкція Q+Q	27	4,5
ф) Структура <i>more of</i>	16	2,7
г) Після дієслова	10	1,68
h) Номінативна	5	0,84
і) Перед дієсловом	4	0,67

j) Перед особовим займенником	2	0,33
k) Конструкція Adj+N	2	0,33
l) Перед та після числівника	2	0,33
m) Постдетермінативна	1	0,16

Дистрибуція квантифікатора *more* у корпусі матеріалу ранньоновоанглійської мови представлена у таблиці 3.13:

Таблиця 3.13.

Дистрибуція квантифікатора *more* у текстах ранньоновоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Конструкція порівняння	76	34,5
b) З елементом <i>no</i>	54	24,5
c) Предномінативна	43	19,5
d) Перед прикметником	17	7,72
e) Конструкція Adj+N	14	6,36
f) Після дієслова	9	4,09
g) Конструкція <i>more of</i>	4	1,8
h) Абсолютна	2	0,9
i) Номінативна	1	0,45

Аналіз протоквантифікатора *more* у проаналізованих пам'ятках показав, що у середньоанглійський період кількість контекстів уживання цієї одиниці подвоїлася порівняно з давньоанглійським, а у ранньоновоанглійській навпаки – кількість скоротилася до дев'яти дистрибуцій. Матеріал дослідження показує, що найчастіше це слово трапляється в порівняльних конструкціях та нараховує 190 позицій у середньоанглійській та 76 у ранньоновоанглійській мові. Слід зазначити, що *more* розміщується безпосередньо у препозиції до корелята *than*, зокрема,

(197) *ср.-англ.* and knoweth it well that I love yow right hertely *more than* ye weene (45, 317) – “І знаєш це добре, що я кохаю тебе ніжно більше, ніж ти віриш”.

Названа синтаксична дистрибуція є основною для досліджуваної одиниці, оскільки дозволяє виокремити її у самостійний категоріальний клас. Окрім того, ідея неозначеної кількості актуалізується у цій конструкції, що є головною ознакою квантифікаторів. Використання моделі *more than* надає змісту речення, значущості й експресивності. Пор.:

(198) *р.-н.-англ.* Till I scarcely *more than* muttered “other friends have flown before” (50, 26) – “Поки я ледве промовив більше ніж “інші друзі зникли раніше””.

Звертає на себе увагу й те, що у компаративних конструкціях використовувався лише протоквантифікатор *more*:

(199) *ср.-англ.* and than thei hem armed *more* and *lesse* and lepte to horse (45, 385) – “І потім вони його озброїли більш чи менш та дали коня”;

(200) *р.-н.-англ.* Azure of gold he bare with a griffon *lesse or more*; And a difference of a molatt he bare in his crest allgate (14, 55-58).

Використання детермінатива *the* та прислівника *so* вказує на контекстну зумовленість цієї конструкції. *The* походить від інструментального відмінка давньоанглійського вказівного займенника *þu*, *þe*, його вживання лише з протоквантифікатором *more* у порівняльній конструкції спричиняє емпатизацію всього висловлення й збереження рими [242, с. 282]. Пор.:

(201) *ср.-англ.* The savour passeth ever *lenger the moore*, | For fulsomnesse of his prolixitee (15 l, 404-405) – “Цікавість проходила все більш і більш, від нещирості цього багатослів'я”.

Модель подвійного вживання детермінанта *the...the* сформувалася в давньоанглійській мові і поступово закріпилася у середньоанглійській, де перший елемент часто підсилений прислівниками *ay*, *ever*:

(202) *cp.-англ. ay the forther that she was in age, The moore trewe ... She was to hym in love* (15 j, 712) – “Насправді вона була у віці, тим більша була правда.... вона була закохана у нього”;

(203) *p.-н.-англ. The more is my Grief!* I wou'd fain know as much as you, which makes me so inquisitive (12, scene 1).

Структурна репрезентація речення (203) на глибинному рівні *The more is my Grief* може бути експлікована у такий спосіб:

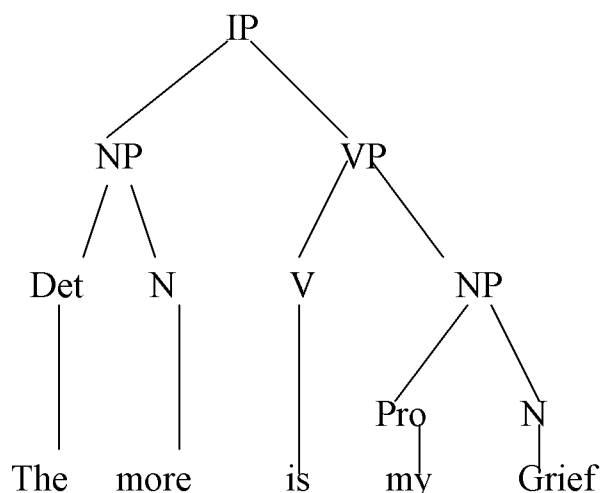

Рис. 3.3. Схема глибинної структури речення (203)

Зауважимо, що приклад (203) є одним з усієї вибірки, який ілюструє номінативну дистрибуцію квантифікатора *more*, що не є характерними для цієї одиниці, оскільки за своєю природою *more* у правосторонньому оточенні має *N-елементи*.

У середньоанглійській мові протоквантифікатор *more*, як правило, передує іменникові, й дуже рідко розміщений у постпозиції до нього [171, с. 230]. У нашому дослідженні предномінативна дистрибуція займає третє місце за частотністю в середньо- та ранньомовноанглійській мові. Якщо порівняти результати дослідження цих та попередньо розглянутого періодів, то звертає на себе увагу те, що для давньоанглійської мови визначальною та найчастотнішою є постномінативна дистрибуція. Жодного

такого випадку квантифікатора *more* у середньо- та ранньоновоанглійській мові не трапилося.

Зазначимо, що зазначена одиниця зафіксована у контактному розташуванні з іншими квантифікаторами, зокрема, *lesse, al, more, any, many*.

(204) *ср.-англ.* *þat þer magen sitten to; sixteen hundred & ma al turn abuten;* (42, 596) – “Там сиділо, шістнадцять сотень і більше, усі хто повернувся”.

У ранньоновоанглійській мові вищезазначена дистрибуція відсутня, що пояснюється поступовими якісними зрушеннями, а саме стабілізацією літературної норми, дотриманням нормативних правил в орфоєпії, лексиці та граматиці [160, с. 148].

Протоквантифікатор *more* виконує у середньоанглійській мові функцію ад’єктивного модифікатора: *more miserable, bolde, nedeful, valiable, curious, carefull, agreeable, plentiful, etc.* Пор.:

(205) *ср.-англ.* *For word and speach, Plautus is more plentiful, and Terence more pure and proper* (5, book 2, 77) – “Щодо слів та промов Платон – витонченіший, а Теренс – істинніший та зрозуміліший”.

У ранньоновоанглійській мові набуває поширення структура Det+Q+Adj+N. Подібна модель відсутня у давньоанглійській мові, а у середньоанглійській зафіксовані спорадичні випадки. Пор.:

(206) *р.-н.-англ.* *This is not because they consider their neighbors more than their own citizens; but since their neighbors trade everyone upon his own stock, fraud is a more sensible injury* (46, book 2, 63).

Інновацією середньоанглійського періоду є також поява протоквантифікатора *more* із прийменником *of*:

(207) *ср.-англ.* *the said John Paston, knyght, not to have more of any of the maners, londes, tenementz, possessions, and hereditamentes, whiche were of the said John Fastolf,* (48, 426) – “Вищезгаданий Джон Пастон, рицар, немає більше жодних прав, земель, оренди, власності та спадку, що було вищезгаданого Джона Фастолфа”.

У середньоанглійській мові продовжують вживатися числівники з родовим розділовим у неозначеній NP, проте, як зазначалося вище, у цей період відбувається інтенсивне нівелювання відмінкових флексій і нарощення аппозитивних конструкцій. Пор.:

(208) *ср.-англ.* *sixti þusend & ma þusend þer-to*; Modred wes heore ælder;
(42, 748) – “Шістдесят тисяч та більше для того; Модред був тут старший”.

Квантифікатор *some*

Протоквантифікатор *some* зафіксовано 585 (4,0%) раз у пам'ятках середньоанглійського періоду, а у ранньоновоанглійському 315 (8,7%). Його дистрибуція у текстах середньоанглійській мові представлена у таблиці 3.14:

Таблиця 3.14.

Дистрибуція протоквантифікатора *some* у середньоанглійськи пам'ятках

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	267	45,6
b) Номінативна	136	23,3
c) Конструкція Adj+N	56	9,57
d) Конструкція з <i>of</i>	52	8,8
e) Перед особовим займенником	33	5,64
f) Абсолютна	26	4,4
g) Після дієслова	5	0,85
h) Предетермінативна	4	0,68
i) Перед числівником	3	0,51
j) Постномінативна	3	0,51

Дистрибуція досліджуваної одиниці у текстах ранньоновоанглійської мови представлена у таблиці 3.15:

Дистрибуція квантифікатора *some* у текстах ранньоновоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	118	37,5
b) Конструкція Adj+N	101	32,0
c) Номінативна	41	13,01
d) Конструкція <i>some of</i>	23	7,3
e) Конструкція Q+Q	17	5,4
f) Абсолютна	8	2,53
g) Конструкція <i>of some</i>	6	1,9
h) Після дієслова	1	0,3

На противагу давньоанглійській мові, постномінативна дистрибуція протоквантифікатора *some* спорадично трапляється в середньоанглійській. Його реалізація слугує засобом фокусування уваги на керуючому слові (the governing word).

Саме в середньоанглійський період виникає низка певних синтаксичних конструкцій з досліджуваною одиницею, а Q+Adj+N, аппозитивна конструкція до особового займенника. Пор.:

(209) *ср.-англ.* Telle us *som murie thyng* of adventures (15 j, 15) – “Розкажи декілька веселих подробиць про подорож”;

(210) *ср.-англ.* *Summe* heo gunne ærnen; *summe* heo gunnen urnen; *summe* heo gunnen lepen; *summe* heo gunnen sceoten; *summe* heo wræstleden (42, 644) – “Дехто з них почав бігати, дехто з них почав надзвичайно швидко бігати, дехто з них почав стрибати, дехто з них почав стріляти, дехто з них почав дратися на руках”.

Якщо для давньоанглійського протоквантифікатора *some* пре- або постпозиція до числівника були досить поширеним явищем, то матеріал

пам'яток середньоанглійської мови виявив лише спорадичні випадки, а у ранньоновоанглійській ця дистрибуція повністю зникає. Пор.:

(211) *ср.-англ.* I sey for that ye knowe hym not so wele as I wolde that ye dide; ffor ye se *somme two tymes or thre*, and yet ye ne knowe hem not, and ther of I merveyle (45, 169) – “Я відповідаю на це тобі, що ти його добре не знаєш, як я би хотіла; ти бачила його декілька разів два чи три, і ти не знаєш його, ось чому я дивуюся”.

Квантифікатори *every* та *each*

Квантифікатор *every* у пам'ятках середньоанглійської мови зафіксовано 557 раз (3,9%), а *each* 377 (2,5%). У ранньоновоанглійській мові *each* трапилося 56 (1,5%), а квантифікатор *every* 201 (5,5%).

Дистрибуція квантифікатора *every* у текстах середньо- та ранньоновоанглійській мові представлена у таблицях 3.16 та 3.17 відповідно:

Таблиця 3.16.

Дистрибуція протоквантифікатора *every* у текстах середньоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	477	90,5
b) Номінативна	33	6,26
c) Після дієслова	15	2,8
d) Постномінативна	13	2,5
e) Абсолютна	10	1,9
f) Конструкція Q+Q	5	0,9
g) Після особового займенника	3	0,56
h) Перед числівником	1	0,18

Таблиця 3.17.

Дистрибуція квантифікатора *every* у текстах ранньоновоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	167	83,08
b) Конструкція Adj+N	22	10,9
c) Номінативна	7	3,48
d) Конструкція <i>every one of</i>	5	2,48

Дистрибуція *each* у пам'ятках середньо- та ранньоновоанглійської мови представлена у таблицях 3.18 та 3.19 відповідно:

Таблиця 3.18.

Дистрибуція протоквантифікатора *each* у текстах середньоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	183	48,5
b) Конструкція <i>each of</i>	105	27,8
c) Номінативна	64	16,9
d) Абсолютна	9	2,38
e) Після дієслова	6	1,59
f) Предетермінативна	6	1,59
g) Конструкція Adj+N	2	0,53
h) Постномінативна	1	0,26
j) Після особового займенника	1	0,26

Таблиця 3.19.

Дистрибуція квантифікатора *each* у текстах ранньоновоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	27	48,2

b) Номінативна	11	19,6
c) Конструкція Adj+N	9	16,07
d) Конструкція <i>each other</i>	7	12,5
e) Конструкція <i>eche of</i>	2	3,57

У сучасній англійській мові квантифікатор *every* використовується лише як препозитивне означення, він не має інших синтаксичних властивостей. Субстантивні характеристики відсутні, оскільки **every can go* є нісенітницею. Однак, порівняльний аналіз протоквантифікаторів XII-XVII ст. виявив досить широке дистрибутивне коло *every*, що становить 10 позицій у середньоанглійській мові, які у наступному періоді скоротилися майже у 2,5 раза. З таблиць (3.16) та (3.17) видно, що предномінативна дистрибуція є визначальною для квантифікаторів, так само як і для прикметників протягом трьох синхронних зрізів. Номінативна дистрибуція є досить поширеною у середньоанглійській мові, проте стає спорадичною у ранньосередньовісній. Отже, виокремити цю одиницю з класу прикметників за таким синтаксичним оточенням є важким завданням, і тому єдиною ознакою її приналежності до класу квантифікаторів є позначення нею кількості.

Однією з дистинктивних рис, що відрізняє квантифікатор *each* від *every* є здатність першого вживатися у переважній кількості з прийменником *of*:

(212) *cp.-англ.* and sore *eche of hem* shewde her hardnyse and his grete prowessse, and *eche of hem* seide that neuer was he worthe to be cleped a knyght (45, 441) – “На жаль, кожен з них показав силу та свою доблесть, і кожен з них сказав, що його не варто називати рицарем”.

Протоквантифікатор *every* у ранньосередньовісній мові також уживався у сполученні з прийменником *of*, проте частотнішим стає словосполучення *every one of*, де *one* виконує функцію числівника і не є словом-субститутом. Як правило, *every one of* близьке за значенням до

each of, що вказує на відношення до певної кількості, але, на противагу *each*, не уточнює, хто і як виконує дію [213, с. 207]. Пор.:

(213) *ср.-англ.* in soche maner that *euerich of* hem shulde brynge with hem their wyves and doughtres, and her neces or susteres (45, 63) – “У такий спосіб кожен із них повинен привести із собою своїх дружин та дочок, небог та сестер”;

(214) *р.-н.-англ.* The stewards of *every one of* them come to the market-place at the appointed hour (46, book 2, 19).

Квантифікатор *each* реалізує значення двох суб’єктів або об’єктів у той час, коли *every* допускає структурну дистрибуцію більше двох. Порівняльний аналіз дистрибутивних характеристик двох досліджуваних одиниць виявив, що *each* може займати позицію ад’єктивну й субстантивну (самостійну, абсолютну), а квантифікатор *every* переважно трапляється в атрибутивній, хоча в ранньоновоанглійській мові інколи актуалізований самостійно. У сучасній англійській мові можлива лише одна дистрибуція – атрибутивна.

На особливу увагу заслуговує той факт, що в середньоанглійській мові протоквантифікатор *every* розміщений у пре- або постпозиції до інших квантифікаторів, особливо *alle*, *any*, *tuchel*, *ælc*. Пор.:

(215) *ср.-англ.* and on the fife day thei departed, *any every* man repeired to his owne contrey, (45, 630) – “На п’ятий день вони поїхали, кожен із них пішов до своїх сіл (загонів)”.

Отже, для виокремлення квантифікатора *each* із класу прикметників достатньою виявляється номінативна та структурна дистрибуція з прийменником *of*, а для квантифікатора *every* основною виявляється семантична дистрибуція.

Квантифікатори *none*, *nothing*

Такі слова як *none*, *nothing* належать до квантифікаторів заперечення. У пам’ятках середньоанглійського періоду ці одиниці зафіксовано

476 (3,25%) раз, а у ранньоновоанглійській 45 (1,24%). Їх дистрибуція у текстах зазначених періодів представлена у таблицях 3.20 та 3.21 відповідно:

Таблиця 3.20.

**Дистрибуція протоквантифікаторів *none, nothing* у текстах
середньоанглійської мови**

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	144	30,2
b) Номінативна	79	16,5
c) Після дієслова	59	12,3
d) Абсолютна	55	11,5
e) Конструкція Adj+N	34	7,14
f) Конструкція <i>none of</i>	30	6,3
g) Після особового займенника	27	5,67
h) Конструкція <i>of nothing</i>	19	3,99
j) Конструкція <i>nothing of</i>	19	3,99
k) Перед особовим займенником	5	1,05
l) Постдетермінативна	4	0,8
m) Пост номінативна	1	0,2

Таблиця 3.21.

**Дистрибуція квантифікаторів *none, nothing* у текстах
ранньоновоанглійської мови**

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Номінативна	25	55,5
b) Конструкція <i>none of</i>	8	17,7
c) Після дієслова	7	15,5
d) Абсолютна	5	11,1

Середньоанглійський період характеризується варіативністю заперечувальних структур у реченні. Множинні заперечення є типовими для цього періоду, що пояснює досить значну кількість синтаксичних дистрибуцій. Визначальною є поява розділових РР з *of* та номінативна дистрибуція, що дозволяють виокремити досліджувані одиниці з класу прикметників:

(216) *ср.-англ.* as thei hadde be to-geder xx yere, for noon of hem was ashamed ne dismayed of other, (45, 610) – “Оскільки вони були разом двадцять років, ніхто з них не соромився та не лякався іншого”;

(217) *р.-н.-англ.* None should attend him but his friend (49, 22).

Квантифікатор (*a*) *little*

У досліджуваних пам'ятках середньоанглійської мови квантифікатор *little* представлено 264 (1,8%) рази, а у ранньоновоанглійській 112 (3,09%). У ранньоновоанглійський період такі дистрибуції як номінативна, РР з прийменником *of* є характерними лише для квантифікаторів, що дозволяє відокремити їх від класу прикметників, у тому числі і квантифікатор *little*. Дистрибуція цієї одиниці у текстах XII-XVII ст. представлена у таблицях 3.22 та 3.23 відповідно:

Таблиця 3.22.

Дистрибуція протоквантифікатора (*a*) *little* у текстах середньоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
а) Предномінативна	121	45,8
б) Абсолютна	69	26,1
с) Конструкція протівільна	30	11,36
д) Після дієслова	11	4,16
е) Перед особовим займенником	10	3,78
ф) Номінативна	9	3,4

g) Конструкція <i>a little of</i>	4	1,5
h) Конструкція Q+Q	4	1,5
j) Перед дієсловом	3	1,13
k) Пост номінативна	2	0,75
l) Постдетермінативна	1	0,37

Таблиця 3.23.

**Дистрибуція квантифікатора (*a*) *little* у текстах
ранньоновоанглійської мови**

<i>Дистрибуція</i>	<i>Загальна кількість</i>	<i>%%</i>
a) Абсолютна	43	38,3
b) Предномінативна	33	29,4
c) Перед прикметником	18	16,07
d) Конструкція <i>a little of</i>	6	5,35
e) Після дієслова	4	3,57
f) Конструкція протівільна	4	3,57
g) Конструкція Q+Q	3	2,67
h) Номінативна	1	0,89

Контактне розташування квантифікаторів у ранньоновоанглійському реченні не є частотним, проте зафіксовані спорадичні випадки з такими словами, як *any*, *more*, *much*, *less*. Зокрема,

(218) *p.-n.-англ.* to trie how I could disuse my owne eare and to ease it of this continuall burthen, which indeede seemes to surcharge it *a little too much*, (18, 16).

На початку XII ст. збільшується вживання квантифікатора *little* у препозиції до особових займенників (25%), яка потім поступово зникає в ранньоновоанглійській мові. Пор.:

(219) *ср.-англ.* for þas kinges sunen tweien. *lutlen heo* weoren beien (42, 336) – “королівських двоє синів. Невеликі вони були обидва”.

Звернімо увагу на дистрибуцію, яка зафіксована лише з квантифікатором *little*. Ми визначаємо її як противільну, оскільки її конститuentом є прийменник *but*:

(220) *ср.-англ.* hat gladdē was whan that he hym saugh, but he was *but litill* while in comynge, ffor he com theder in half a day and oon nyght ffor he was full of grete art (45, 438) – “Рад був, коли він його побачив, оскільки він шов ледь, він шов туди півдня і ніч, він був наповнен великим мистецтвом”.

Квантифікатор *most*

У середньоанглійській мові загальна кількість протоквантифікатора *most* у проаналізованих пам'ятках становить 203 (1,38%), а у ранньоновоанглійській 165 (4,56%). Його дистрибуція представлена у текстах середньо- та ранньоновоанглійської мови у таблицях 3.24 та 3.25 відповідно:

Таблиця 3.24.

Дистрибуція протоквантифікатора *most* у середньоанглійській мові

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Найвищий ступінь порівняння	86	42,3
b) Предномінативна	83	40,8
c) Абсолютна	14	6,89
d) Номінативна	4	1,97
e) Постдетермінативна	4	1,97
f) Конструкція <i>most of</i>	4	1,97
g) Предетермінативна	4	1,97
h) Після особового займенника	2	0,98
j) Перед прикметником	2	0,98

Таблиця 3.25.

Дистрибуція квантифікатора *most* у текстах ранньоновоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Найвищий ступінь порівняння	128	77,5
b) Предномінативна	18	10,9
c) Конструкція Adj+N	9	5,45
d) Конструкція <i>most of</i>	7	4,2
e) Після особового займенника	3	1,8

У середньоанглійській мові протоквантифікатор *most* є стрижневим конститuentом словосполучень найвищого ступеня порівняння, вживаючись у предномінативній дистрибуції, решта позицій є спорадичними. З іншого боку, збільшується частотність вживання цієї одиниці у РР з прийменником *of* у цей та наступний періоди розвитку мови, що є діагностичною ознакою досліджуваного класу слів. У ранньоновоанглійській мові тенденції, що намітилися у попередній період розвиваються. Певна більшість дистрибуцій зникає, а основні диференціації залишаються. Пор.:

(221) *р.-н.-англ.* *Most critics*, fond of some subservient art, still make the whole depend upon a part (50, 263);

(222) *ср.-англ.* And with all the lordys of Ingland I trowe it be not unknowyn to you, *most of* eny on man alyue (48, 581) – “І з усіма лордами Англії, я не вірю, що ти не знайомий, з найбільш відомими людьми”.

Квантифікатор *half*

Протоквантифікатор *half* зафіксовано у пам’ятках середньоанглійської мови 150 (1,02%), а у ранньоновоанглійській 31 (0,85%). Дистрибуція цієї одиниці у текстах досліджуваних періодів представлена у таблицях 3.26 та 3.27 відповідно:

Таблиця 3.26.

Дистрибуція протоквантифікатора *half* у текстах середньоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	80	53,3
b) Предетермінативна	20	13,3
c) Номінативна	14	9,3
d) Абсолютна	13	8,6
e) Конструкція <i>half of</i>	11	7,3
f) Після числівника	5	3,33
g) Перед числівником	4	2,6
h) Постномінативна	3	2

Таблиця 3.27.

Дистрибуція квантифікатора *half* у текстах ранньоновоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	11	35,4
b) Абсолютна	7	22,5
c) Перед прикметником	6	19,3
d) Предетермінативна	6	19,3
e) Конструкція <i>half of</i>	1	3,2

Порівняно з попередньо розглянутим періодом, у XI–XV ст. кількість дистрибуцій протоквантифікатора *half* збільшилася, а саме: РР з прийменником *of*, постномінативна, номінативна, перед числівником. Однак, у ранньоновоанглійській мові спостерігається стрімке зменшення дистрибуцій, що вказує на рух до стабілізації англійської національної літературної мови, будучи пов'язаним із реінтерпретацією синтаксичних зв'язків носіями мови [160, с. 3]. У цей період і у подальшому залишаються

типові для квантифікаторів дистрибуції. Зберігаються предетермінативна та РР з прийменником *of*, що дає підстави виокремити їх у самостійний лексико-граматичний клас слів. Оскільки квантифікатор *half* може передувати детермінативу, його називають також предетермінатив. За Л.С.Бархударовим, це слово незрозумілої категоріальної приналежності [11, с. 58]. Приклади (223) – (225) підтверджують вищезазначені положення:

(223) *ср.-англ.* or the herte sholde haue his feire doughter to wif, and *half his reame*, yef that he were gentill of birthe, and after his deth haue all (45, 423) – “Його серце повинна мати його гарна дочка як дружина, і половину його царства, якби він був м’який з народження, то після його смерті отримав би все”;

(224) *р.-н.-англ.* That single Act gives *half the World the Spleen* (50, 43);

(225) *ср.-англ.* Ye shall to-morowe sende thedir that oon *half of youre peple* (45, 55) – “Тобі слід завтра відіслати одну половину твоїх людей”.

Спорадично протоквантифікатор *half* зафіксовано у номінативній дистрибуції з артиклем у препозиції, де він набуває субстантивних ознак:

(226) *ср.-англ.* and than departed his peple in viij parties, and putte in each Partye ijM1 knyghtes, and *the half* were on foote, and half on horse-bak, (45, 658-659) – “І тоді поїхали його люди вісьма частинами, і в кожній частині до десяти рицарів, і половина пішки, а інша половина на конях”.

Нестабільність позиції протоквантифікатора *half* із числівниками спостерігається у середньоанглійській мові, оскільки співвідношення його вживання у пре- та постпозиції становить майже однакову кількість. Пор.:

(227) *ср.-англ.* Scullen nu to-nihte; *half hundred* cnihten mid speren and mid scelden (42, 492) – “Зараз буде ніч, півсотні рицарів із списами та щитами (прийде)”;

(228) *ср.-англ.* ffor ye be moo peple be that oon *half* than thei be (45, 595) – “Для тебе буде більше людей, що складає одну половину з тих, що є”.

У текстах трьох історичних періодів розвитку англійської мови нами зафіксовано лише один приклад контактного розташування квантифікатора *half*, на відміну від інших досліджуваних одиниць. Пор.:

(229) *p.-н.-англ.* There was *some halfe* dozen of citizens (49, 18).

Квантифікатор *few*

У пам'ятках середньоанглійської мови зафіксовано протоквантифікатор *few* 82 (0,56%) раз, а в ранньоновоанглійській 72 (1,99%). Дистрибуція цієї одиниці у текстах середньо- та ранньоновоанглійської мови представлена у таблицях 3.28 та 3.29 відповідно:

Таблиця 3.28.

Дистрибуція протоквантифікатора *few* у текстах середньоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	45	54,8
b) Абсолютна	10	12,1
c) Проти вільна	8	9,75
d) Конструкція <i>a few of</i>	7	8,53
e) Номінативна	7	8,53
f) Перед числівником	2	2,43
g) Постномінативна	2	2,43
h) Постдетермінативна	1	1,21

Таблиця 3.29.

Дистрибуція квантифікатора *few* у пам'ятках ранньоновоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	33	45,8
b) Номінативна	11	15,2

с) Абсолютна	10	13,8
d) Конструкція <i>a few of</i>	7	9,72
е) Протівільна	3	4,16
f) Конструкція Adj+N	3	4,16
g) Конструкція порівняння	3	4,16
h) Конструкція <i>of a few</i>	2	2,77

Приклад (230) є одним із перших, де протоквантифікатор *a few* зафіксовано з іменником у множині та в абсолютній дистрибуції у середньоанглійській мові. Пор.:

(230) *ср.-англ.* and those frendys be not *a fewe* (48, 619) – “Цих друзів не було багато”.

Спорадично ця одиниця фіксується у реченнях із ступенем порівняння та власне у компаративних конструкціях. Пор.:

(231) *р.-н.-англ.* no country family has *fewer than* forty men and women it, (46, book 2, 3).

Інколи *few* контактено розміщується з іншими квантифікаторами, зокрема, із *some*:

(232) *р.-н.-англ.* Thesoil was withered, all things looked dismally and all places were either quite uninhabited, or abounded with wild beasts and serpents, and *some few men* that were neither less wild nor less cruel than the beasts themselves (46, book 1, 5).

Незважаючи на здатність вживатися у значній кількості позицій, тільки РР з прийменником *of*, номінативна та абсолютна є тими діагностичними ознаками, які дозволяють виокремити цю одиницю з класу прикметників:

(233) *ср.-англ.* and a peyre it shall not if alle folks haue do trewly, but I suppose *fewe of yow* haue take any heed at it as moch as I ded (48, 130) – “Зрозуміло, що цього не буде, якщо всі люди будуть поступати

справедливо, але я передбачаю дехто з вас візьметься за розум, так же сильно як я це зробив”;

(234) *p.-n.-англ.* Then consider how *few* of those that work are (46, book 2, 13).

Квантифікатор *less*

У корпусі пам'яток середньоанглійської мови квантифікатор *less* зафіксовано 72 (0,49%), а в ранньоновоанглійській 69 (1,9%). Дистрибуція цієї одиниці у текстах середньо- та ранньоновоанглійської мови представлена у таблицях 3.30 та 3.31 відповідно:

Таблиця 3.30.

Дистрибуція протоквантифікатора *less* у текстах середньоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Конструкції порівняння	36	50,0
b) Абсолютна	20	27,7
c) Предномінативна	9	12,5
d) Конструкція Q+Q	3	4,16
e) Номінативна	2	2,77
f) Постномінативна	1	1,38
g) Конструкція <i>lesse of</i>	1	1,38

Таблиця 3.31.

Дистрибуція квантифікатора *less* у текстах ранньоновоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Порівняння	25	36,2
b) Предномінативна	24	34,8
c) Перед прикметником	18	26,08
d) Конструкція Q+Q	2	2,89

Порівняно з давньоанглійською мовою, кількість вживань протоквантифікатора *less* у середньо- та ранньоновоанглійській мові збільшилася майже в 9 раз. Окрім того, практично всі давньоанглійські дистрибуції зникли, а на їх місці з'явилися нові, а саме: номінативна, абсолютна, конструкції порівняння та РР з прийменником *of*, контактне розміщення квантифікатора з іншим. Слід зважити на те, що у ранньоновоанглійській мові загальна кількість дистрибуцій зменшилися вдвічі.

Квантифікатор *less* є вищим ступенем порівняння квантифікатора *little* і тому широко вживається у компаративних конструкціях. У реченні досліджувана одиниця контактено розміщується з іншими квантифікаторами, зокрема, *more, some, little, much*. Пор.:

(235) *р.-н.-англ. Some less refin'd, beneath the Moon's pale Light
Pursue the Stars that shoot athwart the Night* (50, Canto 2, 36).

Квантифікатор *either*

Загальна кількість квантифікатора *either* у пам'ятках середньоанглійської мови становить 15 (0,10%), а у ранньоновоанглійської 161 (4,45%). Дистрибуція квантифікатора *either* у текстах середньо- та ранньоновоанглійської мови представлена у таблицях 3.32 та 3.33 відповідно:

Таблиця 3.32.

Дистрибуція протоквантифікатора *either* у текстах середньоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
а) Предномінативна	10	66,6
б) Конструкція <i>eythey of</i>	4	26,6
с) Конструкція Q+Q	1	6,66

Таблиця 3.33.

Дистрибуція квантифікатора *either* у текстах ранньоновоанглійської мови

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Перед прийменниками	46	28,5
b) Предномінативна	40	24,8
c) Конструкція <i>either of</i>	24	14,9
d) Перед дієсловом	24	14,9
e) Перед прикметниками	16	9,93
f) Номінативна	6	3,72
g) Абсолютна	4	2,48
h) Конструкція Q+Q	1	0,62

Протягом давньо- та середньоанглійського періодів протоквантифікатор *either* зафіксовано лише у трьох дистрибуціях. Предномінативна залишається основною, а давньоанглійські дистрибуції предетермінативна та номінативна зникають, проте з'являються дві нові. Окремої уваги заслуговує ранньоновоанглійська мова, де відбувся різкий стрибок у вживанні досліджуваної одиниці та збільшення дистрибутивних позицій до 8. Для цієї одиниці, як і для класу слів-квантифікаторів у цілому, характерними є РР з прийменником *of* та номінативна дистрибуції, що відокремлює цей клас слів від інших.

Квантифікатор *several*

Корпус пам'яток давньо- та середньоанглійської мови характеризується відсутністю протоквантифікатора *several*, він лише спорадично з'являється у ранньоновоанглійській. Отже, вибірка складає 8 (0,22%) прикладів, дистрибуція, яких представлена у таблиці 3.34:

**Дистрибуція протокватифікатора *several* у текстах
середньоанглійської мови**

Дистрибуція	Загальна кількість	%%
a) Предномінативна	7	87,5
b) Конструкція Adj+N	1	12,5

Ми діагностуємо це слово як квантифікатор, оскільки його кількісне значення чітко прослідковується (див. приклад 236). Пор.:

(236) *р.-н.-англ.* the deputies from *several towns* met together to wait for their coming (46, book 2, 28).

Таким чином, на наш погляд, є всі підстави твердити, що досліджуванні одиниці становлять окремий клас слів, оскільки їх характеризують властиві тільки їм дистрибуції. Аналіз матеріалу давньоанглійських пам'яток виявив, що номінативна дистрибуція протоквантифікаторів є характерною майже для всіх досліджувальних одиниць, окрім *laes*, *bothe*, *mare*, *most*, *monig* й усіх прикметників без винятку. Середньоанглійські прикметники продовжували виступати ядром NP. Протягом XVI ст. з появою нормативних граматик англійської мови, лише субстантивовані прикметники могли вживатися в цій позиції. У реченні утворилася певна лакуна й іменник стає його обов'язковим конституентом. У цьому контексті звернімося до субститута іменників *one*, оскільки він часто вживається разом з прикметником. Розглянемо його розвиток у хронологічній послідовності за О.Есперсеном [213, с. 501-503]:

1300 – *a good one*; 1400 – *the good one*; 1500 – *never a one*, *such a one*, *(the) good ones*; 1600 – *one good one*; XVIII с. – *that one*, *a silver one*; XIX с. – *the one (we) preferred*, *those ones*, *a one to keep company*, *my one*.

Інтерес викликає також генезис експлітивного конституента *one*, який співпадає з розвитком суб'єктів *it* та *there* у XV ст. Речення з цими елементами мають суб'єкти у поверхневій структурі, навіть якщо

вони відсутні в семантиці. Субститут стає обов'язковим конституентом ад'єктивної фрази у функції суб'єкта, тому прикметники втрачають свою здатність вживатися номінативно на противагу протоквантифікаторам, які протягом середньо- та ранньоновоанглійської мови мають номінативну дистрибуцію. Усі ці зміни дозволяють вважати досліджувані одиниці окремим класом.

Нагадаємо, що з прикметниками відбулися зміни і вони втратили наступні синтаксичні дистрибуції:

- предетермінативну;
- структурну модель з прийменником *of* у значенні родового партитивного;
- номінативну;
- постномінативну.

У той же час для квантифікаторів характерні вищезазначені дистрибуції, проте вони також зазнали певних змін у середньо- та на початку ранньоновоанглійського періоду, а саме, втратили:

- синтаксичну позицію як Det – Pre-Q – N;
- лінійне вживання протоквантифікаторів моделі Pre-Q + Pre-Q;
- синтаксичну дистрибуцію Adj – Det – N, а натомість уможливилась їх синтаксична дистрибуція з прийменником *of*.

3.2. Графічні форми слів-квантифікаторів у середньо- та ранньоновоанглійський періоди

У середньоанглійський період тенденції, передумови яких склалися, але не отримали свого розвитку в давньоанглійський, отримали вільний розвиток [17, с. 167]. Зміни, що відбувалися, різко протиставили мову давньо- і середньоанглійського періодів. Англійська мова середньоанглійськоого періоду розвивалася інтенсивно, але неоднорідно. Орфографія, флексії, звуки, словник та синтаксис одного регіону країни

часто були радикально відмінними від інших. Цей період позначений інтенсивною діалектною варіативністю мовних форм, існуванням писемності на усіх чотирьох діалектах [176, с. 59]. Відсутність стандартизованої мови дало підставу називати цей період як “*the dialectal phase of English ‘par excellence’*” [225; 255, с. 224].

Значна кількість дивергентних рис у діалектах позначилася як на графічній, так і фонетичній формі мовних одиниць. Відомо, що літературні твори з різних частин країни переписувалися скрибами, які часто свідомо або несвідомо включали мовні форми свого рідного діалекту в рукописи пам’яток. Це спричиняло інтерференцію в орфографії, граматиці та словниковому складі англійської мови, що підтверджується у графічному зображенні досліджуваних одиниць. Пор.:

many – ср.-англ. *manu, menue, moni, monie, moni-enne; fela, feole*; р.-н.-англ. *manu, manie*;

none – ср.-англ. *noon, none, no, nought, nane, nothinge*; р.-н.-англ. *none*;

much – ср.-англ. *moche, muchel, mucle, much*; р.-н.-англ. *much, moch*;

some – ср.-англ. *som, somme, sumne, sune*; р.-н.-англ. *some, som*;

either – ср.-англ. *eyther, eyder, aïder*; р.-н.-англ. *either, eyther*;

any – ср.-англ. *eny, eni, ane, ony*; р.-н.-англ. *any, anie*;

few – ср.-англ. *fewe, feaw, feole*; р.-н.-англ. *few, fewe, fewest*;

little – ср.-англ. *lutel, litel, lytel*; р.-н.-англ. *little*;

both – ср.-англ. *beth, bothe, bi*; р.-н.-англ. *both, bothe*;

more – ср.-англ. *more, mo, ma*; р.-н.-англ. *more*;

most – ср.-англ. *most, mæst*; р.-н.-англ. *most*;

all – ср.-англ. *all, alle, al*; р.-н.-англ. *all*;

half – ср.-англ. *half, half*; р.-н.-англ. *half, halfe*;

less – ср.-англ. *less, læs*; р.-н.-англ. *less, lesse*.

Звернімо увагу на слова *each* та *every*, які вирізняються високою варіативністю графічних форм навіть у давньоанглійській мові. В середньоанглійський період їх кількість збільшилася майже втричі. Одна з

найчастотніших давньоанглійських лексем *ælc* продовжує домінувати на початку середньоанглійського періоду, а емпатичне складне сполучення *æfre ælc* (> англ. *every*) часто вживається як емпатичний варіант, зокрема,

(237) *ср.-англ. & æfre ælcne* [Deniscne] *cyning utlagede of Englande gescwædon* (4, an 321) – “І вони оголосили кожного датського короля поза закону”.

У досліджених пам'ятках писемності були зафіксовані такі середньоанглійські форми: *euery, ech, eurich, auer-alc, eache, euch, euerich, euerych, æuerælcne, æuerælc, alche, ælc, yche, everichoon, echoon*, у ранньоновоанглійському періоді – *each, ech, every, euerie, euery, ev'ry*. У викладі нашого матеріалу має сенс навести форми, які були зареєстровані у Гельсінкському корпусі (Helsinki Corpus) [249, с. 204-205]:

Середньоанглійський період:

1150-1250

Each: *ach, alc, alce, alche, alcum, ealc, ealch, ec, ech, eche, eches, elc, elch, elche, elchere, euc, euch, euch-a, euchan, euchanes, euche, euches, ewilche, ille, iwhille, uch, ulke, uwilc, uwilche, ylc, ylca, ylcam, ylcan, ylce, ylcæ, ylcæn, æchere, æi, æie, æies, ælc, ælcan, ælce, ælcere, ælces, ælch, ælche, ælchere, ælches, ælcne, ælcon, ælich, ællche, gehwylc;*

Every: *eauer-euch, efrec, efri, æuere-ælcne, æuerælc, æuric, æurilch.*

1250-1350

Each: *ech, ech-manere, ech-on, eche, echedaye, echedayes, echon, ek, euch, euchan, euche, icha, ichon, il, vch, vche, vuch, æhc;*

Every: *auerichedaye, euer-ech, euere-il, euere-ilc, euerech, eueri, euerich, eueriche, eueril, euerilk, euerilkon, eueruch, eueruche, eueruchon, euery, euerych, eueryche, euerychon, euerech, euerech, euerilc, æurihce.*

1350-1420

Each: *each, ech, eche, echedeyl, echone, ich, iche, il, vche, yche;*

Every: euere, euereche, eueri, euerich, euerilkane, euery, euerych, eueryche, euerychone, euerychonn, euerydel, euerydeyl, every, everich, everiche, everichon, every, everyche.

1420-1500

Each: each, ecchone, ech, eche, echedaies, echone, ich, iche, il, vche, ych, yche, ylke;

Every: euere, eueri, euerich, eueriche, euerichon, eueriday, eueridayes, euerilkane, euerilke, euery, euerychone, euery-dele, euerych, eueryche, euerychon, euerychone, euerychoon, euerylk, eueryche, euerry, euery, eueryche, ever, every, every-chon, everych, everyche, ev ~ y, ev ~ yche, ev ~ ye.

Ранньоновоанглійський період:

1500-1570

Each, ech, eche;

Eueri, euerie, euery, euerye, aury, evere, every, everye, everyman's, ev~y, ev~ych, hevere.

1570-1640

Each, ech, eche, eiche;

Euere, euerie, euerye, everie, every, everye, evry, evrye, ev~y, ev~ye.

1640-1710

Every, everybody, everything.

Розглянемо форми одного з квантифікаторів, а саме *more*, у середньота ранньоновоанглійський періоди. На початку середньоанглійського періоду, зокрема, у пам'ятці "Brut" південного діалекту (MS Cotton Caligula, 1205), переважають *mare*, *mære*, зафіксовані також поодинокі випадки форми *more*:

(238) *ср.-англ.* Auer þer comen **ma** & **ma**; and ferdn toward Octa (42, 474) –

“З тих пір приходить (людей) більше й більше, і направляються до Окти”.

Однак у “The Owl and Nightingale” східно-центрального діалекту (1250 р.), уживається *more*, а у пізньосередньоанглійський та у ранньоновоанглійській періоди зустрічається лише *more*.

Варіювання мовних одиниць є одним з основних механізмів еволюції мовних систем [117, с. 57]. У середньоанглійський період зростання варіативності форм пояснюється діалектичною дивергенцією та першими якісними ознаками граматичної перебудови англійської мови на всіх мовних рівнях: фонологічному, морфологічному, семантичному, синтаксичному, що зрештою дало поштовх для переходу англійської мови від SOV- до SVO-типу. Матеріал дослідження показує, що у ранньоновоанглійський період кількість варіантів написання слів скорочується порівняно з попереднім та форми слів не викликають ніяких труднощів для визнання їх членами однієї парадигми.

3.3. Семантична сполучуваність слів-квантифікаторів у середньо- та ранньоновоанглійській мові

Згідно із сучасною версією генеративної граматики, синтаксис розуміють як автономний модуль, який відповідає за синтаксичну категоризацію і синтаксичну конфігурацію слів, у якому кожна синтаксична одиниця категоризується як певний пучок ознак із специфікою проєкцій лексичних вершин у синтаксичні конструкції. Вони володіють тим чи іншим набором характеристик, який є універсальним. При описуванні до уваги береться не тільки їх частина в побудові синтаксичної конструкції, але й кореляції, які зазвичай у різних мовах складаються між синтаксисом і семантикою одиниць, а також ті ролі, які виконують ці ознаки в морфологічних процесах [73, с. 157-158].

У генеративному напрямі досліджуються процеси лексикалізації граматики – лексика відіграє більшу роль у побудові коректно оформлених синтаксичних конструкцій. Як результат, виявилось, що категоріям окремих

частин мови стали відводити центральне місце у будові синтаксичної системи або синтаксичного модуля. Свого часу М.Бірвиш визначив лексичні одиниці як структуровані особливим чином сутності чиї можливі функції у будові одиниць вищого рівня забезпечують їхню категоріальну належність [175, с. 122-131]. Питання про визначення категоріальної (частиномовної) приналежності слова, властивості одиниці, які вона відображає, стає центральним для усієї генеративної теорії та універсальної граматики, основи якої ця теорія намагається виявити. Частини мови стають головним компонентом у системі даних при кожній лексичній одиниці й, відповідно, вони повинні бути приведені при кожному слові у спеціальному словнику [73, с. 151].

Для визначення властивостей граматичної категорії як системи слід виявити її відношення до елементів навколишнього оточення. Ідеться про значення слів, лексико-граматичні розряди, інші граматичні категорії слів і синтаксичні конструкції, з якими пов'язана ця категорія, елементи оточуючого контексту та мовленнєва ситуація [14, с. 23].

У цьому параграфі предметом дослідження є семантичне оточення та сполучуваність слів-квантифікаторів у середньо- та ранньоніовоанглійській мові. При визначенні їх у тексті дисертаційного дослідження враховувався принцип частотності.

Квантифікатор *all*

У семантиці квантифікатора *all* відбите абстрактне значення рахунку та кількісної межі, яке маніфестує кінцеву величину не конкретно. Його семантика повністю розкривається лише з повнозначним словом, оскільки він не несе точно визначеної кількості самостійно [158, с. 5]. Отже, *all* позначає число, що є контекстно зумовленим. У реченні *All were present* – *all* може позначати і групу, і курс, і колектив, тобто його значення є відносним [126, с. 191].

Квантифікатори можуть виступати іменними частинами мови, тобто без будь яких уточнень або індивідуально (*these, some, several*) або в комбінації (*all three, those two*). Напр., у *those three black cats*, кількість експлікована не лише квантифікатором *three*, але й також основною предикацією (grounding predication) детермінатива *those* та стрижневим іменником. Фактично, такі квантифікатори як *all, some, most, each* та *every* виступають основною предикацією одноосібно, оскільки не допускають вживання артикля або вказівного займенника у препозиції: **a some dog, *those all ostriches* [223, с. 54].

На початку середньоанглійського періоду продовжується розмежування флексивно оформлених сильної та слабкої відмін прикметника, особливо в південному та центральному діалектах, як {-ne } у *alc-ne* асс. ‘each’, {-re } у *āge-re* gen.-dat. ‘own’, {-re } у *al-re* gen.pl. ‘all’ [197, с. 78]. У південних регіонах країни у XI–XII ст. флексивні форми протоквантифікатора *all* складають питому вагу, а в Кенті – навіть до початку до XIV ст. Підтвердженням цього слугує приклад з поеми Леймона “Brut” (початок XIII ст.), яка є яскравим зразком південного діалекту. В її основу покладена легенда про Брута, соратника Юлія Цезаря, який згодом убив Цезаря та першим приплив до Англії, оселившись там із своїми людьми. Пор.:

(239) *ср.-англ.* *Al þa hered-cnihtes; heolden mid þere queen. | Þe king and alle his cnihtes; wakeden alle nihte. | al niht heo runden; whæt heom weoren to ræde* (42, 256) – “Уся армія рицарів трималися зі своєю королевою. Король та усі його рицарі не спали усю ніч. Усю ніч вони радилися; і так вони були готові діяти”.

Різниця між формою однини *all* та множини *alle* збереглася у центральному діалекті аж до XIV ст. Пор.:

(240) *ср.-англ.* *Whan seyð was al this miracle, every man as sobre was* (15 r, 1-2) – “Коли сказано, що це все чудо, всі чоловіки тверезими були”;

- (241) *ср.-англ.* “and forgeve yow outrely *alle* the offenses, injuries,”
(15 s, 87) – “Вибачили тобі усі образи, кривди”.

Для протоквантифікатора *all* була характерна дистрибуція інтенсифікації найвищого ступеня порівняння у германських мов, але вже на початку XVI ст. вона зникає в англійській мові. Пор.:

- (242) *ср.-англ.* eiþer seide of oþeres custe | þat *alre-worste* þat hi wuste
(47, 9-10) – “Кожного з іншої сторони, все з найгіршої він знав”.

У середньоанглійській мові досліджувана одиниця інтенсифікує та модифікує прикметники й прислівники у препозиції. Однак, до кінця середньоанглійського періоду ця функція зникає, проте залишається у фразях типу *all right, all ready*. Пор. приклади (243) та (244):

- (243) *ср.-англ.* The king him bad, and sithen sat | Bi the knictes that ther
ware,| That wepen *alle swithe sare* | For the king that deide sone
(41, 399-402) – “Королю було погано, і сидів він сумний біля рицарів,
які плакали всі дуже гірко за королем, який помре невдовзі”;
(244) *ср.-англ.* his armes were *all redy* (45, 180) – “Його армія була вся
готова”.

У досліджуваних пам'ятках писемності виявлено питому вагу усталених виразів з одиницею *all*: *all at ones, alle togeder, at alle tymes, in all the haste, first of all, in all the maner*. Пор.:

- (245) *ср.-англ.* At *alle tymes*, thou shalt blesse god, (15 s, 22) – “В усі часи
слід благословення господнє отримати”.

Матеріал середньо- та ранньоновоанглійських пам'яток виявив, що протоквантифікатор *all* найчастіше трапляється у препозиції до слів, які позначають часові відрізки, напр. *day, night, week, year*. Як правило, ці слова оформлені нульовим артиклем, проте приклади з означеним артиклем *the* спорадично зустрічаються. Пор.:

- (246) *ср.-англ.* Alle dæi wes þat f[i]ht[e] a þet com þe þestere niht (42, 198) –
“Цілий день була битва, а потім наступила темна ніч”;

(247) *ср.-англ.* A few termes hadde he, two or thre | That he had lerned out of som decree. – No wonder is, he herde it *al the day*, (15 a, 641-643) – “Декілька термінів мав він, два чи три, про які він дізнався з приказу. – Нема нічого дивного, він чув це цілий день”;

(248) *р.-н.-англ.* Love does *all day* the soul's great Empire keep, (12, act 3, scene 1).

Слово *all* часто фіксується у РР в абсолютній дистрибуції типу: *at all, after all, above all, for all, in all, with(wið) all, from all, fro all, over all, bitwixe all, agayns all, to all, by all, of all, þurh alle, mid al*, найчастіше в кінцевій позиції у реченні. Пор.:

(249) *ср.-англ.* And how that chidyng be a vileyns thing *bitwixe alle* manere folk || (15 y, 41) – “І як ця ворожнеча може бути між усім цим вишуканим народом”.

Характерною особливістю середньоанглійської мови є плеонастичні словосполучення з досліджуваними одиницями, зокрема, із *all*,

(250) *ср.-англ.* hat thow ne mayst wel shryve thee to him *al alle* thy synnes (15 y, 89) – “Вони не повинні відпускати тебе до нього за всі твої гріхи”.

Оскільки у цей період англійська мова продовжує еволюціонувати, то спостерігається контактне розташування протоквантифікатора *ally* з іншими конституентами речення, зокрема, *some*. Пор.:

(251) *ср.-англ.* And in this wise thise lordes, *alle and some* | Been on the sonday to the citee come || (15 b, 1327-1330) – “І ці мудрі лорди, усі та деякі, хто був у неділю, прийдуть до міста”.

Інтенсифікатор *swa* (65 прикладів у виборці) підсилює ступінь вияву мультипліцитності слова *all*, яке у ранньоновоанглійській мові зникає. Пор.:

(252) *ср.-англ.* *Al swa* muchel þu bist woruh; *swa* þu velden ært; & *al swa* muchel *swa* þu hauest (42, 78) – “Наскільки багато ти цінишся, настільки тебе оцінять; настільки багато ти маєш”.

У досліджуванні періоди протоквантифікатори *all* та *nothing* часто займають препозицію до відносного займенника *what* [18, с. 145-146], тоді як у сучасній англійській мові *what* використовується без означеного слова:

(253) *ср.-англ.* til she had herd *al what* the frere sayde (15 i, 2201) – “Поки вона не вислухала, про що говорив монах”.

У середньоанглійській поезії спорадичними є випадки кінцевої позиції квантифікатора *all*. Прикладом цього слугує поезія У.Данбара (1460-1520 р.). У його вірші “In Honour of the City of London” останній рядок кожного стовпчика повторюється, і квантифікатор *all* розміщений у фінальній позиції речення, що сприяє більшій мелодійності, дзвінкості та завершеності вірша:

(254) *ср.-англ.* London, thou art the flour of Cities *all* (25, 8, 16, 24, 32, 40, 48, 56) – “Лондон, твоє містечтво є квіткою з міст усіх”.

У досліджуванні періоди квантифікатор *all* модифікував різні семантичні класи дієслів із метою інтенсифікації їхньої семантики. Це стосується таких лексико-семантичних класів слів як: **verba declarendi** – *to say (sey), to tolde, to ansuerde, to seiden, to swore*; **verba agitandi** – *to go, to come, to make*; **verba sentiendi** – *to see, to hear, to trowe*; **verba vera** – *to be*; **verbs of mental activity** – *to knowen, to beleien, to radde*; **verbs of abstract relations** – *to hadde*.

Найчастіше зазначена одиниця трапляється у препозиції до іменника (див. Розділ 2), сполучаючись з різними групами іменників: **abstract nouns** – *frendship, shame, dome, curteysie, lond, strengðe, maners, fightinge, comfort, joy, ðre, gilt, mony, etc.*; **class nouns** – *thyng, tymes, word, Christendom, dæi, wif, i-fāre, strif, lady, men, hool, thought, wrapppe, trespace, freynd, members, seasons, ryvers, etc.*; **collective nouns** – *folc, oðer, peple, etc.*; **material nouns** – *stuffe, fish, etc.*; **proper nouns** – *Saxonie, Engeland, Denemark*.

Таким чином, це слово має широкий діапазон сполучуваності незалежно від того, чи є іменник злічуваним чи незлічуваним.

Квантифікатор *any*

Протоквантифікатор *any* функціонує в різних типах як простих, так і складних речень, зокрема, питальних, заперечних, умовних і порівняльних. У наступних періодах зберігається давньоанглійська тенденція до використання квантифікатор *any* у заперечних реченнях, особливо, коли заперечення виражено прийменником *without*:

- (255) *ср.-англ.* and vn the morwe next aftyre Esterne Day last past they toke fro hym xj bestis and kepte hem two dayis wythowte *any* cause (48, 60) – “Наступного ранку після останнього Великодня, вони забрали від нього звірів та тримали два дні без жодної на те причини”.

Спорадично квантифікатор *any* трапляється в стверджувальних реченнях у препозиції до іменників на позначення часу, зокрема, *time*, *day*, *minute*. Пор.:

- (256) *ср.-англ.* Hir forheed shoon as bright as *any* day, so was it wasshen whan she leet hir werk (15 с, 202-203) – “Її чоло так яскраво сяяло як день, так добре вона його вимила після роботи”;

- (257) *р.-н.-англ.* ...at *any* time, more than other (5, 18).

У загальних питальних реченнях, до складу яких входять неозначені квантифікатори *all*, *any*, *some*, *etc*, значення спеціального питання представлено імпліцитно [35, с. 47]. Пор.:

- (258) *р.-н.-англ.* Why, have you *any* more doores than one? (49, 7),
а в умовних реченнях *any* виражає значення “*any at all*” [211, с. 607].

Пор.:

- (259) *ср.-англ.* Gif *ony* persoun wald approache within that plesand garding (29, 16) – “Якщо людина бажала наблизитися до цього приємного саду”;

- (260) *р.-н.-англ.* and if they court *any*, it is only those for whom the prince has much personal favor, (46, book 1, 9).

Надлишковість використання квантифікатора *any* у компаративних конструкціях *as...as* як другого елемента, зокрема, зафіксована нами в “Cantenbury Tales” Дж.Чосера.

Пор.:

(261) *ср.-англ.* As blak he lay as any cole or crowe (15 b, 1834) – “Він лежав чорний як вугіль чи ворон”.

На противагу квантифікатору *some*, *any* не виконує індивідуалізуючу (деталізуючу) функцію, їхні спільні характеристики представлені в анафоричній (абсолютній) дистрибуції. Самостійне використання *some* та *any* є можливим, якщо вони належать до іменника, про який згадувалося раніше, у розділових конструкціях або у множині [18, с. 157]. Квантифікатор *any*, так само як і *some*, слугує засобом вираження індефінітних квантитативних синтаксем [97, с. 197].

Для середньоанглійської мови характерною є дистрибуція контактного розміщення квантифікаторів у реченні, зокрема, з *more*, *muchele*, *some*, *manys*, *mare*. Ця властивість практично зникає в наступні періоди.

Пор.:

(262) *ср.-англ.* for it is the most peraylous marche that euer was seyn by eny *manys dayes* (48, 606) – “Це найбільш небезпечний марш, який коли не будь бачили протягом багатьох днів”.

Квантифікатор *any* вживається у сполученні з різними лексико-семантичними класами слів, також з класами злічуваних та незлічуваних іменників у множині. Пор.:

(263) *ср.-англ.* ...that noon departe to telle eny *tidings* to oure enmyes (45, 381) – “жоден з тих хто пішов не виказав жодної новини нашим ворогам”.

У середньоанглійській мові ця одиниця найчастіше сполучається із словами на зразок *thing*, *time*, *wyse*, *other*, *creature*, *woman*, *wight*, *part*, *parcel*, *lord*, *day*, *persone*, *kyng*, *word*, *child*, *wif*, *foot*, *lond*, *labour*, *evidens*, *mon*, *sykeness*, *comforth*, *complaynt*, *money*, *angyr*, *tydyngys*, *agreement*, *wyrshyp*, etc.; **у ранньоновоанглійській мові:** *thing*, *men*, *property*, *tyme*, *way*, *persone*, *commotion*, *sort*, *secret*, *other*, *effect*, *part*, *leasure*, *money*, *mischief*, etc.

Квантифікатор *much*

Квантифікатор *much* є репрезентантом максимально-неозначеної кількості. Зауважимо, що це слово є ступеневою одиницею. Якщо порівняти *much* та *any* (остання є індефінітною синтаксемою ступеня), то побачимо, що вони відрізняються за своїми формальними дистрибутивними особливостями. *Any* може використовуватися лише в певних типах речень, а саме в питальних, умовних та заперечних, тоді як *much* немає таких дистрибутивних обмежень [97, с. 201].

Якщо в сучасній англійській мові квантифікатор *much* сполучається лише з незлічуваними іменниками, то в середньоанглійській – як із злічуваними, так і з незлічуваними іменниками, зокрема, *wisdom, lond, speche, monye, profit, cniht, word, mon, scipe, sorrow*, etc. Приклади (264) та (265) вилучені з однієї пам'ятки “Paston Letters” (1422-1509) східно-центрального діалекту, щоб продемонструвати вищезазначену тезу. Пор.:

(264) *ср.-англ.* As for perdon, I can non get with – owght I shold paye to *myche money* for it, (48, 567) – “Насправді я не можу справитися з цим – мені слід платити багато грошей за це”;

(265) *ср.-англ.* And his heires shall haue there-of as *much londes* and *tenementez* as (48, 423) – “Його нащадки будуть мати з того так багато земель і будинків як...”.

У прикладі (264) квантифікатор *much* модифікує незлічуваний іменник *money*, а в прикладі (265) злічуваний *londes*. Це ілюструє тезу про те, що в цей період англійська мова перебувала у стані формування та розвитку, так само як і досліджуваний клас слів. Однак, у ранньоновоанглійській мові існувала тенденція до зменшення кількості злічуваних іменників з цим квантифікатором і збільшення частотності вживання незлічуваних, зокрема, *time, beauty, mony, worship, love, courage, blood, wealth, anxiety, heat, frendship, joy, concern, knowledge*, etc.

Для досягнення іронічного ефекту або навіть для відтворення негативного значення квантифікатор *much* заповнює позицію топікалізації у реченні, і порядок слів при цьому є таким – **QSV**. Пор.:

(266) *ср.-англ.* Also *muchel* he bar him one (41, 816) – “Отже, багато він ніс йому один”.

Зауважимо, якщо *much* у сполученні з прикметником позначає “very”, він належить до класу прислівників, а не квантифікаторів. Пор.:

(267) *ср.-англ.* And he hadde take the semblaunce of *a moche olde man* || (45, 91) – “І він мав вигляд дуже старої людини”.

Роль дієслівного інтенсифікатора не є типовою для протоквантифікатора *much* у мові давньо- та початку середньоанглійського періодів, оскільки роль найчастотнішого інтенсифікатора того періоду виконувало слово *swiþe*, що позначає “дуже”. З іншого боку, в матеріалі дослідження виявлено приклади *much* із *swiþe* (приклад 268). З плином часу слово *swiþe* зникає і *much* набирає силу, модифікуючи дієслово. Кінець середньо- та початок ранньомовноанглійського періодів позначено збільшенням використання цієї функції, окрім північної території [242, с. 321]. Пор.:

(268) *ср.-англ.* He letten bulden þe hallen *swiþe muchele* mid alle (42, 186) – “Він дозволив будувати хол так багатьом з усіма (рештою)”.

У ранньомовноанглійський період з'являється емоційно-забарвлена конструкція *how much*. Пор.:

(269) *р.-н.-англ.* *How much* he hath profited (5, book 2, 43).

У XI–XVII ст. квантифікатору *much* властива більша свобода у виборі оточуючих конститuentів ніж у давньоанглійській мові, а саме він може сполучатися з різними семантичними класами дієслів: **verba declarandi** – *to seyde, to spoke*; **verba sentiendi** – *to love, to confess, to be-love*; **verba voluntaris** – *to desire, to obbeie, to preise*; **verba putandi** – *to know*; **verba vera** – *to be*; **verba agitandi** – *to come, to makeden* **verba affectum** – *to wonder*.

Квантифікатор *many*

В англійській мові існує конструкція *many a man*, що вказує на індивідуальний характер речення, в той час як *many men* узагальнює його. Вона є калькою таких латинських словосполучень як *uterque vir*, *utraque lingua*, *utrumque* „кожен (будь-хто) із двох людей, обидва чоловіки, дві мови, дві речі”. Подібні висловлення існують також і в інших мовах, зокрема, в німецькій, *manch ein Mann*, *mangen en mand*, *palabra loca*, застаріле французьке *maint homme* [49, с. 234]. За Дж.Несфілдом, ця конструкція бере свій початок у середньоанглійській мові, а саме у XIII ст. Перший приклад зафіксовано у Леймона (Layamon): *moni enne (= many a) thing*, походить від сполучення кількісного прикметника (*manig*) та числівника *an*. Отже, “*many a man*” позначає “*many times one man*” або “*many men*” [243, с. 158]. Проте, як твердив О.Есперсен, *many a* у препозиції до іменника є результатом впливу детермінатива *this*, що займає позицію перед *many*. Пор.: *How does your Honor for **this many a day**?* (Byron) (цит. за [212, с. 430]. У сучасній англійській мові словосполучення *many a* здебільшого зберігається в усталених виразах на відміну від середньоанглійської, яка позначена сталим уживанням цієї конструкції у різному оточенні (див. Розділ 2). Пор.:

(270) *ср.-англ.* Than he weren comen to the halle, | Biforen Ubbe and hise men alle, | Ubbe stirte hem ageyn, | And *mani a knith* and *mani a sweyn* || (41, 1696-1699) – “Потім він увійшов у залу, став перед Уббе та його людьми усіма, Уббе підійшов до них знову, і багато рицарів і багато слуг”;

(271) *р.-н.-англ.* He never forsooke man nor beast. Beagles keeneley away they ran; The king followed after with *many a man*. (14, 60-62).

Досліджувана одиниця сполучається лише зі злічуваними іменниками, тобто у кількісному значенні *many* є засобом вираження поняття дискретної кількості та репрезентантом максимально-неозначеної кількості. За С.А.Жаботинською, семантика квантифікаторів *many*, *much*, *little*, *a little*, *few*, *a few* пов’язана не стільки з межею просторових форм, скільки з її

відстанню в межах цих кордонів. Наявність у семантиці досліджуваних квантифікаторів інформації про протяжність просторової форми, відрізняє їх від артиклів, числівника *one*, вказівних займенників, а також від квантифікаторів *all, each, some, any, every*. У зв'язку з тим, що межа предметної форми, яка визначається квантифікаторами типу *much, many, little, few* ситуативно зумовлені, то й протяжність, яку вони позначають є змінною [51, с. 78-79].

У середньоанглійській мові протоквантифікатор *many* часто розміщений у препозиції щодо такого конституента речення як *one*. Пор.:

(272) *ср.-англ.* ...that ther was *many oon* ouerthrowen bothe horse and man,
(45, 237) – “Було багато знищено і коней і людей”.

Зауважимо, що у ранньоновоанглійській мові це явище зникає, оскільки жодного прикладу не було зафіксовано, проте *many* а *one* все ще користується попитом. Відмітимо також, що збільшується частотність вживання *many* із злічуваними іменниками у множині. Пор.:

(273) *р.-н.-англ.* Plato also, that diuine Philosopher, hath *many Godly medicines* against the poison of vayne pleasure, *in many places...* (5, 36).

Труднощі виникають із порядком слів у сполученні *a many*, оскільки *many* може бути і прикметником, і колективним іменником. Однак, згідно NED, це утворення не походить із давньоанглійського іменника *menigeo* “*multitudo*”, а спонтанно розвинулося у ранньоновоанглійський період, можливо завдяки аналогії з *a few*. У сучасній англійській мові конструкції, структуровані названого зразку є маркованими, а їх уживання є архаїчним або діалектним.

Іменник *menigu* із значенням “*a great number of*”, який походить від давньоанглійського *manig*, проіснував до кінця XIV ст., і лише у ранньоновоанглійській мові з'являється конструкція *a great many*, де *great* займає позицію між *a* та *many*, що є характерним для прози [243, с. 157]. Номінативний характер квантифікатора *many* чітко прослідковується у цьому випадку. Ймовірно, ця модель тільки розвивається у ранньоновоанглійській

період, тому є спорадичною. У корпусі нашого матеріалу зафіксовано лише два приклади. Пор.:

(274) *р.-н.-англ.* I happened to carry *a great many books* with me, instead of merchandise, when I sailed my fourth voyage (46, book 2, 47).

Розглянемо речення (275), в якому квантифікатор *many* представлений 7 раз. Отже, кількість вживання досліджуваної одиниці у межах одного речення практично є необмеженою. Пор.:

(275) *ср.-англ.* Ic liðde mid þine fader; & ledde his ferde *moni swinc moni swæt; monine seorhfulne pleige. moni grimne reas; moni greatne dunt. moni ane wnde; moni wnderlich feht* (42, 58) – “Я подорожував із твоїм батьком і потребувала його подорож багато праці та багато поту, багато турботи, багато жорстоких порад, багато сильних ударів, багато ран, багато чудових битв”.

У досліджувані періоди ця одиниця трапляється у комбінації із семантико-граматичними групами іменників, а саме: **abstract nouns** – *tyme, harmes, wisdom, inconuenientez, vices, etc.*; **class nouns** – *man, child, yeer, lady, places, eye, day, ship, things, wynter, books, monstres, countries, states, knights, hours, days, cities, families, etc.*; **collective nouns** – *folk, creature, nations, etc.*; **material nouns** – *pastee, etc.*

Квантифікатор *both*

Розглянемо квантифікатори *both* та *either*, що наразі співпадають за своїм змістом, але водночас демонструють й певні розбіжності: при *either* кожен предмет есплікується окремо, а при *both* – обидва разом. Ось чому їх часто протиставляють, зокрема, англ. *Both these houses are nice; either would suit me* “Обидва дома гарні, мені подошов кожен із них” [18, с. 164]. Значення “*each of two*” зустрічається лише у пам’ятках пізньосередньоанглійського періоду. Пор.:

(276) *ср.-англ.* Han seide Amaunt, “Ye haue brought hider with yow a fewe peple, and also I haue here a fewe of myne, and yef we fight to-geder it

may not be with-oute grete harme *on bothe sides*, but ther-fore lete vs do in other manere” (45, 365) – “Хан сказав Амаунту; “Ти привів сюди із собою декілька людей і я також маю декілька своїх, якщо ми будемо дратися разом, то ми не минемо великих втрат з кожної сторони, давай знайдемо інший шлях””.

Нагадаємо, що граматична категорія двоїни іменних частин мови, яка існувала у давньоанглійській мові, наступних періодах зникає. Плеонастичні словосполучення на зразок *both two* або *both both* є своєрідним засобом компенсації її втрати та її лексичним відтворенням. Пор.:

(277) *ср.-англ.* For *bothe two*, by my savacioun, concluden in multiplicacioun Ylike wel, whan they han al ydo; This is to seyn, they faillen *bothe two* (15 w, 295-298) – “Для них двох, і це завдяки моєму порятунку, прийшли до одного кінця шукаючи примноження; вони поїхали туди ж, коли зробили все, і що сказати, вони обидва провалилися, на жаль.”;

(278) *ср.-англ.* Be sulue stottes ine þe stode *boþ boþe* wilde & mere wode (47, 495) – “У стайні стояли воли обидва обидва дикі та чарівні”.

Свого часу О.Есперсен зазначав, що *both* тісно пов’язано з квантифікатором *all* тим, що обидва мають об’єднуючу силу, однак сфера дії першого стосується лише кількості два [212, с. 595]. У середньо- та ранньоновоанглійській мові досліджувана одиниця зафіксована у РР з різними прийменниками у пре- та постпозиції до означеного слова, зокрема, *for, in, on, at, with, to, of, against, into*. Пор.:

(279) *р.-н.-англ.* to the eye *on both* these occasions, since that is the same *in both* cases (46, book 2, 40).

Протягом трьох досліджуваних періодів так само, як і в сучасній англійській мові, *both* сполучається лише зі злічуваними іменниками у множині та входить до складу двох суб’єктів або об’єктів, що позначають їх сукупність. У нашому матеріалі випадки вживання цієї одиниці в основному зафіксовані з такими словами: *sides, ends, cases, nations, etc.*

Квантифікатор *some*

Квантифікатору *some* властиве значення кількості, що є засобом вираження індефінітних квантитативних синтаксем [97, с. 197]. Дж.Несфільд (1910) вважає цю одиницю прикметником у всіх її проявах, Р.Зандворт – неозначеним займенником, Р.Клоуз (1977) у моделі типу *some identification* – детермінативом. Інші англісти вважають *some*, напр., прикметником-займенником (цит. за [91, с. 98]).

Квантифікатор *some* в анафоричній функції може позначати як суб'єкти, так і об'єкти, розміщуючись у препозиції до прийменника *of + the/ this/ these/ those/ possessives/ personal pronouns*. Пор.:

(280) *ср.-англ. Some of the peple yede oute of the cherche where ther was a voyde place* (45, 98) – “Багато зайшло до церкви, туди, де були вільні місця”.

Вживання квантифікатора *some* у номінативній функції пов'язане насамперед із реалізацією суб'єктів, що позначають живих істот. Пор.:

(281) *ср.-англ. Somme hadden salves, and somme hadden charmes* (15 b, 1854) – “Дехто має мазі, а дехто амулети”.

У сучасній англійській мові квантифікатор *some* набуває значення неперевершеності, найвищої ознаки захоплення та використовується як прикметник-прислівник, будучи завжди у сильній позиції, тобто наголошений, напр.: *She is some girl* – “Оце, то дівчина!” [212, с. 610].

Значення “наближеності” (*approximately*) протоквантифікатор набуває у препозиції до числівника. Пор.:

(282) *ср.-англ. Per-to gon cneoli; þe king sume þrie. Nuste noht his dunge;* (42, 518) – “Ніхто туди не пішов; королі близько трьох. Ніхто не охороняє його, крім солдатів”.

За О.І.Смирницьким, досліджувана одиниця має подвійний характер, оскільки вона може представляти як ад'єктивне, так і субстантивне утворення, легко мігруючи з прикметникової сфери до іменникової та навпаки. Зокрема, *Give me some paper* та *I saw some of these films last year*,

де *some* у першому випадку використовується ад'єктивно, а в другому – субстантивно [126, с. 191]. У мові давньоанглійського періоду одним із значень досліджуваної одиниці з іменником в однині було “*a part of*”, яке не збереглося у наступних століттях.

Тенденція до контактного розташування квантифікатор *some* у ранньоніованглійській мові з іншими одиницями зберігається, зокрема, з *little, halfe, less, either, few, both, more, few*. Вживання квантифікатора *some* із *few* наголошує на семантично-негативному значенні словосполучення. Ідеться про те, що *some few* позначає ще меншу кількість, ніж *quite a few* [212, с. 611]).

(283) *р.-н.-англ.* The Gentleman, more glad at the unlookt for life of *George*, than the losse of his money, tooke part of the good cheere *George* had to supper, wondred at the cunning of the Wench, and within *some few daies* after had an end of his Booke (49, 17).

У прикладі (283) реалізоване значення „малої кількості”, тобто йдеться про кілька днів, але небагато.

У досліджуванні періоди спорадичним є вживання квантифікатора *some* у заперечних та умовних реченнях із збереженням свого первісного значення. Пор.:

(284) *ср.-англ.* but fully ne shal it nevere quenche, that he *ne* shal *som* tyme be moeved in himself (15 у, 19) – “але поки повністю не буде погашено, він не зможе деякий час переїхати до себе”;

(285) *ср.-англ.* but *if* God hadde ordeyned that *som* men hadde hyer degree and *some* men lower... (15 у, 68) – “Проте якщо Господь наказав декільком чоловікам мати вищий ступінь і декільком нижчий...”.

Частотним є також словосполучення *alle and some*, яке зафіксовано у середньоанглійській мові у двох формах – множині та однині. Пор.:

(286) *ср.-англ.* First I pronounce whennes that I came, And thane my bulles shewe I, *alle and some* (15 о, 50-51) – “Спочатку я скажу чи я прийду, а потім моїх биків покажу я, усіх та деяких”;

(287) *ср.-англ.* This *al and some*, that Arcita moot dye (15 b, 1886-1887) –
 “Це все та дещо, Арсіта помре”.

Квантифікатор *some* може реалізувати значення „дискретної та недискретної кількості”, вільно сполучаючись із злічуваними іменниками у множинні, зокрема, *men, folkes, bokes, frendes, remedy, persons, yeer, lettyr, manere, clerkes, neighbor, figure, day, miles, words, places, etc.*, так із незлічуваними іменниками *tyme, comfort, mony, harme, mercy, murthe, agonye, love, ignorance, excuse, pleasure, misfortune, etc.*

Квантифікатори *every, each*

Велика кількість середньоанглійських графічних форм квантифікаторів *every* та *each* є результатом діалектної дивергентності. Фактичний матеріал дослідження показує, що протягом ранньосередньоанглійського періоду превалює давньоанглійський варіант *ælc*. Це підтверджується матеріалом пам’ятки “Brut”, де на позначення досліджуваних одиниць зафіксовано лише варіант *ælc*. Пор.:

(288) *ср.-англ.* and wenden riht ((to)) Eouerwic; and an *ælc*he side; þa burh gunnen (42, 474) – “І повернувся прямо до Еоєрвіка, та на кожній стороні; місто починалося”.

У розділі 2 зазначалося, що у давньоанглійській мові слова *every* та *each* були граматично тотожними, і лише у середньоанглійській вони поступово нарошують диференційні семантичні та функціональні ознаки. У пам’ятці “The Owl and Nightingale” (1250) східно-центрального діалекту, зафіксовано обидва слова, проте лексема *eche* переважає, водночас в іншій пам’ятці “Paston Letters” (1422-1509) представлено лише *every*. Це вказує на діалектну дивергентність, їх взаємопроникнення у вживанні цих слів.

Відповідно до даних Гельсінського корпусу [249, с. 206-209] та наших власних спостережень, можна дійти висновку про більшу питому вагу слова *each* на початку середньоанглійського періоду порівняно з *every*, однак

протягом періоду ситуація зазнає кардинальних змін, і частотність вживання *every* збільшується і становить 201 до 56.

Етимологія квантифікатора *every* пов'язана зі ср.-англ. *ever+each* < двн.-англ. *æfre+ælc*; злиття *ever* та *every* додає семантики універсальності, відсутнє у квантифікатора *each*. Закінчення слова *everich* редукується у середньоанглійській мові: *-ch* зникає спочатку перед консонантами, а потім в інших позиціях. Наразі *every* більше не становить складову частину *each* [213, с. 205], проте на ранніх етапах розвитку мови емфатична семантика *every* у наведеній вищій комPOSITI була наявною. У NED зазначено, що поняття узагальненості виражалося дистрибутивно за допомогою *every*. При цьому *each* відрізнялося лише при наголошені елементів універсальності. Як свого часу написав Вікліф “*every languor and eche sekenesse*” (цит. за [242, с. 215]). Певний період часу, до їх розмежування відбувалася контамінація значень цих одиниць. У сучасній англійській мові *every* відбиває узагальнення, а *each* підкреслює індивідуальність предмета.

Коли квантифікатори *each* та *every* разом ужито в одному реченні, це сприяє індивідуалізуючій функції *each* та узагальнюючій *every*, тим самим інтенсифікуються дві різні точки зору. Зазначимо, що чіткіша диференціація двох квантифікаторів спостерігається у XV–XVII ст. Пор.:

(289) *p.-н.-англ. Each motion guides, and every nerve sustains* (50, 78).

У досліджувані періоди квантифікатори *each* та *every* зафіксовано у препозиції до злічуваних іменників в однині, що є визначальним і для сучасної англійської мови. Найчастіше ці одиниці сполучувалися з такими іменниками як: *man, day, yere, side, contrey, other, nicht, del, lond, thing, part*.

Квантифікатор *none*

Середньоанглійський протоквантифікатор *none* є заперечною формою *one* (двн.-англ. *nan* < *ne an*), використання якого не відрізняється від сучасного [242, с. 209]. У наступному періоді *nan* втрачає кінцеве *-n* перед словами, що починаються з приголосних [18, с. 160]. Форма *no* переважає у

пізньосередньоанглійській мові, а форма *none* зустрічається перед словами, що починаються з голосної або з *h*. Квантифікатор *nothing*, що походить з дн.-англ. *nan þing*, є розповсюдженим явищем у середньоанглійській мові й часто використовується у емпатично-негативному сенсі, у той час як слово *nobody* зафіксовано у першій половині XIV ст. [242, с. 210]. Давньоанглійська форма *naenig* зникає на початку ранньоновоанглійського періоду, останні приклади зафіксовані в пам'ятці “Ormulum” (1200), центрального діалекту. Його функції виконували *none* та *no*.

У субстантивній функції *none* використовується або самотійно, або з прийменником *of*. Без останнього воно позначає особу та сприймається як форма множини. У цій конструкції *none* відноситься як до осіб так і до предметів і не завжди має розділове значення, оскільки часто воно виражає емпатичне заперечення. Для позначення предметів з давніх пір уживається *nothing*, а ще раніше *naught*. По відношенню до окремих осіб зараз застосовують *no one* або *nobody*, а у ранньоновоанглійський період зустрічається також *none*. Пор. приклади (290) – (292):

- (290) *р.-н.-англ.* and the people pay them all the marks of honor the more freely, because *none* are exacted from them (46, book 2, 56);
- (291) *р.-н.-англ.* All the Honey of Matrimony, but *none of the sting*, Friend (12, act 3, scene 1);
- (292) *ср.-англ.* for sore he douted to mete with hem that manaced hym of *nothings* (45, 395) – “Сильно він вагався чи зустрічатися з ним, проте йому загрожувало ніщо”.

Досліджуване слово сполучається з різними лексико-граматичними класами слів, у тому числі зі злічуваними та незлічуваними іменниками в однині та множині. Зауважимо, що *nobody* вживається як субститут для позначення живих істот, а *nothing* – тільки предметів.

Квантифікатор *more*

На початку середньоанглійського періоду у деяких пам'ятках, зокрема, “Brut” (1205), південного діалекту, представлені в основному *mare*, *mære*, і нами також зафіксовано поодинокі випадки форми *more*:

(293) *ср.-англ.* Þat ne mæi he þe no *mare* senden, þat gauel of Brutlonde (42, 272) – “Тому він не міг більше не відіслати цього гала з країни Брута”.

Водночас у пам'ятці “The Owl and Nightingale” (1250), східно-центрального діалекту, вжито протиквантифікатор *more*, оскільки *to* повністю зникає у другій половині XVI ст., і *more* поєднує обидва значення, незалежно від того чи є іменник злічуваний чи ні. Найчастіше цей квантифікатор зафіксовано із загальними іменниками: *reason*, *letters*, *handes*, *crimes*, *credit*, *distant*, *woman*, *profit*, etc., а також з абстрактними іменниками типу: *pleasure*, *security*, *paine*, etc. Інтерес викликає гіпотеза У.Окульської, згідно з якою саме жінки у непрямий спосіб вплинули на зміну форми *more*. На її погляд, це підтверджується тим, що у XVI ст. жінкам було відкрито доступ до освіти [244, с. 161-162]. Отже, виявляється, що гендерний фактор конкурує із соціальним (освіта жінок середньовіччя).

Квантифікатор *more* розміщувався у пре- або постдієслівній позиції, напр., *no more speke* (45, 80); *and fierce more that ...* (45, 460). Крім того, *more* також виконував роль прислівникового модифікатора: *more plainly*, *largely*, *finely*, *quicklie*, *readelie*, *plainlie*.

Приклад (294) є цікавим із точки зору внутрішньої семантики речення.

(294) *р.-н.-англ.* Azure of gold he bare with a griffon *lesse or more*; (14, 55-58) – “Герб (сера Аронсайда) був голубого кольору, розписаний грифонами *lesse or more*”.

Цю фразу вжито для визначення метричних, ніж описових цілей, оскільки передбачається, що герб оздоблено більш ніж одним грифоном, однак як розташовані тварини невідомо. *Lesse or more* означають наявність гербів

усередині, тобто менший герб розміщено у більшому для демонстрації сімейних зв'язків.

Для реалізації квантифікатора *more* у середньо- та ранньоновоанглійській мові характерне явище плеоназму. Пор.:

(295) *ср.-англ.* ...and ther be assembled the people of moo than Xl dyuerse regiouns, and yet thei encrece euery day *more* and *more*; (45, 258) – “І зібрали вони людей з більш ніж одинадцяти регіонів, і вони збільшувалися кожен день все більше й більше”.

За даними У.Окульскої у XVI ст. *to* використовувалося зі злічуваними іменниками у множині і позначало більшу кількість “*more in number*” у фразях типу *to harolds, yeres, wordes, lordes, barges, doors*. Слово *more* поєднується з незлічуваними іменниками, позначаючи більшу кількість “*more in quantity*” у словосполученнях типу *more clothe, water, oyle, dust, money, corne, earth, labour, payn* [244, с. 69]. Отже, квантифікатор *more* може використовуватися як із злічуваними, так і незлічуваними іменниками. У ранньоновоанглійській мові перехід від *to* до *more* відбувався поступово.

У середньо- та ранньоновоанглійський періоди оточення квантифікатора *more* було представлено різними семантичними класами іменників. Зокрема, **abstract nouns** – *harm, blame, reward, grace, safety, pleasure, care, mischief, pain, security, etc.*; **collective nouns** – *folk, etc.*; **class nouns** – *days, reason, credit, thought, debate, letters, handes, store, tables, crimes, company, etc.*; **nouns of materials** – *blood*.

Квантифікатор *little*

При розміщенні протоквантифікатора *little* у позиції між суб'єктом і дієсловом, напр. такими як, *know, care, think* та їх синонімів, усе речення отримує емпатично-негативну конотацію. Пор.:

(296) *ср.-англ.* and whan thei were mette to-geder and a litill knowen than began the medle newe to enforce and harde bataile, (45, 291) – “І коли вони

зустрілися разом і мало знали, що почалась заворушка, що призвела до жахливої битви”.

У квантифікатора *a little* складник “*a*” сприймається як структурний елемент, який дозволяє цій одиниці змінити початкове значення “мала кількість” у “невелику кількість” [158, с. 7]. Вищезазначене є так само релевантним як для сучасної англійської мови, так і для ранніх етапів її розвитку. Приклади (297) та (298) є підтвердженням цієї тези. Пор.:

(297) *ср.-англ.* for I herd nevyr sey of so myche robry and manslawt in thys contr’ as is now wyth-in *a lytyll* tyme (48, 279) – “Я ніколи не чув, щоб так багато говорили про грабунки та вбивства у цій країні як зараз за такий маленький проміжок часу”;

(298) *р.-н.-англ.* When that *little* money is at an end, (46, book 1, 14).

Протоквантифікатор *little* часто трапляється у плеонастичних словосполученнях. Пор.:

(299) *ср.-англ.* they were stille and coy and drough towarde the wall *litill and litill*, (45, 463) – “Вони були тихі і спокійні, та двигалися до стіни трохи потрохи”;

(300) *р.-н.-англ.* At this, by *little and little* she began to be quiet (49, 17).

Діагностичною ознакою квантифікатора *little* є його вживання лише з незлічуваними іменниками, зокрема, *love*, *time*, *hope*, *none*, де він є засобом вираження недискретної мінімально-неозначеної кількості, наближеної до нуля, однак нетотожній йому. Пор.:

(301) *р.-н.-англ.* You may venture *a little love* here (12, act II, scene 1).

Квантифікатор *most*

Поняття множинного порівняння (*multiple comparison*) означає, що *more* та *most* використовується разом із флексивною формою порівняння, що спорадично відбувалося у текстах пам’яток давньоанглійської та початку ранньосередньоанглійської мови. Однак, із розвитком системи перифрастичних порівняльних конструкцій це явище набуває узуальності,

починаючи з XIV ст. з одно- або двохскладовими прикметниками [242, с. 281]. Пор.:

(302) *ср.-англ.* and alle Cristen sowles, to *the most pleaser* of God and profit to my sowle (48, 389) – “Всі християнські душі, найбільше задоволення для Господа та користь для моєї душі”;

(303) *р.-н.-англ.* And had done *the most strangest cures* that euer she heard of (49, 9).

У ранньоновоанглійській мові спостерігається тенденція до використання цієї одиниці з більш ніж двохскладовими прикметниками, що є характерним для граматики сучасної англійської мови. Зокрема,

(304) *р.-н.-англ.* a desease of all other, *the most dangerous* and incurable, being once seated in the spirits (18, 16).

Для початку середньоанглійського періоду характерним є кінцева позиція досліджуваної одиниці, особливо у пам’ятці “Brut”. Пор.:

(305) *ср.-англ.* Alle dæi þer ilæste; fæht mid þan *mæste* (42, 256) – “Усі дні винесли, боролися найсильніше”.

Квантифікатор *most* сполучається лише зі злічуваними іменниками у множині.

Квантифікатор *half*

Безпосереднє оточення квантифікатора *half* у сучасній англійській мові включає злічувані та незлічувані іменники у множині та однині. У досліджувані періоди ця одиниця найчастіше сполучається з іменниками на позначення часу та міри: *day, yere, myle, hour, quarter, fote*, etc. Пор.:

(306) *ср.-англ.* And a-bove, in the myddill place of this ston, ther stode a styth of Iren that was largely *half a fote* of height, and (45, 98) – “Наверху, посередині місця стояла статуя Ірени з каменя, яка була половина фута у висоту”;

(307) *p.-н.-англ.* Well though the night both cold and darksome is, Yet *halfe the dayes* delight the night graunts mee: I feele my Sunnes heate, though his light misse (16, the second decade, sonnet 3).

Квантифікатор *few*

У середньоанглійській мові спорадично зустрічаються приклади використання артикля *a*, характерного для однини, у препозиції до числівників, зокрема, *a forty men* “близько сорока”. У датській мові, напр., існує фраза типу: *en tyve stykker* “біля двадцяти штук”, яку можна порівняти з англ. *a few*. Артикль однини надає словам форму множини, які за своєю природою перетворюють значення речення з негативною конотацією в позитивну: *He has few friends* – У нього мало друзів; та *He has a few friends* – У нього декілька друзів [49, с. 234-235].

По аналогії з конструкцією *a many (of)*, яка використовувалася з XIII по XIX сторіччя, поширюється конструкція *a few + noun* (XIII ст.), де *a few* репрезентує “колективний іменник”, і в якому *of* після *a few* імпліцитно виражений [243, с. 324].

Субстантивні характеристики досліджуваної одиниці реалізуються в її здатності займати номінативну позицію в реченні. Пор.:

(308) *p.-н.-англ.* *fewe* be found in the end, either verie fortunate for them selues (5, 11).

Квантифікатор *(a) few* використовується лише зі злічуваними іменниками у множині і виражає мінімально-неозначену дискретну кількість. Пор.:

(309) *p.-н.-англ.* they not only bring back *those few things* (46, book 2, 25).

Квантифікатор *less*

Протоквантифікатор *lesse* у середньоанглійській мові зафіксовано подібно до *little* між S та V у препозиції до дієслова *know*, що надає реченню негативного забарвлення. Пор.:

(310) *ср.-англ.* so þat I lesse nott the ferme therffore yerly (48, 458) – “І так я не менше знала про ферми і раніше”.

Субстантивний характер досліджуваної одиниці проявляється в її здатності займати номінативну позицію та вживанням артикля *the* у препозиції. Пор.:

(311) *р.-н.-англ.* ...was *the less* able to apply his mind to the interests of either (46, book 1, 30).

Квантифікатор *either*

Вживання квантифікатора *either* пов'язане з дією, яка має відношення до двох суб'єктів або об'єктів, спостерігається також тенденція до позначення трьох і більше. Це пояснюється надмірно неозначеною природою квантифікатора *any* [213, с. 198]. Пор.:

(312) *р.-н.-англ.* when *either* philosophers become kings or kings become philosophers (46, book 1, 28).

Квантифікатор *either* використовується як сполучник, коли позначає більше ніж дві альтернативи та отримує *or* у якості корелята. Пор.:

(313) *р.-н.-англ.* But lest any city should become *either* too great, *or* by any accident be dispeopled (46, book 2, 16).

На початку ранньосередньоанглійської мови *either* набуває розділового значення “*one or the other two*” [242, с. 216].

За К.Брунером, починаючи з XIV ст., *ср.-англ.* *either* отримує значення *outher* і позначає “один чи інший з двох”. Згодом у XVI ст. *outher* виходить з ужитку в літературній мові й зберігається в діалектах [18, с. 164]. Квантифікатор *either* позначає обидва з двох предметів, особливо зі словами *end* та *side*, зокрема, *they stood on either side of the bed* [188, с. 57]. Значення „кожен із двох” є звичайним, окрім словосполучень із словами *side*, *bank* (*of the river*). Пор.:

(314) *ср.-англ.* and were wel on *eyther side* (45, 133) – “І було добре з кожної сторони”.

Квантифікатор *either* зафіксовано з різними прийменниками, зокрема, *out of, by, for, with, of, into, etc.* Пор.:

(315) *p.-н.-англ.* But if the childe misse, *either in* forgetting a wrde, or in changing a good with a worse; (5, 7).

У сучасній англійській мові досліджувані одиниці використовуються лише зі злічуваними іменниками, зокрема, *side, march, author, purpose, bank, etc.*, окрім того дієслова після неї вживаються в однині, тоді як у середньоанглійській мові спостерігалася зовсім інша тенденція. Слово *either* використовується з дієсловами у множині. Пор.:

(316) *p.-н.-англ.* I'll take no leave, lest they *either dog* me, or stay me (12, act 3, scene 1).

Квантифікатор *several*

Квантифікатор *several* запозичено з англо-норманської мови, має такі відповідники в інших мовах ср.-лат. *separalis*, дvn.-фр. *sevrer* [275, с. 676]. Нами це слово зафіксовано лише у ранньоновоанглійській мові, жодного прикладу у виборці попередніх періодів не було зареєстровано. Приклад (317) ілюструє кількісне значення досліджуваного квантифікатора, що дозволяє виокремити його як в окремий клас слів. Пор.:

(317) *p.-н.-англ.* together with *several other particulars*, (46, book 2, 94).

Семантика цього квантифікатора є неоднозначною, оскільки має подвійну референцію: з одного боку, він виражає поняття неозначеної кількості; а з іншого, вказує на те, що предмети є у невеликій кількості, не більше 10 [158, с. 6]. Ця одиниця використовується лише зі злічуваними іменниками, зокрема, *towns, sorts, kindes, days, provinces, grabs*.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Середньоанглійський період позначений інтенсивними змінами на всіх рівнях мовної системи, фонетичному, морфологічному, семантичному, синтаксичному, і поступовим переходом від SOV- до SVO-типу. Зміни, які

відбулися у середньо- та ранньоновоанглійській прикметниковій парадигмі, уможливили виділення слів-квантифікаторів в окремий частиномовний клас. У нашій праці ми керуємося концепцією Д.Лайтфута, яка базується на дії механізму радикальної реінтерпретації. Основними критеріями виділення певної групи слів у самостійний клас, наділений відповідними категоріальними ознаками, є синтаксичні позиції або дистрибуція цих одиниць на певних етапах мовного розвитку.

2. Предномінативна дистрибуція, властива більшості квантифікаторів, є нерелевантною для виокремлення їх з класу прикметників, оскільки останні протягом усіх трьох досліджуваних періодів вільно розміщуються в ній. Предетермінативна дистрибуція стає першою дистинктивною ознакою, що дозволила виділити квантифікатори в окремий клас. У ранньоновоанглійській мові прикметники не зустрічаються у ній. Слід зазначити, що не для всіх квантифікаторів ця дистрибуція є визначальною, окрім, *all*, *both*, *half*. До кінця XVI ст. ад'єктиви закріпилися у препозиції до NP, що позначилося на їх здатності вживатися в постномінативній дистрибуції, що на думку Д.Лайтфута, є вирішальним для класу квантифікаторів. Однак, матеріал нашого дослідження показує, що вона є спорадичною, зафіксовані лише поодинокі випадки.

Уваги заслуговує поява конструкцій з прийменником *of*, що дозволяє говорити про окремішність класу квантифікаторів. Специфіка прийменникової конструкції як одного з діагностичних оточень квантифікаторів полягає в тому, що цей вид дистрибутивного оточення є єдиним, в контексті якого квантифікатори виявляють регулярну сполучуваність. Ця модель зафіксована з усіма квантифікаторами, крім *several*. Середньоанглійські прикметники спорадично могли займати номінативну позицію, але до кінця XVI ст. певні обмеження, накладені граматикою, забороняють це, і тому вони втрачають свою здатність бути головним конститuentом у NP. Матеріал дослідження,

представлений у таблицях, підтверджує, що більшості квантифікаторів властива ця дистрибуція.

3. До кінця XVI ст. досліджувані одиниці набувають диференційних ознак, що дозволяє надати їм окремий частиномовний статус – клас слів-квантифікаторів. Квантифікатори – це одиниці, які позначають неозначену кількість та займають у реченні позиції, характерні тільки для них.

4. Властивий середньоанглійському періоду високий ступінь дивергентності мовних одиниць та співіснування кількох літературних субстандартів пояснює графічну варіативність усіх шістнадцяти досліджуваних лексем. Найбільшу кількість графічних форм мають квантифікатори *many*, *none*, *much*, *some*.

5. Кожна лексична одиниця має своє, тільки її притаманне семантичне оточення і може сполучатися з різними лексико-граматичними класами слів, а саме: семантичні класи дієслів – *verba declarandi*, *verba agitandi*, *verba sentiendi*, *verba vera*, *verba putandi*, *verba voluntaris*, *verba affectum*) та класи іменників – *abstract nouns*, *class nouns*, *collective nouns*, *material nouns*.

6. Характерне для давньоанглійської мови контактне розташування двох протоквантифікаторів Pre-Q+Pre-Q у середньо- та ранньоновоанглійській мові поступово зникає. Інтерес становить квантифікатор *both* у плеонастичних словосполученнях, який у середньоанглійській мові стає своєрідним засобом компенсації втрати давньоанглійської двоїни та її лексичним відтворенням.

Основні положення розділу висвітлені у трьох публікаціях автора [39; 43; 44].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Зміст категорії кількості є об'єктивним відображенням світу, її становлення знаменувало історичний прогрес у розвитку абстрактного людського мислення. У лінгвістиці ця категорія виступає в єдності двох протилежних понять: означена та неозначена кількість. Остання представлена у мові різноманітними лексико-граматичними засобами вираження. Одним із них є слова-квантифікатори, дистинктивною ознакою яких є неконкретна, неозначена кількість. Термін “квантифікатор” (за О.Есперсеном) позначає складову мовного поля кількості, центр його становить числівник, в якого опорною є сема числа, відсутня у квантифікаторів і тому, він розміщений на периферії цього поля.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних підходів до визначення граматичного статусу слів-квантифікаторів показав, що в західній граматичній традиції квантифікатори виділені в окремий клас. У вітчизняній традиції, як правило, квантифікатори розглядаються серед таких частин мови як числівник, займенник, детермінатив, прикметник. Проте зазначимо, що у своїх дослідженнях С.А.Жаботинська, Є.В.Щебетенко визнають ці одиниці самостійним лексико-граматичним класом. Аналіз теоретичних джерел з цієї проблематики показав відсутність робіт пов'язаних із категорією числа в історичних студіях англійської мови.

У нашому дисертаційному дослідженні були встановлені основні дистрибутивні ознаки, визначено граматичний статус та висвітлено особливості структурної та семантичної сполучуваності слів-квантифікаторів у VII-XVII ст. в англійській мові.

Елементи, які історично передують оформленню квантифікаторів в окремий клас, називаємо протоквантифікатори. До них належать такі слова як *eal* (> англ. *all*), *ænig* (> англ. *any*), *begen* (> англ. *both*), *gehwilc* (> англ. *each*), *gæhwæper* (> англ. *either*), *ælc* (> англ. *every*), *fea* (> англ. *few*), *healf* (> англ. *half*), *lytel*, *lyt* (> англ. *little*), *manig* (> англ. *many*), *monig* (> англ. *many*), *mara* (> англ. *more*), *mæst* (> англ. *most*), *micel* (> англ. *much*), *mycel*

(> англ. *much*), *naenig* (> англ. *none*), *sum* (> англ. *some*), *seuerall* (> англ. *several*). Синтаксична дистрибуція є діагностичною диференційною ознакою, що дозволила виокремити їх з-поміж інших лексико-граматичних класів, у тому числі омонімічних прикметників. У давньо- та середньоанглійській мові намітилися лише тенденції становлення цього класу, а в ранньоновоанглійській він суттєво відрізняється від прикметників за своїми характеристиками і виокремлюється в окремий лексико-граматичний клас, оскільки втрачаються давні та виникають нові можливості вживання у нових синтаксичних дистрибуціях, характерних саме для них.

Інтерес викликає те, що не всі квантифікатори мають спільне походження. Деякі з них, зокрема, *all*, *much*, *some*, *many* (*fela*), *few*, *none*, *less*, *several* є продовженнями праїндоевропейських етимонів, інші, зокрема, *every*, *each*, *any*, *more*, *most*, *little*, *half*, *both*, *either* – прагерманських.

З точки зору внутрішньої морфології давньоанглійські прикметники й протоквантифікатори мали подібні характеристики. Окрім того, у цей період прикметники мали такі дистрибуції: предномінативна, предетермінативна, постномінативна, структурна позиція з родовим відмінком, плаваюча, номінативна. У нашому дослідженні виокремленні такі дистрибуції давньоанглійських протоквантифікаторів: предномінативна, предетермінативна, постномінативна, абсолютна, після та перед особовим займенником, номінативна, постдетермінативна, структурна позиція з родовим відмінком, з числівником, плаваюча. Наявність однакових синтаксичних дистрибуцій зближує їх із кількісними числівниками, прикметниками, а також з іменниками.

Проведене дослідження дало змогу стверджувати, що найуживанішою одиницею як у давньоанглійській, так і в середньо- та ранньоновоанглійській мові є *all*, найменш частотними виявилися слова *less* та *few*, нами не було зафіксовано жодного прикладу квантифікатора *several* у давньо- та середньоанглійський періоди.

У XII-XIV ст. є періодом найбільш інтенсивної перебудови англійської мови від SOV- до SVO-типу, коли висока діалектна дивергентність мовних форм позначилася на графіці, фонетиці й граматиці досліджуваних одиниць. На противагу середньоанглійській, історія новоанглійської мови – це перш за все, історія національної літературної мови, початок завершального етапу її становлення. Матеріал дослідження показує, що у ранньонovoанглійський період кількість орфографічних варіантів слів скорочується порівняно з попереднім, розрізнення їх не викликає труднощів для включення в одну парадигму.

Те, що прикметники втратили синтаксичні дистрибуції, притаманні обом класам, дозволило виокремити протоквантифікатори у самостійний лексико-граматичний клас слів-квантифікаторів. Зокрема, предетермінативна дистрибуція, номінативна, структурна позиція з прийменником *of* стали дистинктивними ознаками цього класу. Слід також зазначити, що з розвитком субститута *one*, який стає обов'язковим конститuentом ад'єктивної фрази у функції суб'єкта, прикметники втрачають свою здатність вживатися номінативно на противагу протоквантифікаторам, яким протягом середньо- та ранньонovoанглійської мови властиво вживатися в номінативній дистрибуції. Предетермінативна дистрибуція є характерною для *all*, *both*, *half*, структурна з прийменником *of* зафіксована з усіма квантифікаторами, окрім *several*. Фактичний матеріал показує, що ця одиниця вперше з'являється у ранньонovoанглійській мові.

Зміни, які відбулися в давньо-, середньо- та ранньонovoанглійській мові, дозволяють вважати досліджувані слова окремим лексико-граматичним класом. Підсумовуючи вищезазначене, підкреслимо, що прикметники зазнали змін у структурі й дистрибуції втративши, зокрема, такі позиції:

- предетермінативну;
- структурну модель з прийменником *of* у значенні родового партитивного;
- номінативну;

– постномінативну.

Квантифікатори вільно займали ці позиції, але також зазнали змін, а саме втратили:

- синтаксичну позицію як Det – Pre-Q – N;
- контактне вживання протоквантифікаторів на зразок Pre-Q + Pre-Q;
- синтаксичну позицію Adj – Det – N;
- набули синтаксичну позицію з прийменником *of*.

Отже, сукупність таких ознак, властивих квантифікаторам, як сема невизначеної кількості, притаманна кожному досліджуваному конституенту, спільні структурно-семантичні особливості та синтаксичні дистрибуційні закономірності, дає підстави для висновку про формування у ранньонovoанглійській мові, а саме починаючи з XVI ст., цього класу слів, тоді як у попередні періоди такої сукупності ознак не фіксувалося.

Проблема вивчення особливостей класу слів-квантифікаторів є значні перспективною для подальших досліджень. Отримані результати не вичерпуються проблематикою, висвітленою у роботі. Актуальним вважаємо вивчення цих слів у новоанглійській мові та на сучасному етапі англійської мови в текстах різного жанру та стилю, а також у типологічному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адмони В.Г. Еще раз об изучении количественной стороны грамматических явлений // Вопросы языкознания. – 1970. – №1. – С. 89-101.
2. Акуленко Л.Г. Выражение неопределенно большого и неопределенно малого количества в немецком языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук:10.02.04 / КГУ им. Т.Г.Шевченка. – Харьков, 1982. – 280 с.
3. Алпатов В.М. История лингвистических учений: Учеб. пособие. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 368 с.
4. Аргуткіна О.А. Концептуально-семантичні і функціональні аспекти мікросистеми “число”: Дис. ...канд. филол. наук:10.02.02; – Захищена 17.01.2002. – Львів, 2001. – 185 с. – Бібліогр.: с. 156-185.
5. Аристотель Метафизика. Соч., Т. 1. – М.: Мысль, 1975. – 547 с.
6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – 2-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1969. – 604 с.
7. Ахманова О.С., Микаэлян Г.Б. Современные синтаксические теории. – 2-е изд., стер. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 165 с. – Библиогр.: с. 155-165.
8. Бабайцева В.В. Гибридные слова в системе частей речи современного русского языка // Русский язык в школе. – 1971. – №3. – С. 81-84.
9. Багдарян В.Р. Лексические средства выражения неопределенной количественности в современном английском языке: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / з – М., 1987. – 157 с. – Библиогр.: с. 149-157.
10. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1966. – 200 с.
11. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка. – М.: Высшая школа, 1973. – 423 с.

12. Бенвенист Э. Категории мысли и категории языка // Общая лингвистика / Под ред. Ю.С.Степанова; пер. с фр. – М.: Прогресс, 1974. – С. 104-114.
13. Бодуэн де Куртенэ И.А. Количественность в языковом мышлении // Избранные труды по общему языкознанию. – М.: Издательство АН СССР, 1963. – Т. 2. – С. 311-324.
14. Бондарко А.В. Категоризация в системе функциональной грамматики // Вопросы филологии. – 2006. – №1(22). – С. 22-32.
15. Бражников Е.Г. Предикативная связь в модели простого предложения древнеанглийских поэтических произведений // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. – 2001. – №536. – С. 20-25.
16. Броникова С.А. Функціонально-семантичне поле квантитативності в сучасній українській мові: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01; – Захищена 19.02.2004. – Одеса, 2004. – 205 с.: іл. – Бібліогр.: с. 181-198.
17. Брунер К. История английского языка: В 2 т.; Пер. с нем. С.Х.Васильевой; Под ред. и с предисл. Б.А.Ильиша. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. – Т. 1. – 323 с.
18. Брунер К. История английского языка: В 2 т.; Пер. с нем. С.Х.Васильевой; Под ред. и с предисл. Б.А.Ильиша – М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. – Т. II. – 392 с.
19. Буніятова І.Р. Гіпотетичність реконструкції синтаксичних одиниць вищого рівня у праїндоевропейській мові // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2004. – Т. 7, №2. – С. 116-123.
20. Буніятова І.Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV-XIII ст.). – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2003. – 327 с. – Бібліогр.: с. 289-327.
21. Буніятова І.Р. Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV-XIII ст.): Дис. ... доктора філол. наук: 10.02.04; – Захищена 13.05.2004. – К., 2004. – 404 с. – Бібліогр.: с. 350-404.

22. Буніятова І.Р. Структура синтаксичних змін германських мов // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. – Вип. 4. – 2001б. – С. 129-135.

23. Буніятова І.Р. Реінтерпретація синтаксичних одиниць як джерело походження гіпотаксису в германських і слов'янських мовах // Вісник КДЛУ. Серія Філологія. – К.: Видавничий центр КДЛУ. – 2000. – Т. 3, №1. – С. 26-33.

24. Вандриес Ж. Язык (лингвистическое введение в историю) / Пер. с фр.; Под ред. Р.О.Шор. – 2-е изд., стереотипное. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 408 с.

25. Васильева А.К. Место числительных в системе частей речи (на материале фр. языка) // Актуальные проблемы лексикологии и лексикографии. Материалы XX зональной конф. кафедр русского языка вузов Урала. – Пермь, 1972. – С. 64-87.

26. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. / Пер. с англ., отв. ред. М.А.Кронгауз. – М.: Русские словари, 1996. – 416 с.

27. Вейнрайх У. О семантической структуре языка // Новое в лингвистике. – Вып. V: Языковые универсалии / Пер. с англ. Е.М.Моргуновой. – М.: Прогресс, 1970. – С. 163-250.

28. Виноградов В.В. Русский язык: Грамматическое учение о слове; Отв. ред. Г.А.Золотова. – 3-е изд., испр. – М.: Высшая школа, 1986. – 640 с.

29. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наукова думка, 1988. – 255 с. – Библиогр.: с. 247-254.

30. Вопросы теории частей речи (на материале языков различных типов); Под ред. акад. В.М.Жирмунский, док. филол.наук О.П.Суник. – Л.: Наука, 1968. – 344 с.

31. Всеволодова М.В. Синтаксема и строевые категории предложения в рамках функционально-коммуникативного синтаксиса // Вестник МГУ. Серия 9. – 2000. – №1. – С. 75-95.

32. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. – М.: Добросовет, 2000. – 832 с.
33. Гак В.Г., Кузнецов С.Н. О типологии квантитативной сегментации предметов // Лингвистическая типология. – М.: Наука, 1985. – С. 113-122.
34. Гвишиани Н.Б. Полифункциональные слова в языке и речи. – М.: Высшая школа, 1979. – 199 с. – Библиогр.: с. 186-195.
35. Гедз С.Ф. Комуникативно-прагматичні особливості висловлювань з інтерогативним значенням у сучасній англійській мові: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; – Захищена 20.10.1998. – Київ, 1998. – 159 с. – Бібліогр.: с. 144-159.
36. Городенська К.Г. Вираження неозначеної кількості засобами української мови // Мовознавство. – 1978. – №4. – С. 18-21.
37. Грачова І.Є. До питання про граматичний статус слів-квантифікаторів // Система і структура східнослов'янських мов: Зб. наук. пр. – К.: Знання України, 2005. – С. 8-12.
38. Грачова І.Є. Синтагматика слів-квантифікаторів у давньоанглійській мові // Наука і сучасність: Зб. наук. пр. – К.: КНПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – С. 142-150.
39. Грачова І.Є. Поява квантифікаторів як самостійного класу слів в історії англійської мови // Наукові записки: Зб. наук. пр. – Серія Філологія. – Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. – 2007. – №9. – С. 151-156.
40. Грачова І.Є. До питання про категорію кількості // Матеріали регіонального конференц-семінару “Текст – текстолінгвістика, дискурс – дискурсознавство у світлі когнітології”: Зб. наук. пр. – Львів, 2005. – С. 100-103.
41. Грачова І.Є. Що таке механізм реінтерпретації? // Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі. Вінниця, 12-13 квітня. 2005 р. – Вінниця. – Вип. 9. – С. 17-18.

42. Грачова І.Є. Порівняння квантифікатора “*every*” із квантифікатором “*each*”: діахронний та синхронний аспекти // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур. Донецьк, 1-3 лютого, 2006 р. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – Вип. 4. – С. 13-15.

43. Грачова І.Є. Синтаксична сполучуваність попередників квантифікаторів у давньоанглійській мові // Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі: Наук. конференція викладачів та студентів. Вінниця, 4-5 квітня. 2006 р. – Вінниця, 2006. – Вип. 10. – С. 8.

44. Грачова І.Є. Особливості функціонування класу слів-квантифікаторів у середньоанглійський період // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції “Мови у відкритому суспільстві”: Зб. наук. пр. – Чернігів: Віт-сервіс. – 2006. – С. 15-16.

45. Грачова І.Є. Сполучувані характеристики слів-квантифікаторів у середньоанглійській мові // Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві: Зб. наук. пр. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2007. – С. 64-67.

46. Гринберг Дж. Некоторые грамматические универсалии, преимущественно касающиеся порядка значимых элементов // Новое в лингвистике. – Вып. V: Языковые универсалии / Пер. с англ. Е.М.Моргуновой. – М.: Прогресс, 1970. – С. 114-162.

47. Данилюк І.Г. Синкретизм у системі частин мови: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дон.НУ – Донецьк, 2006. – 18 с.

48. Демьянков В.З. Логические аспекты семантического исследования предложения // Проблемы лингвистической семантики. – М.: ИНИОН АН СССР, 1981. – С. 115-132.

49. Есперсен О. Философия грамматики / Пер. с англ. В.В.Пассека и С.П.Сафоновой. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1958. – 404 с.

50. Ефимов В.Г. Местоименные словосочетания в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Одесский гос. ун-т им. И.И.Мечникова. – Одесса, 1983. – 16 с.

51. Жаботинская С.А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных (на материале современного английского языка). – М.: Ин-т языкозн. РАН, 1992. – 216 с. – Библиогр.: с. 197-212.

52. Жаботинская С.А. Числительные современного английского языка (к вопросу о категориальном статусе): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04; – Защищена 10.12.1982. – К., 1982. – 208 с.: ил., таб. – Библиогр.: с. 167-188.

53. Жовтобрюх М.А. Синтаксис словосполучення і простого речення (Синтаксичні категорії і зв'язки) / АН УРСР Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні. – К.: Наукова думка, 1975. – 223 с.

54. Задорожный Б.М. История языка и экстралингвистические факторы // Вопросы языкознания. – 1975. – №1. – С. 27-38.

55. Зельдович Г.М. О типологии квантификаторов // Известия АН. Серия литературы и языка. – 1999. – Т. 58, №5-6. – С. 43-52.

56. Зернов Б.Е. Взаимодействие частей речи в английском языке (статико-динамический аспект). – Л.: Изд-во Ленингр. университета, 1986. – 126 с. – Библиогр.: с. 120-125.

57. Зорина И.В. Статика и динамика взаимосвязей числительного в системе частей речи (синхрония и диахрония): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ленинград. гос. ун-т. – Л., 1990. – 16 с.

58. Зорина И.В. К вопросу о “собственных” и “несобственных” признаках числительного (на материале англ. языка) // Вестник ЛГУ. Сер. 2. – 1991. – Вып. 1(№2). – С. 110-112.

59. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика английского языка. – М.: Высшая школа, 1981. – 285 с.

60. Ившин В.Д. Синтаксис речи современного английского языка (Смысловое членение предложения). – Ростов н / Д.: Феникс, 2002. – 320 с.

61. Ильиш Б.А. История английского языка. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Высшая школа, 1968. – 419 с.:илл., карт.

62. Ирисбекова А.А. Лексика неопределенно малой количественности в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Москов. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1991. – 19 с.

63. Иртеньева Н.Ф. Грамматика современного английского языка. – М.: Государственные центральные курсы заочного обучения “ин-яз.”, 1956. – 190 с.

64. Иртеньева Н.Ф. Именная фраза с предыменными атрибутами в современном английском языке: Автореф. дис. ... доктора филол. наук: 10.02.04 / Москов. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1977. – 43 с.

65. Калечиц Е.П. Взаимодействие слов в системе частей речи (межкатегориальные связи). – Свердловск: Издательство Урал. ун-та, 1990. – 160 с. – Библиогр.: с. 149-156.

66. Категория количества в современных европейских языках: (Монография) / В.В.Акуленко, С.А.Швачко, Е.И.Букреева; Под ред. В.В.Акуленко; АН УССР каф. иностр. языков. – К.: Наукова думка, 1990. – 284 с. – Библиогр.: с. 267-278.

67. Клейнер Ю.А. Латинская грамматическая традиция в Англии VII – XII вв. (Беда, Алкуин, Эльфрик) // История лингвистических учений: Средневековая Европа; Отв. ред. А.В. Десницкая, С.Д. Кацнельсон. – Л.: Наука, 1985. – С. 62-76.

68. Клименко О.В. Сравнительный анализ лексической идентификации неопределенности субъекта-деятеля, выраженного определенными местоимениями we, you, they и неопределенным местоимением one // *Studia Germanica et Romanica*. – 2007. – Т. 1, №1 (10). – С. 25-38.

69. Константность и вариативность языковых единиц; Межвуз. сб.; Под ред. Г.Г.Почепцова, Л.П.Чахоян. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1989. – 229 с.

70. Кошечая И.Г. Теоретическая грамматика английского языка. – М.: Просвещение, 1982. – 335 с.
71. Красухин К.Г. Закон Вакернагеля и структура индоевропейского предложения // Вестник МГУ. Сер. 9. Филология. – 1997. – №6. – С. 70-90.
72. Кронгауз М.А. Семантика: Уч. – М.: Российск. гос. гуман. ун-т., 2001. – 399 с. – Библиогр.: с. 380-386.
73. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. – М.: ИЯРАН, 1997. – 327 с. – Библиогр.: с. 310-326.
74. *Кубрякова Е.С.* Части речи в ономаσιологическом освещении / АН СССР, науч. совет по теории сов. языкознан. ин-т языкознан. – М.: Наука, 1978. – 115 с.
75. Лакофф Дж. О порождающей семантике // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 10.: Лингвистич. семантика / Пер. с англ. Б.Ю.Городецкого, Э.М.Муниковой, Н.В.Перцова и др.; Под ред. и вст. ст. В.А.Звегинцева. – М.: Прогресс, 1981. – С. 302-349.
76. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику / Пер. с англ., ред. и предисл. В.А.Звегинцева. – М.: Прогрес, 1978. – 543 с.
77. Леви-Брюль Л. Сверхестественное в первобытном мышлении. – М.: Педагогика-Пресс, 1994. – 608 с. – Библиогр.: с. 554-574; прим.
78. Левицкий А.Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка. – К.: Изд-во Киевского гос. линг. ун-та, 1998. – 362 с. – Библиогр.: с. 325-362.
79. Левицкий В.В. Германские языки и древние германцы. – Черновцы: Рута, 2004. – 208 с. – Библиогр.: с. 196-204.
80. Логический анализ языка: квантитативный аспект языка; Под ред. член-корресподент РАН Н.Д.Арутюнова. – М.: Индрик, 2005. – 671 с.
81. Ломтев Т.П. Квантитативы современного русского языка // Памяти академика В.В.Виноградова. – М.: Наука, 1971. – С. 100-116.
82. Лосев А.Ф. Миф. Число. Сущность. – М.: Изд-во “Мысль”, 1994. – 919 с.

83. Лукин О.В. Части речи в античной науке (логика, риторика, грамматика) // Вопросы языкознания. – 1999. – №1. – С. 131-141.
84. Лукин М.Ф. К вопросу о частеречном объекте числительных // Филологические науки. – 2000. – №4. – С. 65-72.
85. Лукінова Т.Б. Генезис і еволюція квантитативних імен у слов'янських мовах (порівняльно-історичний аспект): Дис. ... доктора філол. наук: 10.02.03; – Захищена 25.04.2001. – К., 2001. – 383 с. – Бібліогр.: с. 366-383.
86. Лукінова Т.Б. До реконструкції праслов'янської системи квантитативних утворень // Мовознавство. – 2000. – №4-5. – С. 15-23.
87. Маковский М.М. Историко-этимологический словарь современного английского языка: слово в зеркале человеческой культуры. – М.: Диалог – МГУ, 2000. – 420 с.
88. Медвідь О.М. Системно-функціональні особливості квантитативних одиниць (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Сумський держ. ун-т. – Харків, 2001. – 17 с.
89. Мельчук И.А. Числовая квантификация фактов // Курс общей морфологии в 4х томах. – Москва – Вена, 1998. – Т. 2. – С. 92-95.
90. Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи. – Л.: Издательство “Наука”, Ленингр. отд-ние, 1978. – 388 с.
91. Мойсеенко Н.Г. Значение и употребление неопределенных местоимений в современном английском языке: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04; – Защита 29.12.1999. – Одесса, 1999. – 202 с. – Библиогр.: с. 182-201.
92. Молчанов А.А. Роль квантификаторов в семантической интерпретации предложения: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Минский гос. пед. ин-т иностр. яз. – Минск, 1980. – 23 с.
93. Монжале Т.К. Концепт числа в поле грамматической категории субстантива // Мова. – 2002. – №7. – С. 158-161.

94. Мороховская Э.Я. Основы теоретической грамматики английского языка. – К.: Вища школа, 1984. – 287 с. – Библиогр.: с. 459-462.
95. Мороховский А.Н. Слово и предложение в истории английского языка. – К.: Вища школа, 1980. – 216 с. – Библиогр.: с. 202-214.
96. Москальская О.И. Местоимение в германских языках // Сравнительная грамматика германских языков. – М.: Издательство АН СССР, 1963. – С. 303-347.
97. Мухин А.М. Синтаксемный анализ и проблема уровней языка. – Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1980. – 303 с.: прил.
98. Мухин А.М. Функциональный анализ синтаксических элементов на материале древнеанглийского языка / АН СССР ин-т Языкознания. – М. – Л.: Наука, 1964. – 292 с.
99. Науменко Н.И. Средства передачи значения размытого количества именем числительным в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ленинград. гос. ун-т имени А.А.Жданова. – Л., 1984. – 19 с.
100. Нечипоренко Н.В. Лексико-грамматические особенности класса квантификаторов в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Нижегородский ун-т имени Н.И.Лобачевского. – Нижний Новгород, 1999. – 18 с.
101. Нодь В.І. Розвиток абсолютної інфінітивної конструкції в англійській мові (XII-XIX ст.): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; – Захищена 30.09.2005. – К.: КНЛУ, 2005. – 227 с. – Бібліогр.: с. 167-200.
102. Очерки по историческому синтаксису германских языков [Сборник]; Отв. ред. Л.П.Чахоян. – Л.: Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1991. – 165 с. – Библиогр.: с. 159-165.
103. Падучева Е.В. Наречие как кванторное слово // Изв. АН СССР. Серия литературы и языка. – 1989. – Т. 48, №1. – С. 26-37.

104. Падучева Е.В. О семантике синтаксиса (Материалы о трансформационной грамматике русского языка) / ВИНТИ. – М.: Наука, 1974. – 292 с. – Библиогр.: с. 271-281.
105. Панфилов В.З. Категории мышления и языка. Становление и развитие категории количества // Вопросы языкознания. – 1971. – №5. – С. 3-18.
106. Панфилов В.З. Философские проблемы языкознания. Гносеологические аспекты. – М.: Наука, 1977. – 288 с.
107. Парнюк М.О., Рыжко В.А., Ищенко Ю.А. Категория количества в науке / АН УССР, кафедра философии. – К.: Наукова думка, 1991. – 243 с. – Прим.: с. 230-242.
108. Парнюк М.О. Качество и количество. – К.: Наукова думка, 1993. – 360 с. – Библиогр.: с. 342-355.
109. Пауль Г. Принципы истории языка / Пер. с нем. А.А. Холодовича. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1960. – 500 с.
110. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении; Предисл. проф. А.Б.Шапиро. – 7-е изд. – М.: Учпедгиздат, 1956. – 511 с.: 1 л. порт.
111. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике, Т. I-II; Под ред., предисл. и вступ. ст. В.И.Борковского. – М.: Учпедгиз, 1958. – 535 с.: 1 ил. порт.
112. Почепцов Г.Г. Конструктивный анализ структуры предложения. – К.: Вища школа, 1971. – 191 с. – Библиогр.: с. 180-191.
113. Почепцов Г.Г. Синтагматика английского слова. – К.: “Вища школа” при Киевском гос. ун-те, 1976. – 112 с.
114. Проблемы функциональной грамматики /АН СССР отд-ние лит-ры и яз-ка, науч. совет “Теория совет. языкознания”; Отв. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Наука, 1985. – 198 с.: рис.
115. Рабанюк Л.С. Генитивно-квантитативні речення в українській мові // Мовознавство. – 1998. – №4-5. – С. 48-52.

116. Расторгуева Т.А. Очерки по исторической грамматике английского языка: Учеб. пособ. – М.: Высшая школа, 1989. – 160 с.: табл.
117. Расторгуева Т.А. О некоторых аспектах эволюции словоизменительных систем // Вопросы языкознания. – 1979. – №1. – С. 52-62.
118. Реформаторский А.А. Число и грамматика // Вопросы грамматики. Сборник статей к 75-ю акад. И.И. Мещанинова. – М. – Л.: Изд-во Академии наук СССР, 1960. – С. 384-400.
119. Решетникова Н.В. К вопросу о взаимодействии собирательных имен существительных типа *Mankind* и местоимений *all* и *any* в современном английском языке // Вестник ЛГУ. Сер.2. – 1991. – Вып.3 (№16). – С. 102-104.
120. Русская грамматика; Ред. кол. д.ф.н. Н.Ю. Шведова и др. – М.: Наука, 1980. – Т. 3. – 784 с.
121. Сапельникова Т.М. До питання про категорію неозначеності в мові наукової прози // Синтаксис, семантика і прагматика. Зб. наук. праць. – К.: НМКВО, 1992. – 168 с.
122. Селиверстова О.Н. Местоимения в языке и речи. – М.: Наука, 1988. – 151 с. – Библиогр.: с. 147-150.
123. Семененко Г.М. Підрядні речення обставини причини в давньоанглійській мові: структура та функціонування: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; – Захищена 30.05.2003. – К., 2002. – 163 с. – Бібліогр.: с. 164-186.
124. Скрелина Л.М. Некоторые вопросы развития языка. – Минск: Издательство БГУ, 1973. – 144 с.
125. Слободцова І.В. Лексико-граматична група слів, яка виражає поняття *viel* “багато” / *wenig* “мало” в німецькій мові (діахронічне дослідження): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Одеський нац. ун-т ім. І.І.Мечникова. – Одеса, 2001. – 19 с.

126. Смирницкий А.И. Морфология английского языка; Под ред. В.В.Пассек. – М.: Издательство литературы на иностр. яз. – 1959. – 440 с.: черт., 2 л. илл.
127. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка; Под ред. В.В.Пассека. – М.: Издательство литературы на иностр. яз., 1957. – 286 с.
128. Смирницкий А.И. Древнеанглийский язык. – М.: Изд-во литературы на иностр. яз., 1955. – 317 с.
129. Снісаренко І.Є. Інфінітивна конструкція з прийменником *for* у середньоанглійській мові: семантика та функціонування: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; – Захищена 14.03.2002. – Київ, 2001. – 189 с. – Бібліогр.: с. 166-187.
130. Собуцький М.А. Мовно-культурний простір західноєвропейського середньовіччя. – К.: Інститут історії НАН України, 1997. – 208 с. – Примітки: с. 161-205.
131. Сорокина Т.С. Синхронное варьирование и диахронные изменения в структуре английского предложения: Сб. науч. тр. Московск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М.Тореза. – 1982. – Вып. 188. – С. 178-189.
132. Степанов Ю.С. Язык и метод. К современной философии языка. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 784 с.: 1 илл.
133. Степанов Ю.С. Язык и наука конца 20 века. – М.: Рос. акад. наук ин-т язык. РАН, 1995 – 421 с.
134. Супрун А.Е. Славянские числительные, становление числительных как особой части речи / Белорус. гос. ун-т им. В.И.Ленина, филол. фак.. – Минск: Издательство БГУ, 1969. – 232 с. – Библиогр.: с. 216-225.
135. Таранець В.Г. Походження поняття числа і його мовної реалізації (до витоків індоевропейської прамови). – 2-е изд., перероб. і доп. – Одеса: Астропринт, 1999. – 116 с.

136. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Пер. с фр. И.М.Богуславского, Л.И.Луст, Б.П.Нарумова; Вступ. ст. и общ. ред. В.Г.Гака – М.: Прогресс, 1988. – 656 с.
137. Теории грамматики: лексико-грамматические классы и разряды слов: Сб. научно-аналитических обзоров / АН СССР ИНИОИ; Сост. Лузин Л.Г., Стрельцова Г.Д. – М.: Высшая школа, 1990. – 202 с.
138. Тесленко Ю.В. Культурно-історична парадигма дослідження епічної поеми “Беофульф” // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. – К.: Видав. центр КНЛУ, 2004. – Т. 7, №1. – С. 192-197.
139. Теслец Я.Г. Введение в общий синтаксис. – М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 800 с. – Библиогр.: с. 751-789.
140. Топорова Т.В. Язык и стиль древнегерманских заговоров. – М.: Эдиториал УРСС, 1996. – 367 с.
141. Туманян Э.Г. О природе языковых изменений // Вопросы языкознания. – 1999. – №3. – С. 86-97.
142. Тураева З.Я., Биренбаум Я.Г. // Вопросы языкознания. – 1985. – №4. – С. 122-130.
143. Тыньянова Ф.Л. Семантическая характеристика квантификаторов в современном английском языке // Сообщения Академии наук Грузинской ССР, Тбилиси, 1979. – Т. 95, №2. – С. 489-494.
144. Фамина Н.В. Вариантность значений числа в английской речи и ее контекстовые условия: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Ленинградск. гос. ун-т. – Л., 1983. – 16 с.
145. Філософські питання мовознавства; Под ред. В.М.Русанівського. – К.: Наукова думка, 1972. – 199 с.
146. Хомський Н. Роздуми про мову / Пер. с англ. – Львів: Ініціатива, 2000. – 352 с. – Бібліогр.: с. 337-351.
147. Хомский Н. Язык и мышление = Публикации отделения структурной и прикладной лингвистики; Под ред. В.А. Звегинцева / Пер.

с англ. Б.Ю.Городецкого. – М.: Издательство Московск. гос. ун-та, 1972. – 121 с.

148. Чапля О.С. Синтагматика N1+de +N2 у функції квантифікатора у сучасному французькому художньому мовленні: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Львівський нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2004. – 23 с.

149. Части речи. Теория и типология; Отв. ред. В.М.Алпатов. – М.: Наука. Главная редакция вост. лит., 1990. – 268 с.

150. Челидзе Т.А. К вопросу о выделении предетерминативов как функционального разряда слов в структуре именной группы в современном английском языке // Грамматика германских языков: Сб. науч. тр. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1982. – Вып. 192. – С. 218-229.

151. Чеснокова Л.Д. Категория количества и синтаксические структуры // Вопросы языкознания. – 1981. – №2. – С. 44-53.

152. Чернева Н.П. Фразеологизмы с компонентом числительным – конституенты фразеосемантического поля количества и / или степени // Мова. Культура. Бізнес. – 2003. – №1. – С. 137 – 141.

153. Швачко С.А. Полиаспектность и полифункциональность английских числительных // Вісник ХНУ. – 2004. – №635. – С. 198-201.

154. Швачко С.О. Типологія синтаксичних зв'язків (на матеріалі англ., укр. та рос. мов) // Проблеми зіставної семантики. – К.: КНДУ, 2003. – вип. 6. – С. 312-317.

155. Швачко С.А. Английские числительные и их место в лексико-семантическом поле количества: Дис. ... доктора филол. наук: 10.02.04. – Сумы, 1983. – 361 с.: илл. – Библиогр.: с. 354-357.

156. Швачко С.А. Языковые средства выражения количества в современных английском, русском и украинском языках. – К.: Вища школа, 1981. – 144 с. – Библиогр.: с. 136-141.

157. Швачко С.О. Лінгвістичний статус числівника сучасної англійської мови // Вісник ЮНЕСКО КНЛУ. – К.: Видавничий центр КНЛУ. – 2002. – Вип. 6. – С. 349-355.

158. Щебетенко Е.В. Группа квантификаторов как лексико-грамматическая система выражения неопределенного количества в английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М., 1977. – 16 с.

159. Щерба Л.В. О частях речи в русском языке // Избранные работы по русскому языку. – М.: Учпедгиз, 1957. – С. 63-84.

160. Ярцева В.Н. История английского литературного языка IX-XV вв. / АН СССР ин-т языкозн. – М.: Наука, 1985. – 247 с. – Библиогр.: с. 240-245.

161. Ярцева В.Н. Историческая морфология английского языка. – М. – Л.: Издательство АН СССР, 1960. – 194 с. – Прим.: с. 177-192.

162. Ярцева В.Н. Проблемы исторической грамматики: соотношение синхронии и диахронии // Филологические науки. – 1997. – №6. – С. 107-115.

163. Ярцева В.Н. Развитие национального литературного английского языка. – М.: Наука, 1969. – 286 с.

164. Яцук Т.А. Семантическая характеристика группы кванторных слов в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1977. – 33 с.

165. Abraham W. The grammaticalization of the Infinitival preposition – toward a theory of “Grammaticalizing Reanalysis” // The Journal of Comparative Germanic Linguistic. – 2004. – vol. 7, №2 – P. 111-170.

166. Alexander L.G. Longman English Grammar. – L., N.Y.: Longman, 1998. – 374 p.

167. Allrood J., Anderson L-G. Logic in Linguistics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1977. – 185 p.

168. Allsop J. Cassell's Students' English Grammar. – L.: Cassell Publishers Ltd., 1991. – 327 p.
169. Anderson G.K. The Literature of the Anglo-Saxons. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 267 p.
170. Andrew S.O. Syntax and Style in Old English. – N.Y.: Russel & Russel, 1966. – 202 p.
171. Barber Ch. Early Modern English. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 1997. – 280 p.
172. Baugh A.C., Cable Th. A History of the English Language. – L.: Routledge, 1993. – 444 p.
173. Bech Kr. Pragmatic factors in language change: XVS and XSV clauses in Old and Middle English // *Folia Linguistica Historica. Acta Societatis Linguisticae Europaeae*. – N.Y.: Mouton de Gruyter. – 1998. – Tomus XIX/1-2. – P. 79-102.
174. Berndt R.. History of the English Language. – Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1982. – 503 p.
175. Bierwisch M. Formal and Lexical Semantics // *Proceedings of the XIII-th International Congress of Linguistics*. – Tokyo, 1983. – P. 122-131.
176. Blake N.F. A History of the English Language. – L.: Macmillan Press Ltd, 1996. – 382 p.
177. Bloomfield L. Language (with a new foreword by C.F.Hockett. – Chicago and London: The University of Chicago Press, 1984. – 564 p.
178. Bloomfield M., Newmark L. A Linguistic Introduction to the History of English. – N.Y.: Alfred A. Knopf, 1963. – 375 p.
179. Bredehoft T.A. Textual Histories: Readings in the Anglo-Saxon Chronicle. – Toronto, Buffalo: University Of Toronto Press, 2001. – 229 p.
180. Breivik L.E. On the typological status of Old English // *Topics in English linguistics* / Ed. by D.Kastovsky. – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 1991. – P. 31-50.

181. Broughton G. Penguin English Grammar A-Z for advanced students. – Harmondsworth, Middlesex, England: Penguin English, 1990. – 320 p.
182. The Cambridge History of English & American Literature in 18 Volumes (1907-1921) Vol. 1: From the Beginnings to the Days of Romance; Ch.XIX: Changes in the Language to the Days of Chaucer, § 15. English Dialects in the 14th Century. – <http://catterall.net/CHEL/1/1915.html> – 2002.
183. Campbell L., Harris A.C. Historical Syntax in Cross-Linguistic Perspective. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 488 p.
184. Campbell A. Old English Grammar. – Oxford: Clarendon Press, 1959. – 423 p.
185. Carden G. English Quantifiers: Logical Structure and Linguistic Variation. – N.Y.: Academic Press, 1976. – 108 p.
186. Chomsky N. Cartesian Linguistics. A Chapter in History of Rationalist Thought. – N.Y.; L.: Harper and Row Publishers, 1966. – 119 p.
187. Chomsky N. Lectures on Government and Binding: the Pisa Lectures. – 7th ed. – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 1993. – 346 p.
188. Collins Cobuild English Grammar. – London: The University of Birmingham. Collins Cobuild Harper Collins Publisher, 1995. – 486 p.
189. Crowley T. An Introduction to Historical Linguistics. – 3rd ed. – Oxford; N.Y.: Oxford University Press, 1998. – 342 p.
190. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 489 p.
191. Curme G.O. A Grammar of the English Language. – Boston: D.C.:Heath & Co., 1931. – Vol. III: Syntax. – 616 p.
192. Curme G.O. Parts of Speech and Accidence. – Boston: D.C.Heath and Co., 1935. – 370 p.
193. Describing English Language / Ed. Sinclair J., Carter R., Channell J. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 226 p.
194. Dixon R.W. A New Approach to English Grammar on Semantic Principles. – Oxford: Clarendon Press, 1992. – 398 p.

195. Donoghue D. *Style in Old English Poetry*. – New Haven; L.: Yale University Press, 1987. – 234 p.
196. Fisiak J. *An Outline History of English*. – Poznan: Wydawnictwo Poznanskie, 2004. – Vol. 1: External History. – 174 p.
197. Fisiak J. *A Short Grammar of Middle English*. – Poznan: Wydawnictwo Poznanskie, 2004. – 132 p.
198. Fischer O., Rosenbach A. *Pathway of change. Grammaticalization in English: Introduction // Studies in language companion series*. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publ. – 2000. – Vol. 53. – P. 1-37.
199. Freidin R. *Foundations of Generative Syntax*. – Cambridge (Mass.): The MIT Press, 1992. – 368 p.
200. Fries Ch.C. *American English Grammar. The grammatical structure of present-day American English with especial reference to social differences or class dialects*. – N.Y.; L.: D. Appleton Century Co., 1940. – 314 p.
201. Fries Ch. *The Structure of English*. – London: Longmans, 1952. – 395 p.
202. Generalized Quantifiers / Stanford Encyclopedia of Philosophy – <http://www.plato.Stanford.edu/entres/generalized-quantifiershtm> – 2005.
203. Haeberli E. *Adjuncts and the syntax of subjects in Old and Middle English // Diachronic Syntax. Models and Mechanisms*. – N.Y.: Oxford University Press. – 2000. – P. 109-131.
204. Haegeman L., Gueron J. *English Grammar. A Generative Perspective*. – Malden: Blackwell Publishing, 1999. – 672 p.
205. Haegman L. *Introduction to Government and Binding Theory*. – Cambridge (Mass.): Basil Blackwell, 1991. – 618 p.
206. Hall Partee B. *Negation, Conjunction and Quantifiers: Syntax vs. Semantics // Foundations of Language*. – 1970. – Vol. 6, №2. – P. 153-165.
207. Harris A., Campbell L. *Historical Syntax In Cross-Linguistic Perspective*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 488 p.

208. Hladký J. An Old English, Middle English and Early-New English Reader. – Brno: Masarykova Universita, 1998. – 286 p.
209. Hock H.H. Principles of Historical Linguistics. – Berlin; N.Y.: Moutin de Gruyter, 1986. – 722 p.
210. Hopper P.J., Traugott E.C. Grammaticalization. – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. – 256 p.
211. Hurford J.R. The Linguistic Theory of Numerals. – Cambridge: Cambridge University Press, 1975. – 293 p.
212. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. – London: Bradford and Dickens Drayton House, 1954. – P.VII: Syntax. – 690 p.
213. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. – London: Bradford and Dickens Drayton House, 1954. – Vol. 1, Part II: Syntax. – 512 p.
214. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. – London: Bradford and Dickens Drayton House, 1954. – Vol.II, Part III: Syntax. – 422 p.
215. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. – London: Bradford and Dickens Drayton House, 1954. – Part VI: Morphology. – 570 p.
216. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. – London: Bradford and Dickens Drayton House, 1954. – Vol. 4, Part V: Syntax. – 526 p.
217. Kastovsky D. Local and Global-Typological Changes in the History of English: Two Complementary Perspectives // Innovation and Continuity in English Studies / Ed. by H.Grabes. – Frankfurt am Main etc.: Peter Lang, 2001. – P. 275-288.
218. Kermode F., Hollander J. The Oxford Anthology of the English Language. – N.Y.: Oxford University Press, 2001. – Vol. 1: The Middle Ages through the Eighteenth Century. – 2376 p.

219. Kispert R.J. Old English: an introduction. – New York: Holt, Rinehart & Winston, 1971. – 350 p.
220. Kroch A. Syntactic Change. – <http://www.ling.upenn.edu/~kroch> - 2001.
221. Lakoff G. Repartee or Reply to “Negation, Conjunction and Quantifiers” // Foundations of Language. – 1970. – Vol. 6, №3. – P. 389-422.
222. Lakoff G. On generative semantics // An interdisciplinary reader in philosophy, linguistics and psychology. – Cambridge: Cambridge University Press, 1971. – P. 232-296.
223. Langacker W. Ronald Foundations of Cognitive Grammar. – Vol. II: Descriptive Application. – Stanford, California: Stanford University Press, 1991. – 590 p.
224. Langacker W. Ronald Language and Its Structure. Some Fundamental Linguistic Concepts. – N.Y.: Harcourt, Brace & World Inc., 1968. – 260 p.
225. Language Contact in the History of English / Ed. By D.Kastovsky, A.Mettinger. – Frankfurt am Main; N.Y.: P.Lang, 2001. – 410 p.
226. Lass R. Historical linguistic and language change. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 423 p.
227. Lass R. Old English (A historical linguistic companion). – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 300 p.
228. Lass R. Remarks on (uni)directionality // Pathways of Change. Grammaticalization in English / Ed. by O.Fisher, A.Rosenbach and D.Stein. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Co. – 2000. – P. 207-225.
229. Leech G., Svartvik J. A Communicative Grammar of English. – Moscow: Prosveshcheniye, 1983. – 304 p.
230. Lehman W.P. Historical Linguistics. – L.; N.Y.: Routledge, 1992. – 338 p.
231. Lightfoot D. Principles of Diachronic Syntax. – Cambridge: University Press, 1979. – 430 p.

232. Lightfoot D. *How New Languages Emerge*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 199 p.
233. Lightfoot D. *The Development of Language: Acquisition, Change, and Evolution*. – Oxford: Blackwell Publishers, 1999. – 287 p.
234. Lock G. *Functional English Grammar*. – Cambridge: Cambridge University, 1996. – 296 p.
235. Lotfi A.R. Dances with the Quantifiers! // *Journal of Language and Linguistics*. – 2002. – Vol. 1, №1. – <http://www.geocities.com/arlotfi/loffipage.htm>
236. Magnusson R. *Studies in the theory of the parts of speech*. – Copenhagen: Ejnar Minskaard, 1954. – 120 p.
237. Medvid O. Numeric words in a cognitive perspective // *The USSE Messenger*. – 2000(1). – P. 49 –53.
238. Mitchell B. *Old English Syntax*. – Oxford: Clarendon Press, 1987. – Vol. 1. – 1067 p.
239. Montague R. The Proper Treatment of Quantification in Ordinary English // *Approaches to natural language. Proceedings of the 1970 Stanford workshop on grammar and semantics* / Ed. by K.J.J.Hintikka at al. Boston; Dordrecht, 1973. – P. 221-242.
240. Morris R. *Historical Outlines of English*. Accidence. – L.; N.Y.: The Macmillan company, 1903. – 463 p.
241. Morokhovskaya E.J. *Fundamentals of Theoretical English Grammar*. – K.: Vysca skola, 1984. – 288 p.
242. Mustanoja T.F. *A Middle English Syntax*. – Helsinki: Société Néophilologique, 1960. – Part I: Parts of Speech. – 702 p.
243. Nesfield J.C. *English Grammar Past and Present*. – L.: Macmillan & Co., 1910. – 470 p.
244. Okulska U. *Gender and the Formation of Modern Standard English*. – Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2006. – 295 p.
245. Palmer F. *Grammar*. – L.: Penguin books, 1990. – 205 p.

246. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. – L.; N.Y.: Longman, 1985. – 1779 p.
247. Quirk R., Greenbaum S. A Grammar of Contemporary English. – L.: Longman, 1972. – 1120 p.
248. Riemsdijk H. van, Williams E. Theory of Grammar. – Cambridge (Mass.): The MIT Press, 1986. – 366 p.
249. Rissanen M., Kyto M., Palander-Collin M. Early English in the Computer Age. – Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 1993. – 296 p.
250. Rissanen M. Variation, change and new evidence in the study of the history of English // Innovation and Continuity in English Studies / Ed. by H.Grabes. – Frankfurt am Main etc.: Peter Lang, 2001. – P. 267-273.
251. Rot S. Old English. – Budapest: Tankönyvkiadó "Magyar Macmillan", 1992. – 600 p.
252. Sievers E. An Old English Grammar / Trans. and ed. A.S.Cook. – Boston: Ginn, 1903. – 269 p.
253. Stepanov A., Fanselow G., Vogel R. Minimality Effects in Syntax. – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 2004. – 449 p.
254. Stockwell R.P. Foundations of Syntactic Theory. – New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1977. – 217 p.
255. Strang B. A History of English. – L.: Methuen & Co.Ltd, 1970. – 453 p.
256. Sweet H. A New English Grammar. Logical and Historical. – Oxford: Clarendon Press, 1955. – P. 1. – 499 p.; P. 2. – 136 p.
257. Thomson A.J., Martinet A.V. A practical English Grammar. – London: Oxford University Press, 1986. – 383 p.
258. Trask R. Historical Linguistics. – L.; N.Y.: Arnold, 1996. – 430 p.
259. Trask R. Key Concepts in Language and Linguistics. – L.; N.Y.: Routledge, 1999. – 378 p.

260. Traugott E. The History of English Syntax. A Transformational Approach to the History of English Sentence Structure. – N.Y.: Holt, Rinehart & Winston, 1972. – 216 p.

261. Visser F.Th. A Historical Syntax of the English Language. – Leiden: E.J.Brill, 1966. – Part II: Syntactic Units with One Verb. – 1305 p.

262. Zimmermann I. Syntactic categorization // Proceedings of the fourteenth International Congress of Linguistic. – Part I. – Berlin, 1987. – P. 865-867.

263. Wren C.L. The English Language . – L.: Methuen and Co.Ltd, 1960. – 224 p.

264. Welna J. Grammaticalization in Early English // Studia Anglica Posnaniensia. – Poznan, 2000. – Vol. 35. – P. 43-53.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

265. Краткий словарь когнитивных терминов / Под ред. Е.С.Кубряковой. – М.: Издательство филолог. факультета МГУ, 1996. – 245 с.
266. Лингвистический энциклопедический словарь / Сост. В.Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 686 с.
267. Новая философская энциклопедия в 4 томах. – М.: Мысль, 2001. – Т. 2. – 640 с.
268. Словник іншомовних слів / За ред. О.С.Мельчука. – 2-е вид. – К.: Українська Радянська Енциклопедія, 1985. – 968 с.
269. Collins English Dictionary. – 3rd ed. – Glasgow: Harper Collins Publishers, 1991. – 1791 p.
270. The Concise Oxford Dictionary of Current English / Ed. by H.W.Fowler, F.G.Fowler. – Oxford: Oxford University Press, 1956. – 1536 p.
271. Concise Oxford Dictionary of English Etymology / Ed. by T.F.Hoad. – Oxford: Oxford University Press, 1986. – 552 p.
272. Encarta World English Dictionary / Ed. by Runik. – London: Bloomsbury, 1999. – 2173 p.
273. Grand dictionnaire hachette encyclopédique. – P.: Édition de la Connaissance, 1993. – 1620 p.
274. Hall Jh.R.C. A Concise Anglo-Saxon Dictionary. – 4th ed. – Cambridge: University Press, 1975. – 453 p.
275. Klein E. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language. – Amsterdam, London, New York: Elsevier Publishing Co., 1971. – 844 p.
276. Longman Dictionary of Contemporary English. – 3rd ed. – N.Y.: Longman Group Ltd, 2000. – 1668 p.
277. Longman Dictionary of the English Language. – 2nd ed. – N.Y.; Longman Group Uk Ltd, 1991. – 1890 p.

278. The Oxford dictionary of English Etymology // Ed. by C.T.Onions with the assistance of G.W.S.Friedrichsen and R.W.Burchfield. – Oxford: Clarendon Press, 1966. – 1025 p.

279. The Oxford Dictionary of English Grammar / Ed. by S.Chalker, E.Weiner. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 448 p.

280. The Oxford Encyclopedic English Dictionary / Ed. by J.M.Hawkins. R.Allan. – Oxford: Clarendon Press, 1991. – 1740 p.

281. The shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles // Prepared by W.Little, H.W.Fowler, J.Coulson revised and ed. by C.T.Onions. – Oxford: Clarendon Press, 1956. – 2515 p.

282. Skeat W. Walter An Etymological Dictionary of the English Language. – Oxford: Clarendon Press, 1956. – 780 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Ælfric's Lives of Saints / Ed. By the Rev. W.W.Skeat. – London: Trübner & Co., 1858. – P.1. – 257 p.
2. Andreas – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a2.1.html>
3. An Anglo-Saxon Reader in Prose and Verse with Grammatical Introduction, Notes and Glossary / Ed. By H.Sweet. – Oxford: At the Clarendon Press, 1891. – 206 p.
4. The Anglo-Saxon Chronicle / Transl. and ed. by B.Thorpe. – L.: Longman, 1861. – Vol. 1-2.
5. Ascham R. The Scolemaster. Book 1-2. – The University of Oregon. – <http://darkwing.uoregon.edu/~rbear/ascam1.htm>
<http://darkwing.uoregon.edu/~rbear/ascham2.htm> – 1998.
6. Azarias – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a3.3.html>.
7. The Battle of Maldon. Verse Indeterminate Saxon, – Medieval Source book: Full Text Source: <http://www.fordham.edu/halshall/sbook2.html#lit15>.
8. The Battle of Brunanburh / Ed. By A.Campbell. – L.: W.Heinemann, Ltd., 1938.
9. The Battle of Finnsburh. Verse Indeterminate Saxon – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a7.html>.
10. Bede's Death Song (Northumbrian Version). – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a33.1.html>.
11. Bede's Death Song (West Saxon Version). – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a33.3.html>.
12. Behn A. The Rover; or, the Banish'd Cavaliers. – <http://darkwing.uoregon.edu/%7Erbear/rover2.html> – 2000.
13. Beowulf. – <http://www.heorot.dk/beowulf-rede-text.html#fp>.
14. Carle of Carlisle / Ed. by Th.Hahn. Originally Published in Sir Gawain: Eleven Romances and Tales. – Kalamazoo, Michigan: Medieval Institute Publication. – <http://www.lib.rochester.edu/camelot/teams/carlefrm.htm> – 1995.

15. Chaucer Ch. Canterbury Tales. – <http://www.librarius.com/cantales.htm>:

a) General Prologue. – <http://www.librarius.com/cantales/genpro.htm>

b) The Knight's Tale (Part 1-6). –

[http://www.librarius.com/cantales/knigt1\(1-6\).htm](http://www.librarius.com/cantales/knigt1(1-6).htm)

c) The Miller's Prologue. – <http://www.librarius.com/cantales/milpro.htm>

The Miller's Tale. – <http://www.librarius.com/cantales/miltale.htm>

d) The Reeve's Prologue. – <http://www.librarius.com/cantales/reevpro.htm>

The Reeve's Tale. – <http://www.librarius.com/cantales/reevtale.htm>

e) The Cook's Prologue. – <http://www.librarius.com/cantales/cookpro.htm>

The Cook's Tale. – <http://www.librarius.com/cantales/cooktale.htm>

f) The Man of Law's Introduction. –

<http://www.librarius.com/cantales/manintr.htm>

The Man of Law's Prologue. –

<http://www.librarius.com/cantales/manpro.htm>

The Man of Law's Tale. –

[http://www.librarius.com/cantales/mantale\(1-3\).htm](http://www.librarius.com/cantales/mantale(1-3).htm)

g) The Wife of Bath's prologue. –

<http://www.librarius.com/cantales/wifpro.htm>

The Wife of Bath's Tale. –

<http://www.librarius.com/cantales/wiftale.htm>

h) The Friar's Prologue. –

<http://www.librarius.com/cantales/friarpro.htm>

The Friar's Tale. – <http://www.librarius.com/cantales/friartle.htm>

i) The Summoner's Prologue. –

<http://www.librarius.com/cantales/summpro.htm>

The Summoner's Tale. –

<http://www.librarius.com/cantales/summprotale.htm>

j) The Clerk's Prologue. –

<http://www.librarius.com/cantales/clerkpro.htm>

The Clerk's Tale. – [http://www.librarius.com/cantales/clerk1\(1-6\).htm](http://www.librarius.com/cantales/clerk1(1-6).htm)

- k) The Merchant's Prologue. —
<http://www.librarius.com/cantales/merchpro.htm>
- The Merchant's Tale. —
<http://www.librarius.com/cantales/merctale.htm>
- The Merchant's Epilogue. —
<http://www.librarius.com/cantales/merchepi.htm>
- l) The Squire's Introduction. —
<http://www.librarius.com/cantales/squirint.htm>
- The Squire's Tale. —
[http://www.librarius.com/cantales/squirtl\(1-3\).htm](http://www.librarius.com/cantales/squirtl(1-3).htm)
- m) The Franklin's Prologue. —
<http://www.librarius.com/cantales/frankpro.htm>
- The Franklin's Tale. — <http://www.librarius.com/cantales/frantale.htm>
- n) The Physician's Tale. — <http://www.librarius.com/cantales/phystale.htm>
- o) The Pardoner's Introduction. —
<http://www.librarius.com/cantales/pardoint.htm>
- The Pardoner's Prologue. —
<http://www.librarius.com/cantales/pardopro.htm>
- The Pardoner's Tale. — <http://www.librarius.com/cantales/pardotal.htm>
- p) The Shipman's Tale. — <http://www.librarius.com/cantales/shipman.htm>
- q) The Prioress's Prologue. —
<http://www.librarius.com/cantales/priorpro.htm>
- The Prioress's Tale. — <http://www.librarius.com/cantales/priotale.htm>
- r) The Prologue of Sir Thopas. —
<http://www.librarius.com/cantales/thopaspr.htm>
- The Tale of Sir Thopas. — <http://www.librarius.com/cantales/thopastl.htm>
- s) The Tale of Melibee (Part 1-4). —
[http://www.librarius.com/cantales/melibee\(1-4\).htm](http://www.librarius.com/cantales/melibee(1-4).htm)
- t) The Monk's Prologue. — <http://www.librarius.com/cantales/monkpro.htm>
- The Monk's Tale. — <http://www.librarius.com/cantales/monktale.htm>

- u) The Nun's Priest's Prologue. –
<http://www.librarius.com/cantales/nunprpro.htm>
 The Nun's Priest's Tale. – <http://www.librarius.com/cantales/nunprtl.htm>
- v) The Second Nun's Tale. – <http://www.librarius.com/cantales/secnuntl.htm>
- w) The Canon's Yeoman's Prologue. –
<http://www.librarius.com/cantales/yeomanpr.htm>
 The Canon's Yeoman's Tale. –
<http://www.librarius.com/cantales/yeomat.htm>
- x) The Manciple's Prologue. –
<http://www.librarius.com/cantales/mancpro.htm>
 The Manciple's Tale. – <http://www.librarius.com/cantales/manctale.htm>
- y) The Parson's Prologue. – <http://www.librarius.com/cantales/parspro.htm>
 The Parson's Tale (1-11). – [http://www.librarius.com/cantales/parstl\(1-11\).htm](http://www.librarius.com/cantales/parstl(1-11).htm)
16. Constable H. Diana. – The University of Oregon. –
<http://darkwing.uoregon.edu/%7Erbear/diana.html> – 1998.
17. The Coronation of Edgar. –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a10.3html>.
18. Daniel S. A Defence of Ryme / Ed. by G.B.Harrison, R.Bear at the University of Oregon. – <http://www.darkwing.uoregon.edu/~rbear/ryme.html> – 1998.
19. Daniel – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a1.3.html>
20. The Death of Edgar –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a10.4.html>.
21. The Death of Alfred –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a10.5html>.
22. The Death of Edward –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a10.6html>.
23. Deor. – http://www.kamidemon.co.uk/gesithas/media/deor_v6bram.

24. The Dream of the Rood –
<http://www.flsouthern.edu/eng/abruce/rood/ROODTEXT/OE~1>.
25. Dunbar W. In Honour of the City of London. – University of Virginia Library Electronic Text Center. –
http://www.englishverse.com/poems/in_honour_of_the_city_of_London – 2003.
26. Dunbar W. Lament for the Makers. – University of Virginia Library Electronic Text Center. –
http://www.englishverse.com/poems/lament_for_the_makers – 2003.
27. Dunbar W. On the Nativity of Ghrist. – University of Virginia Library Electronic Text Center. –
http://www.englishverse.com/poems/on_the_nativity_of_christ – 2003.
28. Dunbar W. Robert of Cisyle. –
<http://www.lib.rochester.edu/camelot/teams/cisy/efr.htm> – 1997.
29. Dunbar W. The tretis of the twa mariit women and the wedo. – University of Virginia Library Electronic Text Center. –
<http://etext.virginia.edu/mideng.browse.html>, 1993. – 58 p.
30. Dunbar W. To a Lady. – University of Virginia Library Electronic Text Center. –http://www.englishverse.com/poems/to_a_lady – 2003.
31. Durham – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a11.html>.
32. The Exhortation to Christian living –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a18.html>.
33. Exodus – <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a1.2.html>.
34. The Fates of Apostles –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a22.html>.
35. Genesis– <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a1.1.html>.
36. Judith / Ed. by H.Sweet. – Oxford: At the Clarendon Press, 1891. – P. 157-168.
37. The Judgement Day II –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a17.html>.
38. Juliana. – <http://www.catterall.net/OE/texts/a3.5html#n1>.

39. The Kentish Hymn –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a25.html>.
40. Laws of Alfred. –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/lifrary/oe/text/prose/laws>.
41. The Lay of Havelok the Dane / Ed. by R.Morris. – Oxford: Clarendon Press, 1904. – 105 p.
42. Laymont. Brut. – University of Virginia Library Electronic Text Center. – <http://www.etext.virginia.edu/mideng/browse/LayBruC.html> – 838 p.
43. The Lord Prayer II. –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a20.html>.
44. The Lord Prayer III –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a22.html>.
45. Merlin, or the Early history of King Arthur / Ed. by H.B.Wheatley. – Ann Arbor: University of Michigan Press. – www.hti.umich.edu/egl/c/cme/cme-dx?type=header&udno=Merlin – 1989. – 700 p.
46. More Th. Utopia / Transl. from the Latin by R.Robinson with introd. by J.Mezciems. – L.: Campbell, 1992. – 148 p.
47. The Owl and the Nightingale. – University of Virginia Library Electronic Text Center. – <http://etext.virginia.edu/mideng/browse.html>, 1993. – 150 p.
48. Paston Letter's. Paston letters and papers of the fifteenth century / Part I. Paston family. – University of Virginia Library Electronic Text Center. – <http://etext.lib.virginia.edu/cgi-bin/browsemixed?id=PastLett&tag=public&images/=images/miden&data=/1v1/Archive/mideng-parsed> – 1993. – 1605 p.
49. Peele G. Merrie. – The University of Oregon. – <http://darkwing.uoregon.edu/%7Erbear/peele1.html> – 2003.
50. Pope A. An Essay on Criticism. – <http://www-unix.oit.umass.edu/~sconstan/poem1c5.html> – 19.
51. Preface Cura Pastoralis. –
<http://www.hf.ntnu.no/lengelsk/staff/johannesson/!oe/texts/cura/cura> txt.html.

52. Soul and Body –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a3.19.html>.
53. The Tribal Hidage. –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/text/tribes.gif>.
54. Waldere. – http://www.rado.sk/old_english/texts/waldere_a.html.
55. The Wanderer –
<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a3.6.html>.